

8/1

2024

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL of SOCIAL SCIENCE

Sahibi

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü Adına
Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR / Rektör

Editörler

Baş Editör: Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*
Editör: Dr. Öğr. Üyesi Sezgin SEZGİN, *Kırklareli Üniversitesi*
Editör: Arş. Gör. Dr. Mehmet TUNCER (Türkçe Dil Editörü), *Kırklareli Üniversitesi*
Editör Yardımcısı: Arş. Gör. Zeynep ÖZTÜRK, *Kırklareli Üniversitesi*
Editör Yardımcısı: Arş. Gör. Doğukan ORUÇ, *Kırklareli Üniversitesi*
Editör Yardımcısı: Arş. Gör. Cihan YAYLAK, *Kırklareli Üniversitesi*
İstatistik Editörü: Doç. Dr. Muhammet ATALAY, *Kırklareli Üniversitesi*
Dil Editörleri: Dr. Öğr. Üyesi Tacettin TURGAY (İngilizce Dil Editörü), *Kırklareli Üniversitesi*
Arş. Gör. Tanju SERBEST (Türkçe Dil Editörü), *Kırklareli Üniversitesi*

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü*

Alan Editörleri

Dil-Edebiyat Alanı: Doç. Dr. Birol BULUT, *Kırklareli Üniversitesi*
Çalışma Ekonomisi Alanı: Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli Üniversitesi*
Eğitim Bilimleri Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*
Ekonometri Alanı: Doç. Dr. Emre ÇEVİK, *Kırklareli Üniversitesi*
Felsefe Alanı: Prof. Dr. Can KARABÖCEK, *Kırklareli Üniversitesi*
Hukuk Alanı: Prof. Dr. Ahmet Mithat GÜNEŞ, *Kırklareli Üniversitesi*
İktisat Alanı: Prof. Dr. Raif CERGİBOZAN, Dr. Öğr. Üyesi Aslı OKAY TOPRAK, *Kırklareli Üniversitesi*
İşletme Alanı: Doç. Dr. Ömer Faruk GÜLEÇ, Dr. Öğr. Üyesi M. Can DEMİRTAŞ *Kırklareli Üniv.*
İlahiyat Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Eyüp ÖZTÜRK, *Kırklareli Üniversitesi*
Kamu Yönetimi Alanı: Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli Üniversitesi*
Maliye Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Ali EROL, *Kırklareli Üniversitesi*
Tarih Alanı: Doç. Dr. Öğr. Üyesi Umut ÜREN, *Kırklareli Üniversitesi*
Turizm Alanı: Prof. Dr. Mustafa Cevdet ALTUNEL, *Kırklareli Üniversitesi*
Sosyoloji Alanı: Doç. Dr. Adem BAŞPINAR, *Kırklareli Üniversitesi*
Uluslararası İlişkiler Alanı: Doç. Dr. İhsan Ömer ATAGENÇ, *Kırklareli Üniversitesi*

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Alfredo SAAD-FILHO SOAS, *Londra Üniversitesi (İngiltere)*
Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM, George, *Mason Üniversitesi (ABD)*

Prof. Dr. Desiree PANGERC, *CIELS Üniversitesi (İtalya)*
Prof. Dr. Hun Joo PARK, *KDI School of Public Policy and Management*
Prof. Dr. Julia DOBREVA, *VUZF Üniversitesi (Bulgaristan)*
Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, *New York Üniversitesi (ABD)*
Prof. Dr. Shabir Ahmad KHAN, *Peshawar Üniversitesi (Pakistan)*
Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, *Kırklareli Üniversitesi*
Doç. Dr. Darryl MCLEOD, *Fordham Üniversitesi (ABD)*
Doç. Dr. Mujib ALAM, *Jamia Millia Islamia Central Üniversitesi (Hindistan)*
Doç. Dr. Oleg B. ALEKSANDROV, *Moskova Devlet Diploması Enstitüsü-MGIMO Üniversitesi*

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ata ATUN, *Yakın Doğu Üniversitesi - KKTC*
Prof. Dr. Barış ÖZDAL, *Uludağ Üniversitesi*
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, *İstanbul Kent Üniversitesi*
Prof. Dr. Mesut AYAR, *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Sadık TÜRKER, *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Sibel TURAN, *Trakya Üniversitesi*
Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Doç. Dr. Abdülkadir ATICI, *Kırklareli Üniversitesi*
Doç. Dr. Ali KURT, *Kırklareli Üniversitesi*

Kapak ve İçerik Tasarımı

Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*
Öğr. Gör. Yılmaz KUS, *Kırklareli Üniversitesi*

Tarandığı Platformlar

- Academic Journal Index
- Advanced Science Index
- ASOS İndeks
- CiteFactorCrossref
- Directory of Research Journals Indexing
- Eurasian Scientific Journal Index
- Google Scholar
- İdealonline
- Index Copernicus International
- InfoBase Index
- International Institute of Organized Research (I2OR)
- International Scientific Indexing
- Journal Factor
- Journament
- Jurix
- Paperity
- Publons
- ResearchBib Academic Resource Index
- Scientific Indexing Services
- TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Veri Tabanı
- Türk Eğitim İndeksi

Yazışma Adresi

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Rektörlük Kültür Merkezi B Blok Merkez / Kırklareli
Tel: 0288 246 16 01, Web: <http://sbedergi.klu.edu.tr/>, Mail: sbedergi@klu.edu.tr

Owner

On behalf of Kırklareli University Rectorate

Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR / Rector

Editors

Editor in Chief: Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*

Editor: Asst. Prof. Sezgin SEZGİN, *Kırklareli University*

Editor: Research Assist. Dr. Mehmet TUNCER (Türkçe Dil Editörü), *Kırklareli University*

Co-Editor: Research Assist. Zeynep ÖZTÜRK, *Kırklareli University*

Co-Editor: Research Assist. Doğukan ORUÇ, *Kırklareli University*

Co-Editor: Research Assist. Cihan YAYLAK, *Kırklareli University*

Statistic Editor: Assoc. Prof. Muhammet ATALAY, *Kırklareli University*

Language Editors: Asst. Prof. Tacettin TURGAY, *Kırklareli University*

Research Assist. Mehmet TUNCER, *Kırklareli University*

Desk Editor

Assoc. Prof. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli University Institute of Social Sciences, Director*

Field Editors

Language-Literature: Assoc. Prof. Birol BULUT, *Kırklareli University*

Labor Economics, Assoc. Prof. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli University*

Educational Sciences: Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*

Econometrics: Assoc. Prof. Emre ÇEVİK, *Kırklareli University*

Philosophy: Prof. Can KARABÖCEK, *Kırklareli University*

Law: Prof. Ahmet Mithat GÜNEŞ, *Kırklareli University*

Economics: Prof. Raif CERGİBOZAN, Asst. Prof. Aslı OKAY TOPRAK, *Kırklareli Univ.*

Business Administration: Assoc. Prof. Ö. Faruk GÜLEÇ, Asst. Prof. M. Can DEMİRTAŞ

Theology: Asst. Prof. Eyüp ÖZTÜRK, *Kırklareli University*

Public Administration: Assoc. Prof. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli University*

Public Finance: Asst. Prof. Ali Erol, *Kırklareli University*

History: Assoc. Prof. Umut ÜREN, *Kırklareli University*

Tourism: Prof. Mustafa Cevdet ALTUNEL, *Kırklareli University*

Sociology: Assoc. Prof. Adem BAŞPINAR, *Kırklareli University*

International Relations: Assoc. Prof. İhsan Ömer ATAGENÇ, *Kırklareli University*

Publication Board

Prof. Dr. Alfredo SAAD-FÍLHO SOAS, *London University (England)*

Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM *George Mason University (USA)*

Prof. Dr. Desiree PANGERC, *CIELS University (Italy)*
Prof. Dr. Hun Joo PARK, *KDI School of Public Policy and Management (Rep. of Korea)*
Prof. Dr. Julia DOBREVA, *VUZF University (Bulgaria)*
Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, *New York University (USA)*
Prof. Dr. Shabir Ahmad KHAN, *Peshawar University (Pakistan)*
Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, *Kırklareli University*
Assoc. Prof. Darryl MCLEOD, *Fordham University (USA)*
Assoc. Prof. Mujib ALAM, *Jamia Millia Islamia Central Universitesi (India)*
Assoc. Prof. Oleg B. ALEKSANDROV, *MGIMO University*

Scientific Board

Prof. Dr. Ata ATUN, *Near East University - TRNC*
Prof. Dr. Barış ÖZDAL, *Uludağ University*
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, *İstanbul Kent University*
Prof. Dr. Mesut AYAR, *Kırklareli University*
Prof. Dr. Sadık TÜRKER, *Kırklareli University*
Prof. Dr. Sibel TURAN, *Trakya University*
Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK, *Ankara Hacı Bayram Veli University*
Assoc. Prof. Abdülkadir ATICI, *Kırklareli University*
Assoc. Prof. Ali KURT, *Kırklareli University*

Cover and Content Design

Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*
Lect. Yılmaz KUS, *Kırklareli University*

Indexes

- Academic Journal Index
- Advanced Science Index
- ASOS İndeks
- CiteFactorCrossref
- Directory of Research Journals Indexing
- Eurasian Scientific Journal Index
- Google Scholar
- İdealonline
- Index Copernicus International
- InfoBase Index
- International Institute of Organized Research (I2OR)
- International Scientific Indexing
- Journal Factor
- Journament
- Jurix
- Paperity
- Publons
- ResearchBib Academic Resource Index
- Scientific Indexing Services
- TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Veri Tabanı
- Türk Eğitim İndeksi

Correspondence Address

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Rektörlük Kültür Merkezi B Blok Merkez / Kırklareli

Tel: +90 288 246 16 01, Web: <http://sbedergi.klu.edu.tr>, Mail: sbedergi@klu.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Dergi Bilgileri	
Editör Notu	i - vi
Araştırma Makaleleri	
Sağlık Çalışanlarının Dijital Yetkinlik Düzeylerinin Karşılaştırılması Üzerine Nitel Bir Araştırma A Qualitative Study on the Comparison of Digital Competency Levels of Health Workers Gizem ŞAHİN	1-26
Rekabet Stratejilerinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi: Üretim Sektörü Yöneticileri Arasında Bir Araştırma The Effects of Competitive Strategies on Organizational Performance: A Study on Manufacturing Sector Managers Ertuğrul KÖSE	27-56
Deprem Etkisinin Zamansızlığı: 6 ve 22 Şubat Depremlerinin Çocukluğunda Deprem Deneyimi Olanlarca Değerlendirilmesi Evaluation of the 6 and 22 February Earthquakes by Those Who Experienced Earthquakes in Their Childhood Tuğba CANBULUT, Esmem TEMİZ	57-86
Eser İncelemeleri	
Cinsiyetli Olmak; Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar, Zeynep Direk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2021, 156 sayfa Being Gendered; Feminist Perspectives on Social Sciences, Zeynep Direk, Yapı Kredi Publications, İstanbul, 2021, 156 pages Nuray EROĞLU	87-96
Ekolojizm, Andrew Dobson (Çev. Cengiz Yücel), Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2017 Green Political Thought, Andrew Dobson, Yeni İnsan Publications, İstanbul, 2017 Sahra Melisa AKPINAR	97-105
Dergi Yazım Kuralları	106-114

Notlar:

Her sayıda makaleler, araştırma türüne bağlı olarak bilim alanları bazında alfabetik sıraya bağlı sunulmaktadır: eğitim bilimleri, edebiyat, hukuk, iktisat, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, sosyoloji, tarih, turizm ve temel islam bilimleri vb.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayımlanan makalelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına, çeviri ve aktarma yazılarının hukuki sorumluluğu çevirmenlerine aittir.

Gönderilen her makalede yayım aşamasında esasa yönelik olmayan küçük düzeltmeler, dergi yazı işleri sorumluları tarafından yapılabilir.

Yayınlanan yazıların her türlü telif hakkı Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne aittir.

Editör Notu

Dergimiz Haziran 2024 sayısı, çalışma ekonomisi, felsefe, işletme ve sosyoloji bilim alanlarından üçü araştırma makalesi ve ikisi de eser incelemesi olmak üzere toplam beş makaleden oluşmaktadır. Yayın politikası gereği her sayıda bir tane makale ve eser incelemesi kurum içinden alınabilirken bu sayıda kurum içinden sadece bir eser incelemesi yayını bulunmaktadır.

Tüm çalışmaların başvuru aşamasından yayın kabul aşamasına kadar olan dört aşamalı süreçte; editörlük ön değerlendirme süreci, alan editörleri değerlendirme süreci ve kör hakemlik değerlendirme süreçlerine bağlı yayınlanabilir onayını alan çalışmalar, son aşamada editöryal okuma ve değerlendirme süreçlerine bağlı yayım aşamasına alınır. Bu sürece bağlı her sayı, görünmeyen bir emek ve hassas bir uğraşı ile ortaya çıkmaktadır. Bu sayıda tüm çalışmalara emek veren değerli editöryal ekibimize, zamanlarını ayırarak araştırmaları titizlikle değerlendiren değerli hakemlerimize ve çalışmalarıyla bu sayımıza katkı sunan, tüm eleştiri-önerileri olgunlukla karşılayan yazarlarımıza teşekkürlerimizi sunarız.

Sosyal bilimlerin çoğulcu gerçekliğine katkı sunan çalışmalarla sonraki sayıda görüşmek içtenliğiyle...

Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ
Dergi Baş Editörü

Sağlık Çalışanlarının Dijital Yetkinlik Düzeylerinin Karşılaştırılması Üzerine Nitel Bir Araştırma

Gizem ŞAHİN¹

Öz

Makale Türü Araştırma Makalesi
Başvuru Tarihi 03.05.2024
Kabul Tarihi 13.06.2024
DOI 10.47140/kusbder.1477686

Dijitalleşme süreci ve beraberinde getirdiği yenilikçi teknolojiler çalışma hayatı ve toplumsal hayatı dönüştürmektedir. Dijitalleşme sürecinin değişime neden olduğu sektörlerden biri de sağlık sektörüdür. Sağlık hizmetlerinin kaliteli, verimli ve hızlı şekilde sunulabilmesinin önemli araçlarından biri de dijital teknolojiler ve bu teknolojinin gerektirdiği yetkinliklere sahip çalışanlardır. Bu çalışmanın amacı sağlık çalışanlarının dijital yetkinlik düzeylerini karşılaştırmak, benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel-tematik analiz uygulanmıştır. Araştırmaya İzmir'deki dijital hastane niteliğine sahip devlet hastanesi çalışanlarıyla, özel hastane çalışanları katılmıştır. Devlet hastanesinden 6, özel hastaneden 10 çalışanla görüşülmüştür. Elde edilen veriler MAXQDA 24 programında analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda dijitalleşmenin katkıları ve dezavantajları olmak üzere iki tema belirlenmiştir. Genel olarak katılımcıların dijital yetkinlikle ilgili farkındalıkları yüksektir. Yaş değişkenine göre 18-28 yaş arası katılımcıların dijital okuryazarlıkları anlamlı düzeyde yüksektir. Katılımcıların görüşleri dijitalleşmenin dezavantajları teması altında farklılaşmaktadır. Çalışmanın sadece belirli sayıda katılımcıya uygulanması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Katılımcıların dijitalleşme ve dijital yetkinlikle ilgili dikkat çekici görüşleri sonraki çalışmalara önemli katkılar sağlayabilir.

Anahtar kelimeler: Dijitalleşme, dijital okuryazarlık, dijital yetkinlik, sağlık çalışanları, sağlık sektörü.

Atıf için: Şahin, G. (2024). Sağlık Çalışanlarının Dijital Yetkinlik Düzeylerinin Karşılaştırılması Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 1-26.

¹Sorumlu Yazar: Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, E-posta: sahin.gizem0635@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9919-0996>

A Qualitative Study on The Comparison of Digital Competency Levels of Health Workers

Gizem ŞAHİN²

Abstract

Article Type
Research Article

Application Date
2024-05-03

Acceptance Date
2024-06-13

DOI
10.47140/kusbder.1477686

The digitalization process and the innovative technologies it brings with it transform working life and social life. One of the sectors where the digitalization process causes change is the health sector. Digital technologies and employees competent in using these technologies constitute two of the important means of providing quality, efficient and fast health services. The aim of this study is to compare and contrast the digital competence levels of healthcare professionals under a descriptive-thematic analysis, itself a form of qualitative research methods. Employees of state and private hospitals qualified as digital hospitals in Izmir participate in the study. Interviews have been held with six employees from state hospitals and 10 employees from private hospitals. Based on the analysis of the data obtained in the MAXQDA 24 program, the contributions and disadvantages of digitalization stand out as two overarching themes. In general, the awareness of the participants about digital competence is high. According to the age variable, the digital literacy of the participants aged 18-28 is significantly higher. The limitation of the research is its relatively small size of participants, whose views on digitalization and digital competence can nevertheless provide important insights into future studies.

Keywords: Digitalization, digital competence, digital literacy, health employee, health sector.

For Reference: Şahin, G. (2024). Sağlık Çalışanlarının Dijital Yetkinlik Düzeylerinin Karşılaştırılması Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 1-26.

² Corresponding Author: PhD Student, Dokuz Eylül University, Institute of Social Sciences, Labour Economics and Industrial Relations, E-mail: sahin.gizemm0635@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9919-0996>

Giriş

Teknoloji toplumsal hayat ve çalışma hayatı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu etkinin öne çıktığı ve büyük ölçüde hız kazandığı zaman dilimi 2020 yılında yaşanan Covid-19 pandemi sürecidir. Bu süreçte teknoloji, iş süreçlerini ve toplumsal yaşamı dönüştürmüş ve dönüştürmeye de devam etmektedir. Pandemi döneminde internet ve bağlantılı teknolojiler yoğun olarak kullanılmıştır. Koşulların internet tabanlı teknolojilere uygun olduğu sektörlerde uzaktan çalışma modeline geçilmiştir. Bu sektörlerden bazıları; eğitim, finans, pazarlama ve e-ticarettir. Hastanelerde tedavi ve bakım gerektirmeyen bazı hastaların takibi açısından (diyetisyen, psikolog görüşmeleri vb.) sağlık sektörü de uzaktan çalışma modeline geçmiştir. Ayrıca halk sağlığı açısından da uzaktan hasta takibi yapılmıştır. Pandemi dönemi boyunca “Hayat Eve Siğar” uygulaması aracılığıyla salgın ihtimali en aza indirgenmeye çalışılmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020).

Sağlık sektörü, dijital araçların kullanıldığı ve dijital dönüşümün etkilediği sektörlerden biridir. Temel amacı; insan hayatını korumak ve kurtarmak olan sağlık sektöründe hizmet sunumunun kaliteli, hızlı ve ekonomik olması önem taşır. Dijital teknoloji kullanımı da sağlıkta hizmet sunumuna bu anlamda katkıda bulunmaktadır. Hastalıkların tanı, teşhis, tedavi ve takibi gibi hizmetlerin sunumunda dijital teknolojilerin kullanılması, bu teknolojileri kullanacak çalışanların dijital yetkinliklere sahip olmasını gerektirmektedir.

Dijital yetkinlik; teknolojiyi kullanma, anlama ve teknolojiye eleştirel yaklaşabilme becerilerini de ihtiva eden çatı bir kavramdır. Topluma katılmayla ilgili hedeflere ulaşmak için bilgi ve teknolojilerin eleştirel kullanımını (Ala Mutka, 2011, s.51). Dijital okuryazarlıklar da dijital yetkinliklerin kapsamı altındadır. Dijital yetkinlik ve dijital okuryazarlık konusu literatürde araştırıldığında çoğunlukla eğitim alanında öğrencilerin ve öğretmenlerin yetkinlik düzeylerinin ele alındığı çalışmalar dikkat çekmektedir. Eğitim alanından sonra iletişim alanında dijital yetkinlik ile ilgili çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Sarıyev’in (2021) Öğretmen adaylarının sahte haberlerle ilgili farkındalıklarıyla ilgili çalışması, Altınar’ın (2022) öğretmen adaylarının dijital okuryazarlıklarıyla ilgili çalışması, Çocuk’un (2020) öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık ve öz yeterlilik ilişkisini incelediği çalışması, Korkmaz’ın (2022) üniversite öğrencilerinin dijital okuryazarlıklarıyla ilgili çalışması ve son olarak Bayrakçı’nın (2020) dijital yetkinlikler bütünü olarak dijital okuryazarlık ölçeğini geliştirdiği çalışmasıdır. Bu çalışmanın çıkış noktasını, sağlık sektörünün dijital dönüşüm potansiyelinin yüksek olması, çalışanların dijital yetkinlik düzeyini değerlendirmek ve farklı bir disiplin açısından konuyu incelemek oluşturmaktadır.

Bu çalışmada 16 katılımcıyla görüşmeler yapılmıştır. Devlet ve özel hastane çalışanlarının dijital yetkinlik düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Dijital yetkinlik, dijital okuryazarlık ve sağlık sektöründe dijitalleşme ile ilgili kuramsal çerçeveye yer verildikten sonra, bulgular, tartışma ve sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Dijital Yetkinlik

Dijital teknolojiler hem çalışma yaşamını hem de toplumsal yaşamı etkilemektedir. Dijital teknolojiler insanların iş süreçlerinde ve toplumsal yaşamda söz konusu yeni teknolojiye uyum sağlayabilme ve bu teknolojiyi kullanabilme düzeyleriyle dijital dönüşümü hızlandırmaktadır. Genel bir tanımla insanların dijital teknolojileri kullanma kapasiteleri dijital yetkinlik/yeterlilik olarak ifade edilmektedir. Literatürde yetkinlik ve yeterlilik kavramlarının birbiri yerine kullanımının sıklığı görülmektedir. Ancak bu iki kavram birbirinden farklıdır. Dijital yetkinlik tanımlanmadan önce, yetkinlik ve yeterlilik arasındaki anlam farklılığına dikkat çekerek anlam karmaşasının önüne geçilebilir.

Yetkinlik ve yeterlilik kavramlarının birbiri yerine kullanımının nedeninin İngilizceden çevrilen belgeler olduğu görülebilir. Çünkü İngilizcede yetkinlik ve yeterlilik kelimelerine karşılık kullanılan “competence” kelimesi her ikisini anlamca karşılamaktadır. Türkçe’de bu iki kavram farklı anlamlara gelmektedir. İngilizce’de “competence” kelimesi, yeterlik geçinip gidecek kadar gelir; yetinecek gelir, yetinecek davaya bakma olarak tanımlanmaktadır (Oxford, 1985, s.341). Türkçe’de ise yetkinlik kelimesinin taşıdığı anlamlar şunlardır: Yetkin olma durumu, olgunluk, kemal, mükemmeliyet (TDK, 2005, s.1628).

Yetkinlik kavramı, kapasiteyi ya da yeteneği, yapabilirliği ifade eder. Boyatzis performans üzerinden yetkinlik kavramını değerlendirdiğinde, yetkinliği bir kişide var olan ve iş taleplerini karşılayan, istenilen sonuçlara ulaştıran kapasite olarak tanımlamıştır (Boyatzis, 2008, s.5). McClelland da çalışmasında zekâ yerine yetkinliklerin ölçülmesi gereğine değinmiştir. Buna göre; eğitim hayatında yapılan testler öğrencileri nitelikli ya da daha az nitelikli şeklinde etiketlerken bu ayrımın yetenekle ne kadar yakından ilişkili olduğu tartışmalıdır (McClelland, 1973, s.6). Başka bir çalışmada ise yetkinliğin bireyin temel bir kişilik özelliği olduğu vurgulanmıştır (Spencer ve Spencer, 1993, s.11).

Yeterlilik kelimesi ise, yeterli olma durumu, bir işi yapma gücünü sağlayan özel bilgi, ehliyet, yeterlik, görevi yerine getirme gücü kifayet anlamlarına gelmektedir (TDK, 2005, s.1626). Başka bir tanıma göre yeterlilik; sorumlu kurum tarafından bireyin öğrenme kazanımlarını belirli ölçütlere göre edindiğinin bir değerlendirme ve

geçerlilik kazandırma sürecinin sonunda tanınması halinde elde edilen resmî belge (diploma, sertifika, belge) olarak tanımlanmıştır (MYK, 2020, s.15).

Bu tanımlardan sonra; yetkinliğin, bilgi, beceri ve yetenekleri kapsayan çok boyutlu bir kavram olduğu görülebilir. Dijital yetkinlik kavramı; dijital teknolojilerle ilgili bilgi, beceri ve yetenekleri içeren çok boyutlu bir kavramdır.

Dijitalleşmenin artan önemi karşısında ülkeler ve uluslararası aktörler bu doğrultuda adımlar atmaktadır. Bunlardan biri Avrupa Komisyonu'dur. Avrupa Komisyonu, 2021-2027 hedefleri arasında Dijital Avrupa Programını başlatmış, dijital yetkinlik konusunu gündemine almıştır. Özellikle 2020 yılında yaşanan Covid-19 pandemisinin dijital teknolojileri günlük hayatın bir parçası haline getirmesi, dijitalleşme ile ilgili çalışmalara hız kazandırmıştır.

Avrupa Komisyonu, 2007 yılında "Hayat Boyu Öğrenme için Temel Yeterlilikler Avrupa Referans Çerçevesi" (Key Competence for Lifelong Learning European Reference Framework) adlı belgede yetişkinlerin kazanması gereken sekiz yeterlilik sıralanmıştır. Bunlar: Ana dilde iletişim (communication in mother the tongue), yabancı dilde iletişim (communication in foreign languages), matematiksel yeterlilik ve fen ve teknoloji ile ilgili temel yeterlilikler (mathematical competence and basic competences in science and technology), dijital yetkinlik (digital competence), öğrenmeyi öğrenme (learning to learn), sosyal ve vatandaşlık yeterliliği (social and civic competences), inisiyatif ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifadedir (Cultural awareness and expression) (Avrupa Komisyonu, 2007, s.3). 2019 yılında ise temel yeterlilikler çerçevesinde 2007 yılında sıralanan yeterlilikler ve farklı yeterlilikler ele alınmıştır. 2019 yılında "Hayat Boyu Öğrenme için Temel Yeterlilikler (Key Competence for Lifelong Learning) şunlardır: Okuryazarlık yeterliliği (literacy competence), çok dil bilme yeterliliği (multilingual competence), matematiksel yeterlilik ve bilim, teknoloji ve mühendislikte yeterlilik (mathematical competence and competence in science, technology and engineering), dijital yetkinlik (digital competence), kişisel, sosyal ve öğrenmeyi öğrenme yeterliliği (personal, social and learning to learn competence), vatandaşlık yeterliliği (citizenship competence), girişimcilik yeterliliği (entrepreneurship competence), kültürel farkındalık ve ifade yeterliliğidir (cultural awareness and expression) (Avrupa Komisyonu, 2019, s. 5).

Avrupa Komisyonu'nun dijital yetkinlik tanımı şöyledir: "Dijital yetkinlik; iş ve öğrenme yaşamına ve toplumun her düzeyine tam katılım için dijital teknolojilerin güvenli, eleştirel ve sorumlu kullanımını ve bunlarla etkileşimini kapsar. Bu yetkinlik; bilgi ve veri okuryazarlığını, iletişim ve iş birliğini, medya okuryazarlığını, dijital içerik oluşturmayı, siber güvenliği, fikri mülkiyet ile ilgili soruları, problem çözme ve eleştirel düşünmeyi de içermektedir" (Avrupa Komisyonu, 2019). Bir başka tanıma göre dijital

yetkinlik; “iş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılması olarak” tanımlanmıştır (MEB, 2018, s.5).

Dijital yetkinlikler konusunda önemli vurgular yapan bir diğer kuruluş OECD’dir.2019 yılında yayınladığı “Skills Outlook 2019 Thriving in a Digital World” başlıklı raporda gelişen dijital dünyada becerilerin hayati önemde olacağını vurgulanmıştır. Dijital becerileri geliştirmek sadece değişen iş dünyasına uyum sağlamada değil, günlük hayatta da bu becerilere sahip olmayı gerektirir. Böylelikle sosyal bölünmelerin yaşanmaması adına çalışma ve iş hayatı arasında bir köprü kurulmuş olur (OECD, 2019).

2000’li yıllarda ortaya atılan dijital yetkinlik kavramı, dijital bir topluma uyum sağlamada etkin ve geniş bir bilgi alanına ulaşmayı sağlayan bir kavram olarak ortaya atılmıştır. Dijital yetkinlik; çeşitli dijital becerilere sahip olmayı, dijital teknolojileri kullanmayı ve tüm bunları eleştirel bir şekilde gerçekleştirmeyi ifade eden şemsiye bir terimdir. Dijital yetkinliği bir binaya benzeterek inceleyen bir çalışmada merkeze doğru gittikçe yetkinlik seviyesi artmaktadır. Yüksek yetkinlik düzeyleri uygun teknolojileri sorunsuz kullanma, kendi kendine öğrenme ve bilinçli karar verme olarak ortaya çıkmaktadır. Temel-çekirdek yetkinliklerse günlük yaşamda veya işte yaratıcılık isteyen iletişim, iş birliği ve bilgi işleme ve yönetimidir. Yasal ve etik hususlar, gizlilik ve güvenlik konusunda farkındalık gibi yetkinlikler destekleyici yetkinliklerdir (Jansen vd., 2013, s.478).

Dijital yetkinliğin kapsayıcılığı altında değerlendirilen bir kavram da dijital okuryazarlıktır. Dijital okuryazarlık; bir bireyin dijital bir toplumda yaşaması, öğrenmesi ve çalışması için uygun olan yetkinlikleri tanımlar. Kavramdan ilk bahseden Gilster’e göre dijital okuryazarlık; “Bilgisayarlar aracılığıyla sunulan, çok çeşitli kaynaklardan gelen birden çok biçimdeki bilgileri anlama ve kullanma yeteneğidir” (Gilster, 1997, s.33). Dijital teknolojiler ve araçlar geliştikçe ve çeşitlendikçe bu teknolojilerin ve araçların bilgisine sahip olmak ve kullanmak önemli bir beceri haline gelmektedir. Dijital okuryazarlık sadece dijital ortamda gerek duyulacak araç bilgisi olmayıp, bilişsel, duyuşsal, psikomotor ve sosyolojik becerilerini de kapsar (Eshet, 2004, s.93). Teknik beceri; günlük kullanım veya öğrenme amaçlı bilgi ve iletişim teknolojilerini ve ilgili araçları kullanabilmeyi ifade eder. Bilişsel beceri; bilgiyi arama, değerlendirme ve analiz süreçlerinde eleştirel düşünebilmektir. Sosyal -duygusal beceri, iletişim kurmak, öğrenmek ve sosyalleşmek için internetin sorumlu kullanımını ifade eder (Ng,2012, s.1068).

Dijital yetkinlik ve dijital okuryazarlık arasında benzerlikler ve farklılıklar vardır. Dijital yetkinlik; çeşitli beceri ve yetkinliklerden oluşur ve medya ve iletişim, teknoloji ve programlama, okuryazarlık ve bilişim bilimi gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösterir. Dijital

yetkinlik, dijital teknolojileri kullanmak için teknik beceri, çalışma, eğitim ve günlük yaşamda faydalı bir şekilde dijital teknolojileri kullanma yeteneği, dijital teknolojileri eleştirel bir şekilde kullanma yeteneği ve dijital kültüre katılma motivasyonundan oluşur. Dijital yetkinlik; dijital çağda istihdam edilebilirlik kapasitesini ifade ederken, dijital okuryazarlık; değişen öğrenme süreçleriyle ilgili paradigma değişimini ifade etmektedir. Dijital okuryazarlık; bilişsel, duygusal-sosyal beceriler ve teknik becerilerin bir sentezidir (Gallardo vd.,2015, s.11).

Sağlık Sektöründe Dijitalleşme

Sağlıkta kaliteyi ve verimliliği sağlamak, maliyetleri en aza indirmek amacıyla dijitalleşme uygulamaları benimsenmektedir.

Sağlıkta dijital dönüşüm hususunda “Dünya Sağlık Örgütü” ülkelere tavsiyeler vermektedir. Bu tavsiyeler, dijital sağlık uygulamalarının işlevselliği ve erişilebilirliğini sağlayabilmek için bir sınıflandırmaya dayanır. Buna göre hastalar, hizmet sağlayanlar ve sunanlar ve veri hizmetleri açısından sınıflandırma yapılıdır (WHO,2018). Sağlıkta dijitalleşmenin tüm paydaşlar açısından sağladığı ortak faydalar şunlardır: Hastalık sürelerinin azalması, ortak standardizasyona sahip veri platformu, klinik çalışmalara yönelik stratejiler, sağlık sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanması, tıbbi uygulamalarda yeni gelişmelerin hızlı bir şekilde aktarılması ve veri analizi ve öngörücü tıp açısından uygun bir çerçeve ortaya koymaktır (Timmis ve Timmis,2017,s.8).

Endüstri 4.0 ve getirdiği teknolojilerin etkilediği sektörlerden biri sağlık sektörüdür. Sağlıkta söz konusu bu teknolojilerin kullanımı sağlık 4.0 olarak adlandırılmaktadır. Endüstri 4.0 teknolojilerinin sağlık alanında kullanımı akıllı sağlık dönemi olarak nitelendirilmektedir. Hassas tıp, tele tıp, yapay zekâ ve diğer endüstri 4.0 teknolojilerinin sağlık alanına farklı bir boyut kazandırdığı ve gelecekte de buna devam edeceği vurgulanmaktadır (Chen vd.,2020, s.40). Nesnelerin interneti teknolojilerinin uzaktan hasta takibi yapılması, kalitenin sağlanması ve maliyetlerin azalması gibi faydaları vardır (Chituc,2019, s.2914). Nesnelerin interneti tabanlı giyilebilir teknolojiler, kişilerin günlük aktivitelerini izleyebilmektedir. Bu teknolojilerin sağlıkta bazı uygulama örnekleri; kan basıncı monitörleri, ilaç dağıtım ürünleri, insülin pompaları ve akıllı gözlüklerdir (Buchilly,2021, s.6). Yapay zekanın özellikle radyolojik görüntüler ve kan tahlili gibi numune testleriyle bağlantılı olarak teşhis koymada yüksek oranda başarılı olduğu vurgulanmaktadır. Buna ek olarak dijital okuryazarlık ve sağlık alanında sorunların giderilmesinde yapay zekâ teknolojileriyle bağlantılı girişimler desteklenmektedir (World Bank,2024).

Kaliteli bir sağlık hizmeti alma temel insan hakları arasında sıralanmaktadır. Bu bağlamda verimlilik ve kalitenin sağlanabilmesinin önemli araçlarından birinin dijitalleşme ve dijital teknolojilerin kullanımı olduğu, söylenebilir. Sağlıkta

dijitalleşmenin artması her zaman her yerde hizmet alabilmeyi sağlamaktadır (Beylik, 2021, s.27). Bu doğrultuda sağlık hizmeti sağlayan kuruluşların dijital teknolojiler aracılığıyla hizmet vermeleri, etkin kaynak kullanımı, maliyetleri azaltma, hizmet alanını genişletme, hasta memnuniyeti sağlama, çalışanların verimliliğini yükseltme ve tıbbi karar verme süreçlerini iyileştirmesi açısından önemlidir (Altuntaş, 2019, s.15).

Sağlık sektöründe dijitalleşmenin önemli adımlarından biri Türkiye’de DSÖ’nün dijitalleşme tavsiyelerini uygulamasıdır. Modern anlamda ilk dijitalleşme çalışmaları 1990’lı yıllarda başlamış; ancak sistemli bir hal alması 2000’li yılların ikinci yarısından sonra “Sağlıkta Dönüşüm Projesi” ile gerçekleşmiştir. Projenin amacı; sağlık hizmetlerinin etkili, verimli ve hakkaniyete dayalı olarak uygulanması ve buna uygun finansman sağlanmasıdır (Sağlık Bakanlığı, 2021). Türkiye’de sağlıkta dijitalleşmenin başlangıcının internetin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte ilerlediği değerlendirilebilir.

Dijital hastane kavramı da sağlık sektöründe dijitalleşmeyi ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkar. “Dijital hastane; hastaların, hekimlerin, sağlık çalışanlarının, varlıkların ve bilginin hastane içerisinde pürüzsüz olarak bir bütün haline getirilmesi için süreçlerin kağıtsız ve otomatize edilmiş dijital iş akışları halinde tasarlanmasıdır (Sağlık Bakanlığı, 2014). İlgili tanımdan yola çıkarak dijital hastanenin dijitalleşmenin boyutlarını gösteren, kuruluşları karşılaştırmayı sağlayan bir kriter olduğu söylenebilir.

Dijital hastane; hastane içerisindeki tüm bilgi sistemlerinin, medikal ve medikal olmayan teknolojilerle de bütünleştiği, yetkili tüm sağlık personelinin zaman ve enerji tasarrufu yaparak hastaya ait kayıtlara mobil olarak erişim sağladığı, kâğıtsız işlemlerin yürütüldüğü, tam otomasyonun ve ileri teknolojik donanımın olduğu, sağlık hizmetlerinin donanımın ve ekonomik olarak sunma hedefi taşıyan hastanedir (Ak, 2010, s.2).

Bir hastanenin dijital hastane kriteri niteliği taşıyıp taşımadığı HIMSS (Sağlık Bilgi Sistemleri ve Yönetim Topluluğu) tarafından değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme HIMSS tarafından kurulan EMRAM (Elektronik Sağlık Kaydı Benimseme Modeli) modeli aracılığıyla yapılmaktadır (Ak, 2023, s.32).

HIMSS EMRAM kriteri sağlık kuruluşlarını 0 ve 7 arasında seviyesini değerlendirmektedir.6 ve 7.seviyeye erişen kuruluşlar belgelendirilmektedir. Bu model hasta katılımını, ilgili sağlık yetkilisinin elektronik sağlık kaydıyla ilgili teknoloji kullanımını ve klinik sonuçlara dair performansı ölçmektedir. EMRAM modeli yataklı tedavili sağlık hizmetlerinde elektronik sağlık kaydı benimsemesini değerlendirmektedir (HIMSS, 2022; HIMSS Eurasia, 2023).

Tablo 1’de EMRAM 7 seviyesi ve açıklamaları yer almaktadır. EMRAM seviyelendirmesi seviye 1’den 7’ye gelene kadar çalışanların dijital okuryazarlıklarının geliştiğini, iş

akışları ve süreçlerinin dijitalleştiğini ve hastanede kullanılan ekipmanların otomasyonunu ifade etmektedir.

Tablo 1. EMRAM Derecelendirmesi

Seviye	Açıklama
Seviye 7	Bütüncül elektronik sağlık kaydı; başka kurumlarla veri alışverişi, felaket kurtarma merkezi; üst düzey güvenlik ve mahremiyet önlemler
Seviye 6	İlaç, kan ürünü ve anne sütü için, teknoloji destekli kapalı döngü uygulama yönetimi; bilgi sistemlerinde risk değerlendirmesi ve raporlaması, kapsamlı klinik karar destek sistemi
Seviye 5	Yapısal hale getirilmiş doktor klinik formları, dokümantasyon stratejisi, sızma, tespit ve önleme sistemleri, mobil cihazların korunması
Seviye 4	Klinik karar destek sistemiyle bütünleşmiş elektronik order kaydı, hemşire ve yardımcı sağlık personeli için klinik formlar, sistemin sürekliliği için temel önlemler
Seviye 3	Klinik veri merkezi, yetkililerin hasta kayıtlarına uzaktan erişimi, rol tabanlı yetkilendirme
Seviye 2	Elektronik klinik veri havuzu, hastane içindeki bilgi sistemleri; temel güvenlik önlemleri
Seviye 1	Temel destek birimlerinin (eczane, laboratuvar, kardioloji ve görüntüleme gibi sistemleri) hepsi kurulmuştur. PACS sistemiyle intranet aracılığıyla bütün doktorlar kayıtlara ulaşabilir ve kayıtları gönderebilir.

Yöntem

Bu çalışmanın amacı kamu ve özel sektör hastanelerinde çalışan sağlık çalışanlarının dijital yetkinlik düzeylerinin incelenmesidir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma, toplumsal yaşamı sayısallaştırmak yerine, katılımcılardan görüş elde eder, değişkenler yerine temaları ve düşünceleri inceler (Neuman, 2013, s.233).

İlgili çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel-tematik analiz yapılmıştır. Tematik/betimsel analiz kodların belirlenerek temalar oluşturan ve bu temaları bir üst aşamada gruplandırarak kategoriler oluşturan analiz yöntemidir (Altunışık vd., 2022, s. 491). Tematik / betimsel analiz kodların belirlenerek temalar oluşturan ve bu temaları bir üst aşamada gruplandırarak kategoriler oluşturan analiz yöntemidir (Altunışık vd., 2022, s.491). Nitel araştırma, toplumsal yaşamı sayısallaştırmak yerine, katılımcılardan görüş elde eder, değişkenler yerine temaları ve düşünceleri inceler (Neuman, 2013, s.233).

Katılımcıların seçimi kartopu örnekleme yöntemine göre gerçekleşmiştir. Katılımcılarla yüz yüze görüşmeler yapılmış ve görüşmeler ses kaydına alınmıştır.

Örneklem

Araştırmanın örneklemini 16 sağlık çalışanından oluşmaktadır. Örneklem dağılımı devlet hastanesinden 6, özel hastaneden 10 katılımcı şeklinde olmuştur. Ayrıca örneklemini oluşturan devlet hastanesi EMRAM 7 derecelendirmesine sahiptir. Örneklem seçimi kartopu örneklem yöntemine göre gerçekleşmiştir. Katılımcıların demografik verilerine ilişkin bilgiler şunlardır: Katılımcıların yaş aralıkları 18-28, 29-38, 39-48 ve 49 yaş ve aralığındadır. Cinsiyete göre dağılımda katılımcıların büyük çoğunluğu kadındır. Yalnızca bir katılımcı erkektir. Katılımcıların eğitim durumlarıyla ilgili lisansüstü, lisans, ön lisans ve lise veya altı programlardan hangisinden mezun oldukları bilgisi istenmiştir. Katılımcıların mesleki bilgileri ise şöyledir: Diyetisyen, doktor, hemşire, ebe, tekniker, tıbbi sekreter ve temizlik personeli.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Eğitim Durumu	Meslek	Yaş	Cinsiyet
D1	Lisansüstü	Doktor	29-38	Kadın
D2	Ön lisans	Hemşire	49 ve üstü	Kadın
D3	Lisansüstü	Doktor	29-38	Erkek
D4	Lisansüstü	Doktor	39-48	Kadın
D5	Ön lisans	Tıbbi Sekreter	18-28	Kadın
D6	Lisans	Hemşire	18-28	Kadın
Ö1	Lisans	Diyetisyen	18-28	Kadın
Ö2	Lisans	Tıbbi Sekreter	18-28	Kadın
Ö3	Lisans	Hemşire	18-28	Kadın
Ö4	Lisans	Tekniker	18-28	Kadın
Ö5	Ön lisans	Ebe	18-28	Kadın
Ö6	Ön lisans	Ebe	39-48	Kadın
Ö7	Lise ve altı	Temizlik Personeli	39-48	Kadın
Ö8	Lisans	Hemşire	18-28	Kadın
Ö9	Lisans	Hemşire	18-28	Kadın
Ö10	Lisans	Tıbbi Sekreter	18-28	Kadın

Veri Analizi

Verilerin toplanması kişisel bilgi formu aracılığıyla olmuştur. Kişisel bilgi formunda katılımcılardan sosyo-demografik bilgileri istenmiştir. Sonra katılımcılarla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Katılımcılarla görüşme sonrasında elde edilen ses kayıtları deşifre edilmiştir. Daha sonra veriler kodlanmıştır. Devlet hastanesi çalışanları D1, D2, D3, D4, D5, D6 olarak, özel hastane katılımcıları; Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9 ve Ö10 şeklinde kodlanmıştır. Veriler

MAXQDA 24 programında analiz edilmiştir. Araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak için analiz sonrasında elde edilen kod ve temalar hakkında uzman görüşü alınmıştır. Böylelikle araştırmacı tarafından oluşturulan kodlar ve temalar, uzman tarafından oluşturulan kodlar ve temalar karşılaştırılmıştır.

Bu araştırmanın temel amacı devlet ve özel hastane çalışanlarının dijital yetkinlik düzeylerini karşılaştırmak ve farkındalıklarını değerlendirmektir. Araştırmanın bu amacı doğrultusunda araştırma soruları uzman görüşü alınarak aşağıdaki gibi belirlenmiş ve katılımcılara yönlendirilmiştir.

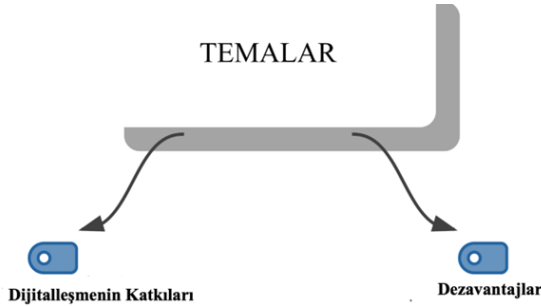
- Dijitalleşmenin /dijital okuryazarlığın mesleğinize katkısı/katkıları sizce nelerdir?
- Dijital yetkinlik konusunda yaşadığınız bir deneyim varsa paylaşabilir misiniz?
- Dijital teknolojilerin iş yaşamınız üzerindeki etkilerinden bahsedebilir misiniz?

Genel olarak özel hastaneler dijital teknoloji kullandıklarına dikkat çekmektedirler. Dijital hastane unvanına sahip bir devlet hastanesiyle, uygulamada yoğun dijital teknoloji kullanan özel hastanelerin karşılaştırılması dijital yetkinliklerin geliştirilmesi bakımından önemlidir. Böylelikle geliştirilmesi gereken yönler ve başarılı yönlerin neler olduğu saptanabilir. Hem çalışanlar hem hizmet alanlar açısından (hastalar açısından) daha pratik sağlık uygulamaları sunulabilir.

Bulgular

Katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığında katılımcıların çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Bu nedenle cinsiyet değişkeniyle elde edilen sonuçlar anlamlı bir sonuç vermemektedir. Katılımcılar ağırlıklı olarak 18-28 yaş aralığındadır. Yaş kriterine göre katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleri yüksektir. Meslek değişkeni açısından, dağılım eşit olmadığı için belirgin bir farklılık gözlemlenmemiştir.

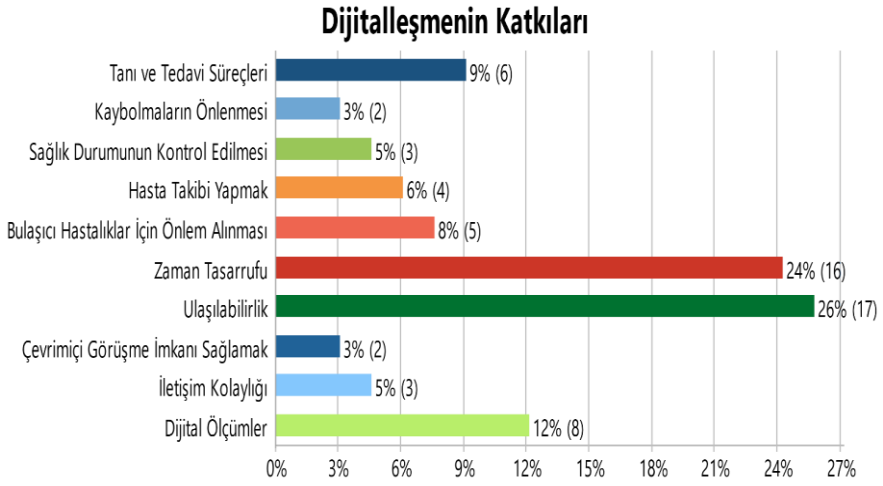
Yapılan betimsel analiz sonucunda iki tema belirlenmiştir. Bunlar, dijitalleşmenin katkıları ve dezavantajlarıdır.

Şekil 1. Temaların Gösterimi

Dijitalleşmenin Katkıları

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “Dijitalleşmenin Katkıları” temasına ait 10 kod oluşturulmuştur. Bunlar; ulaşılabilirlik, zaman tasarrufu, bulaşıcı hastalıklar için önlem alınması, dijital ölçümler, hasta takibi yapmak, sağlık durumunun kontrol edilmesi, kaybolmaların önlenmesi, iletişim kolaylığı, çevrimiçi görüşme imkânı sağlamak ve tanı ve tedavi süreçleridir. Kodlar; programlar aracılığıyla elde edilen verilerden konuyla ilgili ortak ifadelerle verilir. Araştırmacılar metinlere birden fazla kod ilave edebilir (Neuman, 2013, s.700).

Şekil 2. Dijitalleşmenin Katkıları Frekans Gösterimi

“Dijitalleşmenin katkıları” temasında katılımcılar ulaşılabilirlik ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar hasta kayıtlarına ulaşmak güçlük yaşamadıklarını, gerekli bilgilere erişimlerinin olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Ö2 ve D1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“E-nabız sisteminden hastaların dış merkezlerde yapılan tetkiklerine daha kolay ulaşabiliyoruz. Bu sayede de hastalara tekrar kan alma ya da radyolojik işlem yapılma konusunda bir tekrar olmuyor. Hasta tekrardan radyasyon almamış oluyor.” (Ö2)

“Hekim, hastanın tüm kayıtlarına hızlıca ulaşabiliyor. Bu da tedavi planlamasını daha iyi yapılmasını sağlıyor. Ya bazı tetkiklerin tekrar tekrar yapılmasının önüne geçilmiş oluyor. Hem hasta açısından hem hekim açısından zaman kaybı önlenmiş oluyor. Sağlık Bakanlığı’nın e-nabız uygulamasını buna örnek verebiliriz. Hastaların bütün geçmiş öykülerini bulabiliyoruz.” (D1)

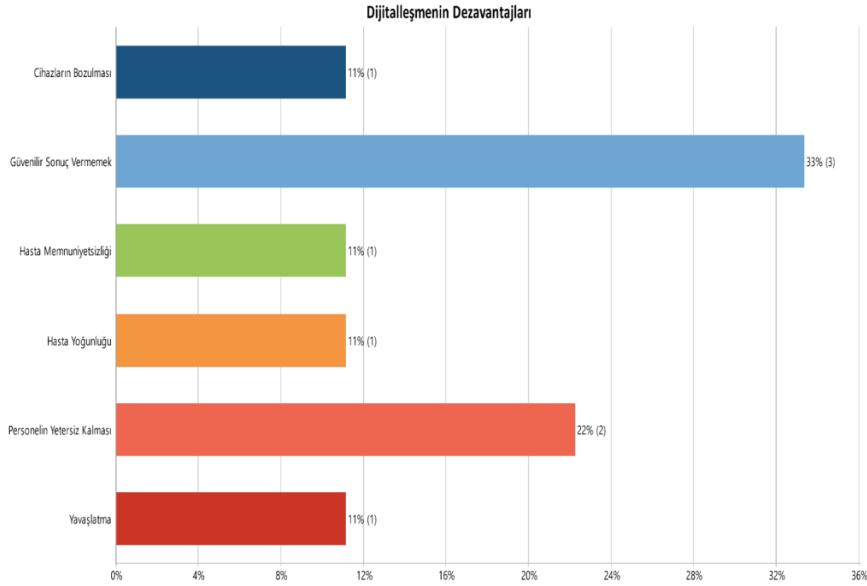
Katılımcılar işlemlerin kolaylaşarak zaman tasarrufu ile ilgili de yoğun bir şekilde görüşlerini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili Ö3 ve D4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“İşimizi kolaylaştırıp, zamandan tasarruf sağlıyoruz.” (Ö3)

“E-nabız sistemi üzerinden daha önceki tetkiklere kolaylıkla ulaşabiliyoruz. Geçmişe ait hastaların verisine ulaşabiliyoruz. Gereksiz tetkikler yapılmıyor, tetkiklerin bir zamanı oluyor. Tedavi süreçleri açısından da süre kısalıyor. Maliyet açısından da fayda sağlıyor.” (D4)

Dijitalleşmenin Dezavantajları

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “Dijitalleşmenin Dezavantajları” temasına ait 6 kod oluşturulmuştur. Bunlar; güvenilir sonuç vermemek, personellerin yetersiz kalması, yavaşlatma, cihazların bozulması, hasta memnuniyetsizliği ve hasta yoğunluğudur.

Şekil 3. Dijitalleşmenin Dezavantajları Frekans Gösterimi

“Dezavantajlar temasında“ ; katılımcılar “güvenilir sonuç vermemek” ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital ölçümlerin güvenilir sonuç vermediğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Ö8 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Olumsuz olarak dijital benim işimi kolaylaştırdı; ama kolaylaştırdığı zamanın olumsuz yönleri de olabiliyor. Şöyle; mesela tansiyon aletini kullanıyorum dijital. Bazen yüksek ölçüm yapabiliyor, birkaç kez ben bunu tekrarlamak zorunda kalıyorum. Ona rağmen

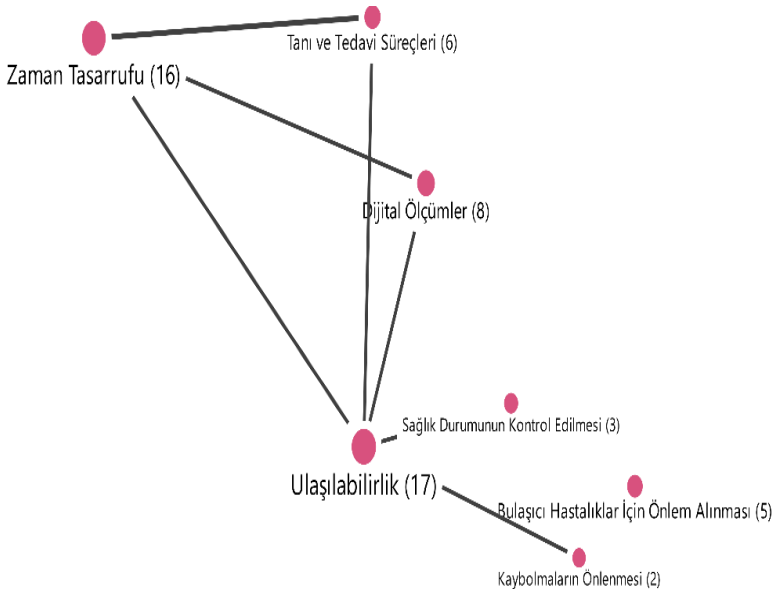
tekrarladığında manuel ölçüm yapmak zorunda kalıyorum, ikisi arasındaki farkı görmem gerekiyor. E öyle bir durum olduğunda da yine benim zamanımı almış oluyor. Bu yönde bir zorluğum oluyor. Bunların da zaten belli dönemlerde kalibrasyonları yapılıyor. Ama dediğim gibi onlar yapılan kadar da her zaman olmasa da arada bu sıkıntıyı yaşayabiliyoruz.” (Ö8)

“Dezavantajlar” temasında katılımcılar personellerin yetersiz kalması ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar personel sayısının yetersiz kaldığını ve iş yükünün arttığını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Ö6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Genelde toplumun da şöyle bir şey tarafı da var. Nüfusumuz çoğaldı hani maalesef ki çalışan kişi yetersiz, sayı yetersiz hastanelerde özellikle devlet hastanelerinde randevular çok gecikiyor, hekimler çok hasta bakıyor. Dolayısıyla hani dijital ortamı kullanmak da hastayı içeri alıp da tahlile bakıp da reçete yazdığında da dolayısıyla şöyle bir memnuniyetsizlik oluyor. Bizim halkımızda maalesef ki kendisini muayene etsin, otursun sohbet etsin, hani temas etsin bu tip şeyleri çok istiyor.” (Ö6)

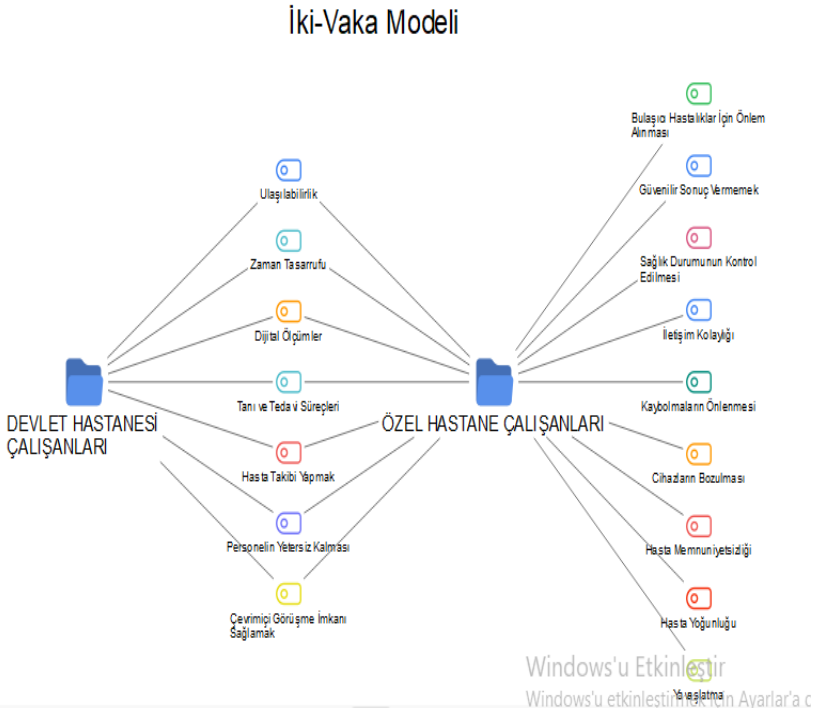
Kodlar Arası İlişkiler ve İki Vaka Modeli

Bu çalışmada elde edilen kodlar arasındaki ilişkiler ve hangi kodların sıklıkla birlikte yer aldığı Şekil.4’te gösterilmektedir. Çizgiler, birlikte bahsedilen daha sık bahsedilen kodların ilişkisini yansıtmak için daha geniş gösterilmiştir. Buna göre ; “zaman tasarrufu” kodundan bahseden katılımcılar; aynı zamanda “ulaşılabilirlik, kaybolmaların önlenmesi, tanı ve tedavi süreçleri ve dijital ölçümler “ kodlarından da bahsetmişlerdir.

Şekil 4. Kod Haritası

Katılımcılar tarafından oluşturulan kodların karşılaştırılması MAXQDA24 programında yer alan iki vaka modeli yöntemiyle de incelenmiştir. İki vaka modeli; iki belge, belge grupları veya belge setleri arasında bir kıyas yapabilme olanağı sağlar. Bu model aracılığıyla, araştırmada ele alınan konuların, kodların iki vakada ya da tek vakada hangi boyutta ortaya çıktığı görülebilir ve program kullanılarak görselleştirilebilir (MAXQDA,2022). Bu çalışmada da iki vaka modeli kullanılarak devlet ve özel hastane çalışanları tarafından ortak üretilen kod bilgisi elde edilmiştir.

Şekil 5. İki Vaka Analizi

Şekil 5'te her iki kesim çalışanları tarafından ortak üretilen kodların "ulaşılabilirlik, zaman tasarrufu, dijital ölçümler, tanı ve tedavi süreçleri, hasta takibi yapmak, personelin yetersiz kalması ve çevrimiçi görüşme imkânı sağlamak" olduğu görülmektedir. Her iki hastanede de çalışanlar "dijitalleşmenin dezavantajı" teması altında "personelin yetersiz kalması" kodu altında görüşlerini ifade etmişlerdir. Sadece özel hastane çalışanları tarafından üretilen kodlar ise şunlardır: "Bulaşıcı hastalıklar için önlem alınması, güvenilir sonuç vermemek, sağlık durumunun kontrol edilmesi, iletişim kolaylığı, kaybolmaların önlenmesi, cihazların bozulması, hasta memnuniyetsizliği, hasta yoğunluğu ve yavaşlatmadır". "Dijitalleşmenin katkıları ve

dezavantajları “temaları altında dijitalleşme ve dijital okuryazarlığın sağlık çalışanlarının mesleki bilgi ve tecrübelerine katkılar sağladığı ve aynı zamanda yeni sorunlara neden olduğu görülmüştür.

Tartışma ve Sonuç

Dijitalleşme ve dijital teknolojiler tüm sektörleri etkilemektedir. Bu sektörlerden biri de sağlık sektörüdür. Sağlık sektöründe dijital teknolojilerin artan kullanımıyla ilgili sağlık 4.0, akıllı sağlık gibi nitelemeler yapılmaktadır. Sağlık sektöründe kullanılan dijital teknolojiler şunlardır: Büyük veri, nesnelerin interneti teknolojisi (IoT), duyuların interneti (IoS), yapay zekâ, giyilebilir teknolojiler, artırılmış gerçeklik, üç boyutlu yazıcılar, robotik ve blok zincir teknolojileri. Sağlıkta artan teknoloji kullanımının kalite ve hız artışını sağlarken bir yandan da maliyetleri azaltması beklenmektedir. Odağında insan sağlığını korumak olan sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde hizmetlerin etkin, verimli ve hızlı (zamanında doğru müdahale edilmesi) önemlidir. Bu bağlamda sağlık hizmetlerini gerçekleştiren, ilgili dijital teknolojileri kullanacak çalışanların dijital yetkinliklerinin belirlenmesi ve bu yetkinliklerin eğitimlerle desteklenmesi önemli bir konudur. Bu çalışmada da devlet ve özel hastane çalışanlarının dijital yetkinlik düzeyleri ele alınmıştır.

Literatür incelendiğinde bu çalışmanın bulgularıyla benzerlik taşıyan çalışmalar olduğu görülebilir. Kapucu (2023), araştırmasında öğretim elemanlarının dijital yetkinlik düzeylerini değerlendirmiştir. Araştırmanın ilk bölümünde akademisyenlerin dijital yetkinlik seviyelerini uzman (B2) düzeyinde bulmuştur. Daha sonra hizmet içi eğitim programı düzenleyerek araştırmanın ikinci aşaması tamamlanmıştır. Bu aşamada da eğitimi tamamlayan 40 katılımcıyla görüşmeler yapılmıştır. Buna göre eğitime katılan akademisyenlerin dijital yetkinlik düzeylerinde anlamlı bir artış gözlemlenmiştir. Arslan (2023), çalışmasında diyetisyenlerin dijital okuryazarlık düzeylerini incelemiştir. Analiz sonucunda diyetisyenlerin dijital okuryazarlıklarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Çalışmasında getirdiği önerilerle diyetisyenler ve diğer sağlık profesyonelleri açısından dijital okuryazarlıkla ilgili hizmet içi eğitimlere yer verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu araştırma örneklemin niteliği açısından bu çalışmayla benzerlik göstermektedir. Demirci (2021) sağlık çalışanlarının bilgi iletişim teknoloji kullanımının dijital okuryazarlık üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir. Bu araştırma, bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Aksan ve Sürel (2023) hemşirelerin dijital hastaneler hakkında görüşlerini değerlendirdikleri çalışmalarında bilgi teknolojileri kullanımıyla ilgili kodlara ulaşmışlardır. Bu kodlar, bu çalışmada “zaman tasarrufu” ve “iletişim kolaylığı” kodlarıyla benzerlik göstermektedir. Kuek ve Hakkennes’in (2020) araştırmalarında sağlık çalışanlarının dijital teknoloji kullanımına yönelik olumlu tutumlarıyla ilgili bulguları, bu çalışmanın “dijitalleşmenin katkısı”

temasıyla benzerlik göstermektedir. Bayer, Kuyrukçu ve Akbaş (2019), hastane çalışanlarının gözünden dijital hastane uygulamalarını değerlendirdikleri çalışmaları, bu çalışmanın “dijitalleşmenin katkıları” temalarında “hasta takibi yapmak” ve “sağlık durumlarının kontrol edilmesi” kodları açısından benzerlik göstermektedir. Buna ek olarak “dijitalleşmenin dezavantajları” temasında “cihazların bozulması” koduyla ilgili çalışmanın “teknik alt yapı yetersizliği” kodu bir paralellik göstermektedir.

Katılımcı görüşleri, dijitalleşmenin olumlu ve olumsuz yönlerine işaret ederek, katılımcıların dijital yetkinlik düzeylerinin belirli bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Katılımcılar dijital yetkinlik ile ilgili deneyimlerini aktarırken özellikle zaman, hız ve verim açısından kazanımlarını aktarmışlardır. Bununla birlikte dijital teknoloji kullanımıyla ilgili kullandıkları araçların bozulduğu veya ölçümlerin hata verdiği durumları paylaşmışlardır.

Dijitalleşme ve dijital yetkinlik yeni ve güncel bir konudur; ancak disiplinler arası bir şekilde daha çok çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda öncelikli olarak hem sağlık sektörü hem de diğer sektörler açısından bir kapsam belirleme çalışması yapılabilir. Literatürde bu konuyla ilgili bir çalışmada çeşitli veri tabanlarının analiziyle sağlık çalışanlarının dijital yetkinliğiyle ilgili çok sayıda alt yetkinlik belirlenmiştir (Mainz vd.,2024, s.7). Sağlıkta dijitalleşmenin genel bir görünümü belirlendikten sonra çalışanlara dijital yetkinlikle ilgili eğitimler verilebilir. Çünkü dijital yetkinlik kazanımı dijital dönüşümün en önemli unsurlarından biridir. Bir çalışmada sağlık çalışanlarının dijital okuryazarlık düzeylerinin düşük düzeyde olmasının dijitalleşmeye engel olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Grigorieva vd,2024, s.8).

Bu araştırma devlet ve özel hastane çalışanları açısından dijitalleşmenin bir görünümünü sunması itibarıyla ileride yapılacak çalışmalara katkıda bulunabilir. Bununla birlikte araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, araştırma bulgularının katılımcı görüşleriyle sınırlı olmasıdır. Diğer bir sınırlılık, devlet ve özel hastane çalışanları arasındaki dağılımın eşit olmaması ve “dijitalleşmenin dezavantajları” temasının ağırlıklı olarak özel hastane çalışanlarının görüşleriyle sınırlı olmasıdır. İleride yapılacak çalışmalar, daha geniş sayıda katılımcılarla derinlemesine görüşmeler aracılığıyla yapılabilir. Ayrıca araştırma soruları, çalışanların uygulamada kullandıkları dijital teknolojiler veya kullanılma potansiyelleri yüksek olan teknolojiler üzerine yoğunlaşarak sorulabilir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı

Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı Çalışmanın tamamlanmasında birinci yazarın katkı oranı %100'dür.

Etik Kurul Onay Belgesi Araştırmanın etik kurul onayı 11/05/2023 tarihinde Dokuz Eylül Üniversitesi/Kurumu Etik Kurulu'nun E-87347630-659-600807 No'lu kararı ile elde edilmiştir.

Kaynakça

- Ak, B. (2010, Şubat 10-12). Tıp Bilişiminde Mobilite Uygulamaları. *XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, Muğla: Muğla Üniversitesi.
- Ak, S. (2023). Dijital Hastane Dönüşümünde Türkiye. *Güncel Sağlık Yönetimi Dergisi*, 1(1), s.24-35.
- Aksan, F. & Sürel, A. (2023). Hemşirelerin Dijital Hastane Bünyesinde; Dijital Hastane Kavramı ve Etkin Zaman Kullanımının Değerlendirilmesi. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10(2), s.1-8.
- Ala-Mutka, K. (2011). Mapping Digital Competence: Towards A Conceptual Understanding. *Sevilla: Institute for Prospective Technological Studies*, s.7-60.
- Altınar, S. (2019). *İngilizce Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlıklarının Araştırma Yoluyla Geliştirilmesi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Altunışık, R., Boz, H., Gegez, E., Koç, E., Sığrı, Ü., Yıldız, E., & Yüksel, A. (2022). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Yeni Perspektifler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Altuntaş, E.Y. (2019). *Sağlık Hizmetleri Uygulamalarında Dijital Dönüşüm*. Konya Eğitim Yayınevi.
- Arslan, A. (2023). Diyetisyenlerin Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 3(2), 69-82.
- Avrupa Komisyonu (2007). *European Reference Framework*. Mart 27, 2024 tarihinde Avrupa Komisyonu Resmî Web Sitesi: <http://bookshop.europa.eu/en/key-competences-for-lifelong-learning-pbNC7807312/> adresinden alındı
- Avrupa Komisyonu (2019). *Key Competences For Lifelong Learning*. Mart 27,2024 tarihinde Avrupa Komisyonu Resmî Web Sitesi: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/291008> adresinden alındı.
- Bayer, E., Kuyrukçu, A., & Akbaş, S. (2019). Dijital Hastane Uygulamalarının Hastane Çalışanlarının ve Yöneticilerinin Perspektifinden Değerlendirilmesi: Bir Devlet

- Hastanesi Örneği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 11(21), 335-360.
- Bayrakçı, S. (2020). *Dijital Yetkinlikler Bütünü Olarak Dijital Okuryazarlık: Ölçek Geliştirme Çalışması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Beylik, U. (2021). *Sağlık Hizmetlerinde Endüstri 4.0 ve Yenilikçi Yaklaşımlar*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Boyatzis, R.E. (2008). Competencies In The 21st Century. *Journal of Management Development*, 27(1), 5-12. <https://doi.org/10.1108/02621710810840730>
- Buchilly, J. M. (2021). Emerging Trends In Wearable Technology Across Several Markets. *Fischer Connectors*,1-34.
- Chen, C., Loh, E.W., Kuo , K. N. & Tam, K.W. (2020). The Times They Are A- Changin'- Healthcare 4.0 Is Coming. *Journal of Medical Systems* ,44(2),1-4.
- Chituc, C. M. (2019, Ekim14-17). An Analysis of IoT Interoperability Standards In The Healthcare Sector. *45 th Annual Conference of The IEEE Industrial Electronic Society*, Lisbon:IEEE. <https://doi.org/10.1109/IECON.2019.8926727>
- Çocuk, H. E. (2020). *Dijital Öykü Uygulamalarının Türkçe Öğretmen Adaylarının Akademik Başarılarına, Dijital Okuryazarlık ve Türkçe Öğretimi Özyeterlik Algılarına Etkisi*. Mersin: Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Demirci, E. (2023). *Sağlık Yöneticileri ve Çalışanların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İş Tatminine Etkisi*. Sakarya: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Eshet, Y. (2004). Digital Literacy: A Conceptual Framework For Survival Skills In The Digital Era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), 93-106.
- Gallardo, E. E. E., Oliveira, J. M., Marques, M.L., Esteve, M.F,Wang,Y.& Baker, R. (2015). Digital Competence In The Knowledge Society. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 11(1), 1-16.
- Gilster, P. (1997). *Digital Literacy*. New York: Wiley Computer Pub
- Grigorieva, N.S., Demkina, A. E.& Korabeynikova, A.N. (2024). Digitalization In The Russian Healthcare: Barriers To Digital Maturity. *Population and Economics*, 8(1), 1-14.
- HIMSS (2022). *EMRAM Criteria*. Mart 9,2024 tarihinde HIMSS Resmî Web Sitesi: <https://www.himss.org/sites/hde/files/2022-01/emram-criteria.pdf> adresinden alındı.

- HIMSS (2023). *HIMSS EMRAM Dijital Hastane Seviyelendirmesi (Stages) Aşamaları ve Kriterleri Nelerdir?* Mart 9, 2024 tarihinde HIMSS Eurasia Resmî Web Sitesi: <https://himsseurasia.com/himss-emram-standartlari/#> adresinden alındı.
- Janssen, J., Stoyanov, S., Ferrari, A., Pannekeet, K., & Sloep, P. (2012). Experts' Views On Digital Competence: Commonalities And Differences. *Joint Research Centre*. 68, 473-481. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2013.06.008>
- Kapucu, N. K. (2023). *Öğretim Elemanlarının Dijital Yetkinlik Düzeylerinin Uzaktan Öğretim Derslerindeki Teknoloji Kullanımı Bağlamında Değerlendirilmesi*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Korkmaz, D. (2022). *Post modern Tüketim Kültüründe Z Kuşağı Üniversite Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık Alışkanlıkları Sorunu*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Reklamcılık Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kuek, A. & Hakkennes, S. (2020). Healthcare Staff Digital Literacy Levels And Their Attitudes Towards Information Systems. *Health Informatics Journal*, 26(1), 592-612. <https://doi.org/10.1177/1460458219839613>
- Mainz, A., Nitsche, J., Weirauch, V., & Meister, S. (2024). Measuring The Digital Competence Of Health Professionals: Scoping Review. *JMIR Medical Education*, 10(1), e55737.
- MAXQDA (2022). *Two Cases Model*. Mayıs 23,2024 tarihinde MAXQDA Programı Resmî Web Sitesi: <https://www.maxqda.com/help-mx22/maxmaps/two-case-model> adresinden alındı.
- Mcclelland, D. C. (1973). Testing for Competence Rather Than for Intelligence. *American Psychologist*, 28(1), 1-14. <https://doi.org/10.1037/h0034092>
- MEB (2018). *Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı*. Şubat 8, 2022 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı Resmî Web Sitesi: <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018124103559587Bili%C5%9Fim%20Teknolojileri%20ve%20Yaz%C4%B1%C4%B1m%205-6.%20S%C4%B1n%C4%B1flar.pdf> adresinden alındı
- MYK (2020). *TYÇ Terimler Sözlüğü*. Şubat 8, 2022 tarihinde MYK Resmî Web Sitesi: <https://www.tyc.gov.tr/1614926803868ceaad74878ef090ae4d49c34d877d.pdf> adresinden alındı
- Ng, W. (2012). Can We Teach Digital Natives Digital Literacy. *Computers & Education*, 59, 1065-1078.
- Neuman, L.W. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (S. Özge, çev.). Ankara: Yayın Odası.

- OECD (2019). *Skills Outlook 2019: Thriving In A Digital World*. Ocak 6, 2021 tarihinde OECD Resmî Web Sitesi: https://www.oecd-ilibrary.org/education/oecd-skills-outlook-2019_df80bc12-en adresinden alındı
- Oxford Resimli Ansiklopedik Sözlük*. (1985). Cilt 1, İstanbul: Güneş Yayınları.
- Sağlık Bakanlığı (2014). *Dijital-Kağıtsız Hastane Nedir?* Mart 9,2024 tarihinde Sağlık Bakanlığı Resmî Web Sitesi: <https://dijitalhastane.saglik.gov.tr/> adresinden alındı
- Sağlık Bakanlığı (2021). *Sağlık.net Hakkında*. Mart 8, 2024 tarihinde Sağlık Bakanlığı Resmî Web Sitesi: <https://e-saglik.gov.tr/TR,6212/sagliknet-hakkinda.html> adresinden alındı.
- Sağlık Bakanlığı (2020). *Hayat Eve Siğar*. Mayıs 23,2024 tarihinde Sağlık Bakanlığı Resmî Web Sitesi: <https://hayatevesigar.saglik.gov.tr/> adresinden alındı
- Sarıyev, H. (2021). *Dijital Okuryazarlık Öğretmen Adaylarının Sosyal Medyada Yayılan Sahte Haberlere Karşı Farkındalıklarını Artırmak*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Spencer, L.M. & Spencer, S.M. (1993). *Competence At Work: Models For Superior Performance*. New York: John Wiley Sons Inc.
- Timmis, J. K. & Timmis, K. (2017). The DIY Digital Medical Centre. *Microbial Technology*,10(5),1084-1093.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Ünlü, B. (2022). *Dijital Okuryazarlık ve Mahremiyet Bağlamında Kırsal Bölgelerde İnternet Tabanlı Hizmetlerin Kullanımı: Kayseri Örneği*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- World Bank (2024). *Digital Progress and Trends Report 2023*. Mayıs 23,2024 tarihinde World Bank Resmî Web Sitesi: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/95fe55e9-f110-4ba8-933f-e65572e05395/content> adresinden alındı
- WHO (2018). *Classification of Digital Health Interventions v 1.0*. Mayıs 23, 2024 tarihinde WHO Resmî Web Sitesi: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/260480/WHO-RHR-18.06-eng.pdf> adresinden 22.11.2022 adresinden alındı

A Qualitative Study on The Comparison of Digital Competency Levels of Health Workers

Extended Summary

Purpose and Significance

Although there is no standard definition of digital competence that everyone agrees on, various researchers continue their attempts in this direction. We can say that digital competence integrates all literacy concepts as well as those that have a narrower meaning and thus connects various fields.

The European Commission's definition of digital competence is as follows: 'Digital competence encompasses the safe, critical and responsible use of and interaction with digital technologies for full participation in work and learning life and at all levels of society (European Commission, 2019). According to another definition, digital competence is "the safe and critical use of information and communication technologies for work, daily life and communication" (MEB, 2018). Accordingly, we can say that digital competence integrates all concepts of literacy, concepts that have a narrower meaning, and thus connects various fields.

This study attempts to understand the digital competence levels of health employees working at public or private hospitals in İzmir. For this purpose, we held face-to-face interviews with employees. Drawing on qualitative research, we compare and contrast digital competence levels of public vs private health employees. The state hospital selected for the study is a digital hospital with EMRAM 7 level. Whether a hospital qualifies as a digital hospital is evaluated by HIMSS (Health Information Systems and Management Society). This evaluation is made through the EMRAM (Electronic Health Record Adoption Model) model established by HIMSS.

The HIMSS EMRAM criterion evaluates the level of healthcare organizations between 0 and 7. Organizations that reach level 6 and 7 are certified. This model is a performance measurement of patient participation, the use of technology related to electronic health records by the relevant health authority and clinical outcomes. The EMRAM model is the evaluation of electronic health record adoption in inpatient health services. Being "a digital hospital" requires being paper-free, automatization and integration of patients, employees, information, workflows and processes. In this sense, we can say that the digital hospital is a criterion that shows the dimensions of digitalization and thus enables comparison of organizations. The main purpose of this

study is to compare and contrast the digital competencies of digital hospital employees and private hospital employees.

Generally speaking, studies so far have largely focused evaluated digital competence in education or communication. This study can make a difference as it tests digital competence of health workforce.

Method

The article is based on descriptive / thematic analysis method, a form of qualitative analysis. Drawing on qualitative research, we analyze the digital competence levels between public and private health employees. For this purpose, we interviewed 16 employees face to face. After the interviews, the participants were coded as D1-D6 working in public hospitals and Ö1-Ö10 working in private hospitals. Subsequently, the audio files of the interviews were transcribed. Finally, data was analyzed in MAXQDA 24 program.

The following questions were asked to the participants in the qualitative research:

- 1) What do you think are the contribution(s) of digitalization/digital literacy to your profession?
- 2) Can you share any experience you have had on digital competence?
- 3) Could you tell us about the effects of digital technologies on your work life?

Findings

The demographics of the participants go as follows: The age ranges of the participants are 18-28, 29-38, 39-48 and 49 years, the majority consisting in females. Educational levels of the participants include postgraduate, undergraduate, associate degree and high school or lower programs. The occupational information of the participants is as follows: Dietitian, doctor, nurse, midwife, technician, medical secretary and cleaning staff. Two overarching themes stand out as a result of the descriptive analysis: contributions and disadvantages of digitalization. Ten codes belonging to the theme 'Contributions of Digitalization' were created: accessibility, time saving, taking precautions for infectious diseases, digital measurements, patient follow-up, controlling health status, preventing losses, ease of communication, providing online interviews, and diagnosis and treatment processes. In the theme of the contributions of digitalization, the most common points of view of the participants were accessibility and time saving.

As for the theme of 'Disadvantages', 6 codes were created: not giving reliable results, insufficient personnel, slowing down, deterioration of devices, patient dissatisfaction

and patient density. In the disadvantages theme, participants frequently mentioned the lack of reliable results and insufficient personnel.

It is important to note that the participants who mentioned the time saving code also mentioned the codes of accessibility, loss prevention, diagnosis and treatment processes and digital measurements.

In addition, the codes created by public and private hospital employees were examined with two case analysis models in MAXQDA 24 program, with the conclusion that the codes produced by the employees of both segments are the contributions of digitalization. However, it is observed that the intense opinions about the disadvantages of digitalization are mostly expressed by private hospital employees.

Discussion and Conclusions

Digitalization and digital technologies affect all sectors, including the health sector. The increasing use of digital technologies in the health sector is characterized as health 4.0, i.e. smart health. The digital technologies used in health sector are: big data, Internet of Things technology (IoT), Internet of Senses (IoS), artificial intelligence, wearable technologies, augmented reality, three-dimensional printers, robotics and blockchain technologies. The increasing use of technology in health is expected to reduce costs while increasing quality and speed. Effective, efficient and fast (timely and correct intervention) services are important in the execution of health services, the focus of which is to protect human health. It is therefore crucial to figure out the digital competencies of employees who will use the relevant digital technologies, and thus to support these competencies with trainings. In this study, the digital competence levels of public and private hospital employees are discussed.

When the literature is examined, it can be seen that there are studies that are similar to the findings of this study. Kapucu (2023) evaluated the digital competence levels of lecturers, concluding that the digital competence levels of academicians are at the expert (B2) level. Then, the second stage of the research was completed by organizing an in-service training program. At this stage, interviews were conducted with 40 participants who completed the training. Predictably, a significant increase was observed in the digital competence levels of academicians participating in the training. Arslan (2023) examined the digital literacy levels of dietitians and found them to be at a medium level. He further emphasized the significance of in-service trainings on digital literacy for dietitians as well as other health professionals. Demirci (2021) stated that the use of information communication technology by healthcare professionals has positive effects on digital literacy, which supports the findings of this study. Aksan and Sürel (2023) reached codes related to the use of information technologies in their study in which they evaluated the opinions of nurses about

digital hospitals. These codes are similar to the 'time saving' and 'ease of communication' codes in our study. The findings of Kuek and Hakkennes (2020) regarding the positive attitudes of healthcare professionals towards the use of digital technology in their research are similar to the 'contributions of digitalization' theme of our study. Bayer, Kuyrukçu, and Akbaş's (2019) work on digital hospital applications is also in line with the 'contributions of digitalization' themes of this study in terms of 'patient follow-up' and 'controlling their health status' codes. A further parallel consists in the code 'deterioration of devices' in the theme of 'disadvantages of digitalization' and the code 'insufficient technical infrastructure' of the related study.

The participants' views point to the positive and negative aspects of digitalization, indicating that the participants' digital competence is at a certain level. While the participants shared their experiences related to digital competence, they shared their gains especially in terms of time, speed and efficiency, but they also shared problems like the tools of digital technology breaking down or the measurements being inaccurate.

Digitalization and digital competence are a relatively recent issues; necessitating further studies in an interdisciplinary manner. In this sense, a scoping study can be carried out primarily in terms of both the health sector and other sectors. In a study on this subject in the literature, a large number of sub-competencies related to the digital competence of healthcare professionals were identified by analyzing various databases (Mainz et al., 2024, p.7). Once a general view of digitalization in health is determined, training on digital competence can be provided to employees, because digital competence acquisition is one of the most important elements of digital transformation. In a study, it was concluded that the low level of digital literacy of healthcare professionals is an obstacle to digitalization (Grigorieva et al,2024,p.8).

This research can contribute to future studies as it presents a view of digitalization in terms of public and private hospital employees. However, the research has two main limitations. First, the research findings are limited to the views of the participants only. Second, the distribution between public and private hospital employees is not equal, and the theme of the disadvantages of digitalization is mainly limited to the views of private hospital employees. Future studies can be conducted through in-depth interviews with a larger number of participants. In addition, research questions can be asked by focusing on the digital technologies that employees use in practice or those with high potential to be used.

Rekabet Stratejilerinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi: Üretim Sektörü Yöneticileri Arasında Bir Araştırma

Ertuğrul KÖSE¹

Öz

Makale Türü Araştırma Makalesi
Başvuru Tarihi 23.10.2023
Kabul Tarihi 21.06.2024
DOI 10.47140/kusbder.1379979

Bu araştırma, rekabet stratejilerinin örgütsel performans üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma verileri çevrimiçi anket uygulaması kullanılarak elde edilmiştir. Anket formları, kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak İstanbul ili sınırları içerisinde üretim alanında faaliyet gösteren 250'nin üzerinde çalışan istihdam edilen büyük ölçekli işletme yöneticilerine iletilmiştir. Anket formları 750 yöneticiye iletilmiş ve bunların 512'sinin istatistiksel analiz için geçerli olduğu kabul edilmiştir. Anket verileri SPSS paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Hipotez testleri için basit doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Analiz bulgularına göre rekabet stratejilerinden maliyet liderliği stratejisi ve farklılaştırma stratejisi örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunurken, odaklanma stratejisinin ise, örgütsel performans üzerinde negatif etkide bulunduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Strateji, rekabet stratejileri, performans, örgütsel performans, üretim sektörü, yöneticiler.

Atıf için: Köse, E. (2024). Rekabet Stratejilerinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi: Üretim Sektörü Yöneticileri Arasında Bir Araştırma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 27-56.

¹ Sorumlu Yazar: Doç. Dr., Ertuğrul Köse Akademi ve Danışmanlık, ertugrulkose73@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8416-9414>

The Effect of Competitive Strategies on Organizational Performance: A Study on Manufacturing Sector Managers

Ertuğrul KÖSE ²

Abstract

Article Type
Research Article

Application Date
2023-10-23

Acceptance Date
2024-06-21

DOI
10.47140/kusbder.1379979

This study aims to determine the effect of competitive strategies on organizational performance. Research data is obtained through online questionnaires sent to the managers of large-scale enterprises employing over 250 employees operating in the manufacturing sector within the borders of Istanbul, Türkiye using the convenience sampling method. More specifically, questionnaire forms have been sent to 750 managers, 512 of whom are accepted as valid for statistical analysis. The survey data is analyzed with the SPSS package program. For hypothesis testing, simple linear regression analysis is used. Our analysis finds that, while competitive strategies of cost leadership strategy and differentiation strategy have a positive effect on organizational performance, focus strategy has a negative effect on organizational performance.

Keywords: Strategy, competitive strategies, performance, organizational performance, manufacturing sector, managers.

For Reference: Köse, E. (2024). The Effect of Competitive Strategies on Organizational Performance: A Study on Manufacturing Sector Managers. *Kırklareli University Journal of Social Sciences*, 8 (1), 27-56.

¹Corresponding Author: Associate Professor, Ertuğrul Köse Academy & Consulting, ertugrulkose73@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8416-9414>

Giriş

Teknolojik gelişmeler, müşteri beklentilerindeki farklılıklar ve artan rekabet işletmelerin kârlılık ve devamlılığını sağlama noktasında baskı oluşturmaktadır. İşletmelerin rekabette üstünlük elde edebilmeleri için kaynaklarını verimli bir şekilde kullanmaları, iş süreçlerinde etkinlik sağlamaları, müşteri beklentilerini karşılamaları, çevresel koşulları yakından takip etmeleri ve etkin stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir. İşletme yöneticileri rekabette öne çıkabilmek için işletmenin kaynak ve yetkinliklerini dikkate alarak maliyet liderliği, farklılaştırma veya odaklanma stratejilerinden birini uygulamaya alabilirler.

Performans, günlük hayatta ve iş yaşamında sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Başarı düzeyini ifade etmek için kullanılan performans, bireysel veya örgütsel hedeflere ulaşma düzeyini gösterir. Örgütsel performans ise, örgütün belirli bir dönem için önceden belirlenmiş olan hedeflerini ne düzeyde gerçekleştirdiği ortaya koyar. Örgütlerin stratejik hedeflerine ulaşabilmesi ve devamlılığının sağlanabilmesi için örgütsel performansın yakından takip edilmesi ve gerekli iyileştirmelerin yapılması gerekir. Rekabet stratejileri ile örgütsel performans arasındaki ilişki ulusal ve uluslararası literatürde farklı araştırmacılar tarafından ele alınmıştır. Araştırmalarda üretim, hizmet ve ticaret sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin izledikleri rekabet stratejileri ile örgütsel performans arasındaki ilişki incelenmiş ve farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada üretim alanında faaliyet gösteren işletmelerin örgütsel performansı üzerinde hangi rekabet stratejilerinin etkili olduğu belirlenecektir. Araştırma İstanbul ili sınırları dahilinde üretim sektöründe faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmelerde gerçekleştirilmiştir. İstanbul sınırları içerisinde üretim sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında gerçekleştirilen ve geniş katılımın sağlandığı bu araştırma ile alanyazına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Rekabet Stratejileri

Değişim hızının arttığı ve teknolojik gelişmelerin rekabette öne çıktığı günümüz koşullarında işletmeler faaliyetlerini sürdürmekte zorlanmaktadır. İşletmelerin ayakta kalabilmeleri, büyüme ve kârlılıklarını devam ettirebilmeleri için uygun rekabet stratejilerini hayata geçirmeleri gerekir. Rekabet stratejisi sadece işletmenin faaliyet gösterdiği çevreye yönelik cevap verme yaklaşımı değil, aynı zamanda çevreyi firma lehine şekillendirme girişimidir (Porter, 1985: 2). Rekabet stratejilerini açıklamaya yönelik araştırmacılar tarafından farklı modeller geliştirilmiştir. Alanyazında rekabet stratejileri konusunda Miles & Snow (1978), Treacy & Wiersema (1995) ve Porter'ın (1985) geliştirmiş olduğu yaklaşımların öne çıktığı görülmektedir.

Miles ve Snow (1978) rekabet stratejilerini öncü, savunmacı, analizci ve tepkici olmak üzere dört boyutta ele almışlardır. Öncü stratejiyi izleyen örgütler yenilikçi, dinamik ve

proaktif bir yaklaşım sergileyen yapıya sahip organizasyonlardır. Bu organizasyonlar bir ürünü pazara ilk sunan işletme olmayı hedeflerler. Savunmacı stratejiyi temel alan örgütler ise, durağan yapıda olan ve verimlilik esaslı hareket eden işletmelerdir. Savunmacı stratejiyi izleyen işletmeler sektördeki yeni fırsatları değerlendirmek yerine ürünlerin verimliliğini artırarak hedeflerine ulaşmaya çalışırlar (Herusetya, Sambuaga, & Sihombing, 2023: 4; Irk & Döven, 2018: 141). Analizci strateji ise, öncü strateji ile savunmacı stratejinin özelliklerini taşımaktadır. İşletme yöneticileri sabit pazar koşullarında verimlilik temelli bir yaklaşım izlerken, hareketliliğin fazla olduğu piyasa koşullarında ise, yenilikçi tutum ve davranışlar sergilemektedirler. Analizci stratejiyi takip eden işletmeler için ürün, mühendislik ve pazarlama önemli faktörlerdir (Das & Canel, 2023: 161). Tepkici stratejiyi izleyen örgütler çevresel değişiklikleri algılayan, ancak zorunda kalmadıkça tepki vermeyen işletmelerdir (Alnoor, Khaw, Al-Abrrow, & Alharbi, 2022: 2; Sollosy, Guidice, & Parboteeah, 2019: 929-933). Öncü ve analizci stratejileri izleyen işletmeler proaktif temelli hareket ortaya koyarken, savunmacı ve tepkici stratejileri uygulayan işletmeler ise savunma odaklı stratejik yaklaşım sergilemektedirler. Öncülerin stratejisi Porter'ın farklılaştırma stratejisi ve Miles ve Snow'un ürün liderliği stratejisi ile benzerlik gösterirken, savunmacıların stratejisi de, Porter'ın maliyet liderliği stratejisi ve Miles ve Snow'un operasyonel mükemmellik stratejisi ile benzerlik göstermektedir (Handoyo, Mulyani, Ghani, & Soedarsono, 2023: 1; Safi, Chen, Qayyum, & Wahab, 2022: 39-40). Bir işletmenin uzun vadede devamlılığını sağlayabilmesi için faaliyet gösterdiği sektörde rakiplerinin izlediği stratejilere cevap vermesi gerekir, aksi takdirde faaliyetlerini sürdürmesi riskli hale gelir. Bu nedenle de, tepkici stratejilerin rekabet stratejileri bağlamında başarı olasılığı oldukça düşüktür.

Treacy ve Wiersema (1995) işletmelerin her alanda başarılı olamayacaklarını, bu nedenle de pazarda değer üretebilecekleri bir alana odaklanmalarının rekabet anlamında daha doğru bir strateji olacağını ileri sürmüşlerdir. Treacy ve Wiersema'ya göre işletmelerin operasyonel mükemmellik, ürün liderliği veya müşteriye yakınlık değer disiplinlerinden birini tercih etmeleri gerekmektedir (Treacy & Wiersema, 1995: 52). Operasyonel mükemmellik düzeyi yüksek olan işletmeler standart kalitedeki ürünleri en iyi fiyata sunarlar. Müşterilere sundukları değer en düşük fiyat veya en iyi hizmet ya da her ikisidir (Safi, Chen, Qayyum, & Wahab, 2022: 38-39). Diğer bir değer disiplini ürün liderliğidir. Ürün liderliği değerini sergileyen işletmeler müşterilerine en iyi ürünü sunarlar ve müşteri beklentilerine göre ürünlerinde yenilik gerçekleştirirler. Ürün liderliği yaklaşımında rekabet fiyat ya da müşteri hizmeti değil, ürün performansdır. Üçüncü değer disiplini müşteriye yakınlıktır. Müşteriye yakınlığı öne çıkaran işletmeler pazarın ne talep ettiğine değil, müşterilerin özel taleplerine odaklanırlar. Müşteriye yakın duruş sergileyen işletmeler müşterilerine en iyi çözüm

yöntemini sunarlar. Bu yaklaşımı izleyen işletmeler için müşteri memnuniyeti çok önemlidir. Müşteriye yakınlık değer disiplinine sahip organizasyonlar için en büyük kazanım müşteri sadakatidir. Treacy ve Wiersema'ya göre değer disiplini işletmeyi şekillendirerek işletmenin ne olduğunu ve ne yaptığını belirler (Treacy & Wiersema, 1995: 53-56).

Rekabet stratejileri konusunda en çok atf yapılan model Porter'ın jenerik rekabet stratejileridir. Porter rekabet stratejilerini maliyet liderliği, farklılaştırma ve odaklanma olmak üzere üç boyutta değerlendirmiştir. Maliyet liderliği stratejisi işletmeler tarafından sıklıkla uygulanan bir rekabet stratejisidir. Maliyet liderliği stratejisinde, işletme faaliyet gösterdiği sektörde rakiplerine göre en düşük maliyete sahip firma konumundadır (Porter, 1985: 12). Maliyet liderliği stratejisinde işletme ürünlerin kalitesinden ödün vermeden maliyetlerini rakiplerin maliyetlerinin altına çekerek sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmeyi hedeflemektedir. Satışa sunulan ürünler için sektör ortalamaları veya altında fiyatlandırma yapan işletme, düşük maliyet avantajına sahip olduğu için rakiplerine nazaran daha yüksek kâr marjı elde edebilmektedir (Rehman, Elrehail, Nair, Bhatti, & Taamneh, 2023: 8; Kharub, Mor, & Rana, 2022: 3279). Maliyet liderliği stratejisinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için ölçek ekonomisinin yakalanması, sabit giderlerin azaltılması, verimlilik temelli hareket edilmesi, bütçe disiplinine riayet edilmesi, harcamaların sınırlandırılması ve maliyetlerin kontrolüne yönelik girişimlere çalışanların geniş katılımının sağlanması gerekir (Das & Canel, 2023: 161, İslami, Mustafa, & Latkovikj, 2020: 3).

Farklılaştırma stratejisi örgütün faaliyet gösterdiği sektörde rakiplerine göre eşsiz ürün ya da hizmetler geliştirmesiyle ilgili bir yaklaşımdır. Ürünün eşsiz özelliklere sahip olması, müşterilerin özel ihtiyaçlarının karşılanması, ya da ürün kalitesi, teslim veya fiziksel özellikler nedeniyle müşteriye değer sunulması ile ilgilidir. Ürün ya da hizmetlerin eşsiz olması yüksek düzeyde müşteri bağlılığına katkı yapmaktadır (İslami, Latkovikj, Drakulevski, & Popovska, 2023: 48; Alnoor, Khaw, Al-Abrow, & Alharbi, 2022: 2). Müşteriler farklılaştırılan ürün veya hizmetler için daha yüksek bir bedel ödemeye razı olmaktadır. Farklılaştırma stratejisi ürün tasarımı, marka imajı, kalite, müşteri hizmetleri, teknoloji kullanımı ve dağıtım kanalları gibi bir çok alanda uygulanabilir. İşletme farklılaştırma stratejisini satış fiyatı artan maliyetlerin üzerinde kaldığı, kâr marjının sektör ortalamasının üzerinde seyrettiği ve ürün ya da hizmetlere yönelik talep canlılığını koruduğu sürece devam ettirebilir (Porter, 1985: 14). Bu stratejinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için Ar-Ge, pazarlama, satış ve finans birimlerinin koordineli bir şekilde çalışmaları gerekir.

Diğer bir rekabet stratejisi olan odaklanma stratejisinde işletme pazarın belirli bir bölümüne, bir ürün hattına ya da bir müşteri grubuna odaklanmaktadır. Odaklanma

stratejisinde belirli bir hedef kitleye maliyet liderliği ya da farklılaştırma stratejisi uygulanarak sürdürülebilir rekabet avantajı elde edilmeye çalışılmaktadır (Porter, 1985: 15). Maliyete dayalı odaklanma stratejisinde ürün ya da hizmetlerin hedef müşteri kitlesine piyasadaki en düşük fiyat seviyelerinden sağlanması gerekir. Maliyete dayalı odaklanma stratejisinin izlenebilmesi için sermaye yatırımı yapılması, sıkı maliyet kontrolü, hizmet, satış gücü ve reklam gibi alanlarda maliyetlerin azaltılması gerekir. Farklılaştırmaya dayalı odaklanma stratejisinde ise, hedef müşteri kitlesinin ürün tasarımı, kalite, teslim süresi ve esneklik gibi özel taleplerinin müşteri beklentilerini aşan bir düzeyde karşılanması gerekir (Das & Canel, 2023: 161; Nanyangwe & Phiri, 2021:1450). Maliyet liderliği ve farklılaştırma stratejileri daha çok tüm sektör ve müşteri gruplarına odaklanmasına karşın, odaklanma stratejisi daha dar bir hedef kitleye odaklanmaktadır. Rekabet stratejileri işletmenin faaliyet gösterdiği sektör, ürün grubu, piyasa koşulları ve diğer faktörlere göre farklılık gösterebilir.

Örgütsel Performans

Performans, bireysel ya da örgütsel hedeflere ulaşma düzeyini gösteren nicel veya nitel göstergeleri ifade eden bir kavramdır. Örgütsel performans, bir işletmenin örgütsel hedeflerini ne kadar iyi sonuçlandırdığını ortaya koyan göstergedir (Lin & Kuo, 2007: 1069). Xie ve arkadaşlarına göre ise, örgütsel performans “örgütün kaynaklarını etkili ve etkin kullanarak örgütsel hedeflerine ne ölçüde ulaştığını gösteren çok boyutlu bir yapıdır” (Xie, Gao, Xia, Zhang, & Tao, 2023: 3). Örgütsel performans, örgütün stratejik amaçları göz önünde bulundurularak önceden belirlenmiş hedeflerine ne düzeyde ulaştığını ortaya koyan sonuç göstergeleridir. Diğer bir ifadeyle, örgütsel performans örgütsel hedeflere ulaşmak için örgüt genelinde sergilenen tüm çabaların nitel ve nicel olarak ölçülerek değerlendirilmesidir. Örgütsel performansın belli aralıklarla ölçülerek değerlendirilmesi örgütün başarısının gözden geçirilmesine ve verimsizliğe neden olan unsurların belirlenerek gerekli iyileştirmelerin yapılmasına katkıda bulunur.

Örgütsel performansın değerlendirilmesinde alanyazında farklı ölçütlerin dikkate alındığı görülmektedir. Bazı araştırmacılar finansal performans, pazarlama performansı, operasyonel performans, yenilik performansı gibi ölçütleri dikkate alırken, bazı araştırmacılar ise etkinlik, verimlilik, müşteri memnuniyeti, çalışan memnuniyeti gibi nitel ve nicel göstergeleri değerlendirmeye almışlardır (Aziz, Long, & Hussain, 2023: 4; Çelikyay, Sönmez, & Adıgüzel, 2023:709; Xie, Gao, Xia, Zhang, & Tao, 2023: 3; Feng, Chaiyasoonthorn, & Chaveesuk, 2021:209; Haman & Schiemann, 2021: 48). Uzun yıllar örgütlerin örgütsel performansının değerlendirilmesinde sadece finansal performans göstergeleri dikkate alınmış, ancak bu yaklaşımın örgütsel performansın ölçümünde yeterli olmadığı ve bütünsel bir değerlendirme yapılabilmesi

için finansal göstergelerin yanı sıra finansal olmayan ölçütlerin de dikkate alınması gerektiği anlaşılmıştır.

Örgütsel performansın ölçümünde kullanılan göstergeler finansal ve finansal olmayan ölçütler olmak üzere iki grupta dikkate alınabilir. Finansal performansın ölçümü örgütün bilanço, gelir tablosu ve nakit akış tablosu gibi mali tablolarında yer alan verilerin analizine dayalıdır. Finansal performans ölçütleri arasında öne çıkanlar satışların getirisi, kâr marjı, öz sermaye karlılığı, aktif kârlılığı, cari oran, likidite oranı, nakit oranı, borçluluk oranı ve yatırımın geri dönüş oranıdır. Halka açık şirketlerde ise, yukarıda yer alan oranların yanı sıra hisse senedi fiyatı, piyasa değeri/defter değeri ve fiyat/kazanç oranı gibi göstergeler de değerlendirilmeye alınmaktadır (Arslan & Saygılı, 2022: 668; Muchsidin, Suwardi, Ikawidjaya, & Maulana, 2021: 169-170; Haman & Schiemann, 2021: 48; Richard, Devinney, Yip, & Johnson, 2009:729-731; Haber & Reichel, 2005:266-268).

Finansal performansın ölçümü doğası gereği geçmiş verilere dayalı olduğundan geleceğe yönelik öngörülerde bulunabilmek için finansal olmayan performans göstergelerinin de dikkate alınması gerekir. Finansal performans ile finansal olmayan örgütsel performans arasında karşılıklı etkileşim söz konusudur ve bu iki yapı birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Çalışan memnuniyeti, müşteri memnuniyeti, çalışan devir oranı, pazar payı, ürün ya da hizmet kalitesine ilişkin sonuçlar ve yenilikçilik/innovasyon yeteneği örgütsel performansın değerlendirilmesinde dikkate alınan finansal olmayan performans göstergelerinden bazılarıdır. Finansal olmayan örgütsel performans ölçütleri işletmenin başarısı ve gelecekteki finansal performansı konusunda öngörü sağlamaktadır (Benet, Deville, Raies, & Valette-Florence, 2022: 318; Cavlak, 2021:44; Haber & Reichel, 2005:266-268). Örgütsel performansı bütünsel olarak değerlendirebilmek için finansal ve finansal olmayan ölçütlerin birlikte değerlendirmeye alınması yararlı olur. Bu çalışmada örgütsel performansın değerlendirilmesine ilişkin daha bütünsel bir sonuç elde edilebilmesi için araştırma kapsamında kullanılan örgütsel performans ölçüm aracında finansal ve finansal olmayan performans ifadelerine yer verilmiştir.

Rekabet Stratejileri ve Örgütsel Performans İlişkisi

Rekabet stratejileri ile örgütsel performans arasındaki ilişkilerin bazı araştırmacılar tarafından incelendiği ve yapılan araştırmalarda farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Arıkan ve Çalışkan tarafından Tarsus Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet gösteren işletmeler arasında yapılan araştırmada maliyet liderliği, farklılaştırma ve odaklanma stratejilerinin örgütsel performans üzerinde anlamlı ve pozitif etkide bulunduğu görülmüştür (Arıkan & Çalışkan, 2021: 358-359). Araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen bazı çalışmalarda da benzer bulgular elde

edilmiştir (Kpurunee, Amadi & Kpurunee, 2023: 158-159; Islami, Mustafa, & Latkovikj, 2020: 11-12). Çelikyay ve arkadaşları tarafından Türkiye’de bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında yapılan araştırmada rekabet stratejilerinden maliyet liderliği ile farklılaştırma stratejisinin bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe faaliyet gösteren firmaların finansal ve pazar performansları üzerinde pozitif etkide bulunduğu belirlenmiştir (Çelikyay, Sönmez & Adıgüzel, 2023: 712). Ngo tarafından Vietnam’da restaurant sektöründe faaliyet gösteren küçük ve orta boy işletmeler arasında yapılan araştırmada da, maliyet liderliği ve farklılaştırma stratejilerinin işletme performansı üzerinde pozitif etkide bulunduğu görülmüştür (Ngo, 2023: 10). Maclean ve arkadaşları tarafından Gana’da farklı sektörlerde faaliyet gösteren küçük ve orta boy işletmeler arasında yapılan çalışmada ise, maliyet liderliği ve farklılaştırma stratejilerini kapsayan rekabetçi stratejinin işletme performansı üzerinde pozitif etkide bulunduğu belirlenmiştir (Maclean, Appiah & Addo, 2023: 8). Kaliappen ve arkadaşları tarafından Malezya’da konaklama sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında gerçekleştirilen araştırmada maliyet liderliği ile farklılaştırma stratejisinin bir arada uygulandığı hibrid rekabet stratejisinin örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunduğu tespit edilmiştir (Kaliappen, Chuah, Gorondutse, & Moktar, 2018: 46-47). İnce ve Gürbüz tarafından yapılan Karabük’te faaliyet gösteren küçük işletmeler arasında yapılan çalışmada maliyet liderliği stratejisinin işletmelerin kârlılık performansı üzerinde anlamlı bir etkide bulunduğu, farklılaştırma stratejisinin işletmelerin ürün, çalışan, müşteri ve kârlılık performansı üzerinde anlamlı etkide bulunduğu, odaklanma stratejisi ile örgütsel performans arasındaki ilişkinin ise, anlamlı olmadığı görülmüştür (İnce & Gürbüz, 2020: 111-112). Yılmaz ve Kumkale tarafından Türkiye’de faaliyet gösteren ilk 1000 firma arasında yapılan araştırmada rekabet stratejilerinden farklılaştırma stratejisinin firma performansı üzerinde anlamlı ve pozitif etkide bulunduğu belirlenmiştir (Yılmaz & Kumkale, 2018: 53). Dursun tarafından Kırklareli’nde tarım sektöründe faaliyet gösteren bir kamu işletmesinde yapılan araştırmada da benzer bir bulgu elde edilmiştir (Dursun, 2020: 62-63). Omsa ve arkadaşları tarafından Endonezya’nın Doğu Java eyaletinde faaliyet gösteren küçük ve orta boy işletmeler arasında yapılan çalışmada farklılaştırma ve odaklanma stratejilerinin örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunduğu belirlenmiştir (Omsa, Abdullah & Jamali, 2017: 13-14). Karahan ve Gümüş tarafından Van’da faaliyet gösteren küçük ve orta boy işletmeler arasında yapılan araştırmada maliyet liderliği ve odaklanma stratejilerinin firma performansı üzerinde pozitif etkide bulunduğu, farklılaştırma stratejisi ile firma performansı arasındaki ilişkinin ise istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmüştür (Karahan, Gümüş, 2023: 117). Terzioğlu ve Topuz tarafından Doğu Marmara Bölgesi’nde yer alan 5 ilde faaliyet gösteren işletmeler arasında yapılan çalışmada da rekabet stratejilerinin firma performansı üzerinde olumlu etkide bulunduğu

belirlenmiştir. Aynı çalışmada rekabet stratejilerinin alt boyutlarından maliyet liderliği stratejisinin işletme performansı üzerinde pozitif etkide bulunduğu, farklılaştırma ve odaklanma stratejilerinin ise, işletme performansı üzerinde pozitif etkide bulunmadığı görülmüştür (Terzioğlu & Topuz, 2020: 159-161). Kharub ve arkadaşları tarafından Hindistan’da üretim alanında faaliyet gösteren işletmeler arasında yapılan araştırmada ise, rekabet stratejileri ile işletme performansı arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir (Kharub, Mor, & Rana, 2022: 3290-3291). Yapılan araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmesinde kullanılan ölçüm araçları, uygulanan yöntemler ve katılımcıların verdiği cevaplar etkili olmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı rekabet stratejilerinin örgütsel performans üzerinde etkisinin olup olmadığının belirlenmesidir. Rekabet stratejileri ile örgütsel performans arasındaki ilişki gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde farklı araştırmacılar tarafından ele alınmıştır. Araştırmalarda üretim, hizmet ve ticaret sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin izledikleri rekabet stratejileri ile örgütsel performans arasındaki ilişki incelenmiş ve farklı sonuçlar elde edilmiştir. Ulusal yazında rekabet stratejileri ile örgütsel performans arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmaların ağırlıklı olarak küçük ve orta boy işletmelerde gerçekleştirildiği ve büyük ölçekli işletmelerde yapılan çalışmaların sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Araştırma İstanbul ili sınırları dahilinde üretim sektöründe faaliyet gösteren, 250’nin üzerinde çalışan istihdam edilen büyük ölçekli işletmelerde gerçekleştirilmiştir. İstanbul ili sınırları dahilinde üretim sektöründe faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmelerde gerçekleştirilen, işletme yöneticilerinin katıldığı ve geniş katılımın sağlandığı bu araştırma ile alanyazına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Hipotezleri

Rekabet stratejilerinin örgütsel performans üzerindeki etkisinin ele alındığı bu çalışma tanımlayıcı ve sonuç çıkarıcı bir araştırmadır. Araştırmada hipotez testlerinden yararlanılarak rekabet stratejilerinin örgütsel performans üzerindeki etkisi belirlenecektir.

Araştırmada test edilen hipotezler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

H₁: İşletmelerin uyguladıkları maliyet liderliği stratejisi örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunmaktadır.

H₂: İşletmelerin uyguladıkları farklılaştırma stratejisi örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunmaktadır.

H₃: İşletmelerin uyguladıkları odaklanma stratejisi örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunmaktadır.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Rekabet stratejilerinin örgütsel performans üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemeyi amaçlayan bu araştırma istatistiksel olarak veri toplanmasına ve elde edilen verilerin analiz edilmesine dayanmaktadır. Araştırma kapsamında, İstanbul ili sınırları içerisinde üretim alanında faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmelerin yöneticilerinden veri temin etme yöntemlerinden biri olan “anket” yöntemi ile veri elde edilmiştir. Anket uygulamasına geçilmeden önce, etik onay alınması için Nişantaşı Üniversitesi Etik Kurulu’na başvuruda bulunulmuştur. Başvuru sonrasında adı geçen kuruldun onay alınmıştır (Tarih: 18.07.2022, Toplantı Sayısı: 2022/31).

Ölçüm Araçları ve Uygulaması

Araştırmada, veri toplama aracı olarak anket yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma için hazırlanan anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde katılımcılara yönelik demografik sorular; ikinci bölümünde Hatipoğlu (2011) tarafından geliştirilen Rekabet Stratejileri ölçeği; üçüncü bölümünde ise Tseng ve Lee (2009) tarafından geliştirilen ve Çalışkan ve arkadaşları (2011) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Örgütsel Performans ölçeği yer almıştır. Ölçüm aracında örgütsel performansın değerlendirilmesine dayanak teşkil edecek finansal ve finansal olmayan ifadeler yer verilmiştir. Finansal performansın değerlendirilmesinde ciro, verimlilik ve kârlılık ölçütlerine yer verilirken, finansal olmayan performansın ölçümünde pazar payı ve yenilikçilik ölçütleri dikkate alınmıştır. Ölçüm araçlarındaki ifadeler 5’li likert tipinde puanlanmıştır.

Araştırmada kolayda örnekleme yöntemi uygulanmış ve örneklem sayısının belirlenmesinde de güç analizi tekniğine başvurulmuştur. Güç analizi yönetimi ile yapılan hesaplamada araştırmanın örneklem büyüklüğü 395 kişi olarak belirlenmiştir. Bazı katılımcıların anket uygulamasına katılmayabilecekleri göz önünde bulundurularak 750 anket formu kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenen kişilere çevrimiçi olarak paylaşılmıştır.

Anket uygulaması, 2022 yılında, 1 Ağustos- 25 Eylül tarihleri arasında çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi olarak paylaşılan 750 anket formundan 512 adet geri dönüş sağlanmış olup, geri dönüş oranı %68’dir. Anket uygulaması aracılığı ile sağlanan örneklem evreni temsil edecek düzeydedir. İstatistiksel analizler için 512 anket formundaki veriler temel alınmıştır.

Normallik Analizi

Nicel araştırmalarda parametrik analiz yöntemlerinin kullanılabilmesi için ölçüm araçlarından elde edilen verilerin normal dağılım özelliği göstermesi gerekmektedir.

Verilerin normal dağılım özelliği gösterdiği değerlendirilmesini yapabilmek için çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,0 ile +1,0 arasında bir değer alması ya da anlamlılık değerinin de 0,05'den büyük olması gerekir (Mishra, Pandey, Singh, Gupta, Sahu & Keshri, 2019:70). Her iki ölçüm aracına ilişkin normallik testi sonuçlarına Tablo 1'de yer verilmiştir. Tablo 1'deki sonuçlara bakıldığında verilerin normal dağılım özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 1. Normallik Testi Sonuçları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Kolmogorov-Smirnov (p)
Rekabet Stratejileri	0,85	0,77	0,13
Maliyet Liderliği	0,91	0,82	0,10
Farklılaştırma	0,93	0,94	0,14
Odaklanma	0,82	0,76	0,12
Örgütsel Performans	0,94	-0,46	0,18

Normallik testi sonrasında örneklemin yeterlilik ve uygunluğunu belirleyebilmek için Kaiser Meyer Olkin (KMO) analizi ve Barlett küresellik testi yapılmıştır. Yapılan analiz neticesinde rekabet stratejileri ölçeğine ilişkin KMO test sonucu 0,835; Barlett istatistik test sonucu $\chi^2 4301,9$ ($df= 120$; $p= 0,00$); örgütsel performans ölçeğine ilişkin KMO test sonucu 0,794; Barlett istatistik test sonucu $\chi^2 1108,5$ ($df= 15$; $p= 0,00$) olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar örneklemin faktör analizi için yeterli ve uygun olduğunu göstermektedir.

Boyutsallık Analizi

Faktöriyel yapının belirlenebilmesi için boyutsallık analizi yapılmıştır. Boyutsallık analizi kapsamında açıklayıcı faktör analizi (AFA) yönteminden yararlanılmıştır. Faktör çıkarma işlemi için temel bileşenler analizinden yararlanılmış, rotasyon için ise, varimax yöntemi tercih edilmiştir. Korelasyon değerlerinin belirlenebilmesi için Pearson korelasyon analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Yapılan analiz neticesinde maddeler arası korelasyon değerleri rekabet stratejileri ölçeğinde 0,09 ile 0,83; örgütsel performans ölçeğinde ise 0,10 ile 0,81 arasında çıkmıştır. Ölçüm aracında yer alan değişkenlerin bireysel faktör yükünün minimum 0,3 olması gerekir (Sass, 2010: 559). Bireysel faktör ağırlığında 0,40 sınır değeri olarak belirlenmiş olup, düşük bireysel faktör yükü nedeniyle ölçüm aracından çıkarılması gereken bir madde olmadığı görülmüştür. Rekabet stratejileri ölçeğinde üç faktörlü yapının varyansın % 67'sini; örgütsel performans ölçeğinde ise tek faktörlü yapının varyansın % 62'sini açıkladığı tespit edilmiştir. Faktör analizi sonrasında ölçüm araçları için güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Güvenilirlik Analizi

İç tutarlılık yöntemi ölçüm araçları ve verilerin güvenilirliğini test etmek için başvurulan yöntemlerden biridir. Araştırmada güvenilirlik analizi kapsamında iç tutarlılık yönteminden yararlanılmıştır. İç tutarlılık güvenilirliğinin tespitinde de Cronbach alfa katsayıları dikkate alınmıştır. İç tutarlılık yöntemine göre yapılacak güvenilirlik analizinde ölçüm aracı ve verilerin güvenilir olduğu kanaatine varabilmek için Cronbach alfa değerinin 0,7 ve üzerinde bir değere sahip olması gerekir (Cortina, 1993: 103). İç tutarlılık testi sonucunda elde edilen güvenilirlik değerlerine Tablo 2’de yer verilmiştir. Analiz sonuçları her iki ölçüm aracı ve alt boyutlarının güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Ölçekler ve Alt Boyutlarına İlişkin Güvenilirlik Değerleri

	İfade sayısı	Cronbach alfa
Rekabet Stratejileri Ölçeği	16	0,82
Maliyet Liderliği Stratejisi	6	0,88
Farklılaştırma Stratejisi	6	0,84
Odaklanma Stratejisi	4	0,74
Örgütsel Performans Ölçeği	6	0,77

Geçerlilik Analizi

Güvenilirlik analizi sonrasında ölçüm araçları ve veriler için geçerlilik analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi kapsamında yapılan yapısal geçerlilik analizleri için uyum endekslerinden yararlanılarak uyum iyiliği değerleri hesaplanmıştır. Uyum endeksi değerlerinden ki-kare/serbestlik değeri <2,0’dan, RMSEA \leq 0,05, CFI, GFI ve AGFI değeri >0,95’den ve SRMR değeri <0,05 ise, model için iyi uyum gösterdiği değerlendirilmiştir (Schermelleh-Engel, Moosbrugger , & Müller, 2003: 35-43). Analiz sonuçlarına Tablo 3’te yer verilmiştir. Analiz sonuçları her iki ölçüm aracına ilişkin modelin iyi uyum gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Ölçeklerin Uyum İyiliği Değerleri

Değişkenler	χ^2/sd	RMSEA	CFI	GFI	AGFI	SRMR
Rekabet Stratejileri	1,80	0,04	0,95	0,92	0,93	0,03
Örgütsel Performans	1,94	0,03	0,90	0,98	0,97	0,04

Araştırmanın Kısıtları

Araştırma bazı kısıtlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına ilişkin değerlendirmelerde söz konusu kısıtların dikkate alınması yararlı olacaktır. Araştırmada veri toplama araçlarından anket yönteminden yararlanıldığı için

sonuçların değerlendirilmesinde anket yönteminin kısıtlarının dikkate alınması gerekir. Araştırma bulguları İstanbul ili sınırları içerisinde üretim alanında faaliyet gösteren ve 250'nin üzerinde çalışan istihdam edilen büyük ölçekli işletmelerde görev yapan 512 yöneticinin görüşlerini yansıtmaktadır. Araştırma kapsamında ulaşılan bulguların ve bu kapsamda yapılacak genellemelerin yukarıda ifade edilen kısıtlar göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekir.

Bulgular

Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırma kapsamında anket uygulamasına katkıda bulunan katılımcılara ilişkin demografik verilerin dağılımlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Değişken	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	248	48,4
	Erkek	264	51,6
Medeni Durum	Evli	374	73
	Bekâr	138	27
Yaş	18-29	35	6,8
	30-39	266	52
	40-49	179	35
	50-59	24	4,7
	60 ve üzeri	8	1,5
Öğrenim Durumu	Lise	27	5,3
	Ön Lisans	43	8,4
	Lisans	303	59,2
	Lisansüstü	139	27,1
İş Deneyimi (yıl)	0-5	37	7,2
	6-10	182	35,6
	11-15	76	14,8
	16-20	127	24,8
	21 ve üzeri	90	17,6

Tablo 4'teki bulgulara bakıldığında; araştırmaya katılanların % 48,4'ü kadın, % 51,6'sı ise, erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 73'ü evli, % 27'si bekâr yöneticilerden oluşmaktadır. Yaş dağılımına bakıldığında, katılımcıların % 52'si 30-39 yaş aralığında, 35'i 40-49 yaş aralığında ve %15 ise, diğer yaş grupları arasında yer almaktadır. Katılımcıların % 59,2'si lisans, %27,1'i lisansüstü, % 8,4'ü ön lisans, % 5,3'ü ise lise

mezunudur. Katılımcıların % 7,2'si 0-5 yıl, %50,4'ü 6-15 yıl, %42,4'ü ise 16 yıl ve üzeri iş deneyimine sahiptir.

Katılımcıların her iki ölçüm aracı ve alt boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlar Tablo 5'te yer almaktadır. Tablo 5'teki verilere bakıldığında katılımcıların rekabet stratejileri ve maliyet liderliği stratejisi ortalama puanlarının orta düzeyde ($M=3,28$; $M=3,62$); odaklanma stratejisi ortalama puanlarının düşük düzeyde ($M=2,18$); farklılaştırma stratejisi ve örgütsel performans ortalama puanlarının ise orta seviyenin biraz üzerinde ($M= 4,05$; $M= 4,09$) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar araştırmaya katılan işletmelerin ağırlıklı olarak farklılaştırma stratejisini uyguladıklarını, ikinci sırada maliyet liderliği stratejisini izlediklerini, odaklanma stratejisini ise, daha az tercih ettiklerini göstermektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Ölçüm Araçlarından Elde Ettikleri Ortalama Puanlara İlişkin Bulgular

Değişkenler	\bar{x}	ss
Rekabet Stratejileri	3,28	0,45
Maliyet Liderliği Stratejisi	3,62	0,97
Farklılaştırma Stratejisi	4,05	0,74
Odaklanma Stratejisi	2,18	0,96
Örgütsel Performans	4,09	0,53

Tablo 6. Rekabet Stratejileri ve Örgütsel Performans Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5
Rekabet Stratejileri	1				
Maliyet Liderliği Stratejisi	,635**	1			
Farklılaştırma Stratejisi	,507**	,222**	1		
Odaklanma Stratejisi	,358**	-,295**	-,281**	1	
Örgütsel Performans	,362**	,368**	,392**	-,167**	1

** . Korelasyon katsayıları 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Araştırmada rekabet stratejilerinin örgütsel performans üzerindeki etkisini belirleyebilmek için istatistiksel analiz yöntemlerinden basit doğrusal regresyon analizine başvurulmuştur. Araştırmada rekabet stratejileri bağımsız değişken, örgütsel performans ise, bağımlı değişken olarak dikkate alınmıştır. Rekabet stratejilerinin örgütsel performans üzerindeki yordama gücünü test etmek için regresyon analizi öncesinde değişkenler arasındaki ikili ilişkiler incelenmiş olup, Pearson korelasyon

analizi sonuçlarına Tablo 6’da yer verilmiştir. Analiz sonuçlarına bakıldığında rekabet stratejileri, maliyet liderliği stratejisi ve farklılaştırma stratejisi ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü, odaklanma stratejisi ile örgütsel performans arasında ise negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Maliyet Liderliği Stratejisinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi

Araştırmanın birinci hipotezi “İşletmelerin uyguladıkları maliyet liderliği stratejisi örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunmaktadır” şeklinde belirlenmiştir. Maliyet liderliği stratejisinin örgütsel performans üzerindeki etkisini belirlemek için hipotez testi öncesinde basit doğrusal regresyon analizinin ön koşulları olan eşit aralıklı ve sürekli değişken özelliğini taşıma, normal dağılım, doğrusallık, uç değer bulunmaması, hataların normal dağılımı, eşvaryanslılık ve hataların bağımsızlığı varsayımları SPSS aracılığıyla test edilmiştir. Bağımsız değişken olan maliyet liderliği stratejisi ve bağımlı değişken olan örgütsel performans değişkenleri eşit aralıklı ölçme düzeyinde ve sürekli değişken özelliği göstermektedir. Her iki değişken de, normal dağılım özelliği göstermektedir. Normal dağılım sonuçlarına Tablo-1’de yer verilmiştir. Doğrusallık bağlamında serpilme diyagramı aracılığıyla yapılan test sonucunda bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür. Standart hata değerlerinin -2,80 ile +2,16 arasında yer aldığı ve Cook mesafesinin de, 0,7 ile 1’in altında kaldığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar veriler arasında uç değer bulunmadığına işaret etmektedir. Histogram ve P-P grafikleri üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda hataların normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Serpilme diyagramı üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda değişkenlerin eşvaryanslılık özelliğini taşıdığı görülmüştür. Hataların bağımsızlığının belirlenmesinde Durbin Watson testinden yararlanılmış olup, Durbin Watson değeri 1,698 elde edilmiştir. Bu değer hataların birbirinden bağımsız olduğuna işaret etmektedir. Yapılan testler sonucunda basit doğrusal regresyon analizinin ön koşullarının tamamen karşılandığı görülmüş ve akabinde maliyet liderliği stratejisinin örgütsel performans üzerindeki yordama gücü analiz edilmiştir.

Tablo 7’deki sonuçlar incelendiğinde; maliyet liderliği stratejisinin örgütsel performans üzerinde pozitif ($\beta = ,368$, $p=0,000$) etkide bulunduğu görülmektedir. Örgütsel performanstaki değişimin %13,6’sının maliyet liderliği stratejisi tarafından açıklandığı ($R^2=,136$, $F=80,093$, $p=0,000$) ve iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Analiz sonucu, maliyet liderliği stratejisinin örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunduğunu gösterdiğinden H_1 kabul edilmiştir.

Tablo 7. Maliyet Liderliği Stratejisinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	β	R ²	Düz. R ²	F	Sig.
Sabit	3,360				,000
Maliyet Liderliği Stratejisi	,368	,136	,134	80,093	,000
Bağımlı Değişken: Örgütsel Performans				Durbin Watson:1,698	

Farklılaştırma Stratejisinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi

Araştırmanın ikinci hipotezi “İşletmelerin uyguladıkları farklılaştırma stratejisi örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunmaktadır” şeklinde belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisinin örgütsel performans üzerindeki etkisini belirlemek için hipotez testi öncesinde basit doğrusal regresyon analizinin ön koşulları olan eşit aralıklı ve sürekli değişken özelliğini taşıma, normal dağılım, doğrusallık, uç değer bulunmaması, hataların normal dağılımı, eşvaryanslılık ve hataların bağımsızlığı varsayımları test edilmiştir. Bağımsız değişken olan farklılaştırma stratejisi ve bağımlı değişken olan örgütsel performans değişkenleri eşit aralıklı ölçme düzeyinde ve sürekli değişken özelliği göstermektedir. Her iki değişken de, normal dağılım özelliği göstermektedir. Normal dağılım sonuçlarına Tablo-1’de yer verilmiştir. Doğrusallık bağlamında serpilme diyagramı aracılığıyla yapılan test sonucunda bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür. Standart hata değerlerinin -2,69 ile +2,81 arasında yer aldığı ve Cook mesafesinin de, 0,09 ile 1’in altında kaldığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar veriler arasında uç değer bulunmadığına işaret etmektedir. Histogram ve P-P grafikleri üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda hataların normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Serpilme diyagramı üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda değişkenlerin eşvaryanslılık özelliğini taşıdığı görülmüştür. Hataların bağımsızlığının belirlenmesinde Durbin Watson testinden yararlanılmış olup, Durbin Watson değeri 1,827 elde edilmiştir. Bu değer hataların birbirinden bağımsız olduğuna işaret etmektedir. Yapılan testler sonucunda basit doğrusal regresyon analizinin ön koşullarının tamamen karşılandığı görülmüş ve akabinde farklılaştırma stratejisinin örgütsel performans üzerindeki yordama gücü analiz edilmiştir.

Tablo 8’deki sonuçlar incelendiğinde; maliyet liderliği stratejisinin örgütsel performans üzerinde pozitif ($\beta =,392$, $p=0,000$) etkide bulunduğu görülmektedir. Örgütsel performanstaki değişimin %15,4’ünün farklılaştırma stratejisi tarafından açıklandığı ($R^2=,154$, $F=92,746$, $p= 0,000$) ve iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir. Analiz sonucu, farklılaştırma stratejisinin örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunduğunu gösterdiğinden H_2 kabul edilmiştir.

Tablo 8. Farklılaştırma Stratejisinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	β	R ²	Düz. R ²	F	Sig.
Sabit	2,938				,000
Farklılaştırma Stratejisi	,392	,154	,152	92,746	,000
Bağımlı Değişken: Örgütsel Performans				Durbin Watson:1,827	

Odaklanma Stratejisinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi

Araştırmanın üçüncü hipotezi “İşletmelerin uyguladıkları odaklanma stratejisi örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunmaktadır” şeklinde belirlenmiştir. Odaklanma stratejisinin örgütsel performans üzerindeki etkisini belirlemek için hipotez testi öncesinde basit doğrusal regresyon analizinin ön koşulları olan eşit aralıklı ve sürekli değişken özelliğini taşıma, normal dağılım, doğrusallık, uç değer bulunmaması, hataların normal dağılımı, eşvaryanslılık ve hataların bağımsızlığı varsayımları test edilmiştir. Bağımsız değişken olan odaklanma stratejisi ve bağımlı değişken olan örgütsel performans değişkenleri eşit aralıklı ölçme düzeyinde ve sürekli değişken özelliği göstermektedir. Her iki değişken de normal dağılım özelliği göstermektedir. Normal dağılım sonuçlarına Tablo-1’de yer verilmiştir. Doğrusallık bağlamında serpilme diyagramı aracılığıyla yapılan test sonucunda bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür. Standart hata değerlerinin -2,92 ile +2,23 arasında yer aldığı ve Cook mesafesinin de, 0,05 ile 1’in altında kaldığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar veriler arasında uç değer bulunmadığına işaret etmektedir. Histogram ve P-P grafikleri üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda hataların normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Serpilme diyagramı üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda değişkenlerin eşvaryanslılık özelliğini taşıdığı görülmüştür. Hataların bağımsızlığının belirlenmesinde Durbin Watson testinden yararlanılmış olup, Durbin Watson değeri 1,725 elde edilmiştir. Bu değer hataların birbirinden bağımsız olduğuna işaret etmektedir. Yapılan testler sonucunda basit doğrusal regresyon analizinin ön koşullarının karşılandığı görülmüş ve akabinde odaklanma stratejisinin örgütsel performans üzerindeki yordama gücü analiz edilmiştir.

Tablo 9’deki sonuçlar incelendiğinde; odaklanma stratejisinin örgütsel performans üzerinde negatif ($\beta = -,167$, $p=0,000$) etkide bulunduğu görülmektedir. Örgütsel performanstaki değişimin %2,8’nin odaklanma stratejisi tarafından açıklandığı ($R^2=,028$, $F=14,643$, $p= 0,000$) ve her iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir. Analiz sonucu, odaklanma stratejisinin örgütsel performans üzerinde negatif etkide bulunduğunu gösterdiğinden H_3 reddedilmiştir.

Tablo 9. Odaklanma Stratejisinin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi

Değişkenler	β	R ²	Düz. R ²	F	Sig.
Sabit	4,293				,000
Odaklanma Stratejisi	-,167	,028	,026	14,643	,000
Bağımlı Değişken: Örgütsel Performans				Durbin Watson:1,725	

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada, İstanbul ili sınırları içerisinde üretim sektöründe faaliyet gösteren, büyük ölçekli işletmeler tarafından uygulanan rekabet stratejilerinin örgütsel performans üzerinde etkisinin olup olmadığı ve bu etkinin ne yönde olduğu istatistiksel analiz yöntemleriyle test edilerek belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda işletmelerin uyguladıkları maliyet liderliği stratejisinin örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunduğu görülmüştür. Maliyet liderliği stratejisinde işletme maliyet avantajına sahip olduğu için piyasa ortalamasının üzerinde kâr elde ederek büyümesini sürdürebilir. İşletmenin maliyet avantajı nedeniyle fiyatlama esnekliği bulunduğu için rekabetçi fiyatlama ile müşteri sadakatinin devamlılığı sağlanabilir. Maliyet liderliği stratejisi işletmeler arası rekabette önemli avantajlar sağladığı için işletmeler tarafından tercih edilen önemli stratejilerden biridir. Maliyet liderliği stratejisi İstanbul'da üretim sektöründe faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmeler arasında farklılaştırma stratejisinden sonra uygulamaya konulan ikinci rekabet stratejisi konumundadır. Maliyet liderliği stratejisinin uygulanması örgütsel performansı olumlu yönde etkilemektedir. Araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen bazı çalışmalarda da bulgumuzu doğrulayan sonuçlar elde edilmiştir (Dabor & Oseremen, 2023: 70-71; Ngo, 2023:10; İslami, Mustafa, & Latkovikj, 2020: 11-12; Arıkan & Çalışkan, 2021: 358-369; Albalaki, Abdullah, & Kamardin, 2018: 64). Araştırma bulgularımızdan farklı olarak Teeratansirikool ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise, maliyet liderliği stratejisi ile örgütsel performans arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür (Teeratansirikool, Siengthai, Badir, & Charoenngam, 2013: 176-178). Bu bulgular maliyet liderliği stratejisinin örgütsel performans üzerinde etkili olduğunu, işletmenin yapısı ve faaliyet gösterilen sektöre göre de etkileşimin farklılık gösterebileceğine işaret etmektedir.

Araştırma sonucunda işletmelerin uyguladıkları farklılaştırma stratejisinin örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunduğu görülmüştür. Sektör ortalamasının üzerinde kâr elde etme, farklılaştırılan ürünler aracılığıyla müşteri bağlılığını sürdürme ve ikame ürünler karşısında güçlü konumlanma gibi avantajlar nedeniyle

farklılaştırma stratejisi işletmeler tarafında uygulanan en önemli rekabet stratejilerinden biridir. Araştırma sonucuna göre, farklılaştırma stratejisi İstanbul'da üretim sektöründe faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmeler tarafından ağırlıklı olarak uygulanan bir rekabet stratejisidir. Farklılaştırma stratejisinin uygulanması örgütsel performansı olumlu yönde etkilemektedir. Araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen bazı çalışmalarda da bulgumuzu destekleyen sonuçlar elde edilmiştir (Dabor & Oseremen, 2023: 70-71; Ngo, 2023:10; Islami, Mustafa, & Latkovikj, 2020: 11-12; İnce & Gürbüz, 2020: 111-112; Yılmaz & Kumkale, 2018: 53; Omsa, Abdullah & Jamali, 2017: 13-14; Teeratansirikool, Siengthai, Badir, & Charoenngam, 2013: 176-178). Araştırma bulgularımızdan farklı olarak araştırmacılar tarafından yapılan bazı çalışmalar da ise, farklılaştırma stratejisi ile örgütsel performans arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür (Karahana, Gümüş, 2023: 117; Kharub, Mor, & Rana, 2022: 3290-3291; Albalaki, Abdullah, & Kamardin, 2018: 64). Bazı araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmesine karşın, işletme performansını etkileyebilecek içsel ve dışsal faktörler iyi bir şekilde analiz edilip, işletmeye uygun olan rekabet stratejisinin uygulanması halinde farklılaştırma stratejisinin örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunacağı düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu işletmelerin uyguladıkları odaklanma stratejisinin örgütsel performans üzerinde negatif etkide bulunduğu şeklindedir. Odaklanma stratejisi İstanbul'da üretim sektöründe faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmeler tarafından daha az tercih edilen bir rekabet stratejisi olup, örgütsel performansı olumsuz yönde etkilemektedir. Odaklanma stratejisi pazarın belli bir bölümünde ya da bir ürün grubunda maliyet liderliği veya farklılaştırma stratejisinin izlenmesini temel almaktadır. Araştırma büyük ölçekli işletmeler arasında gerçekleştirildiğinden, işletmelerin dar bir pazar alanına odaklanmak yerine yurtiçi ve yurtdışı pazarlara yönelik üretim faaliyetinde buldukları ve bu nedenle de, odaklanma stratejisini daha az tercih ettikleri düşünülmektedir. Araştırmacılar tarafından yapılan bazı araştırmalarda odaklanma stratejisinin örgütsel performansı pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Dabor & Oseremen, 2023: 70-71; Arıkan & Çalışkan, 2021:358-359; Islami, Mustafa, & Latkovikj, 2020: 11-12; Omsa, Abdullah & Jamali, 2017: 13-14). Bazı araştırmalar da ise, odaklanma stratejisi ile örgütsel performans arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür (İnce & Gürbüz, 2020: 111-112; Albalaki, Abdullah, & Kamardin, 2018: 64). Araştırma sonucunda odaklanma stratejisinin örgütsel performans üzerinde negatif etkide bulunduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucu odaklanma stratejisi ile örgütsel performans arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalara göre farklılık göstermektedir. Araştırmacılar tarafından yapılan ve yukarıda yer verilen bazı araştırmalarda odaklanma stratejisinin örgütsel performans üzerinde pozitif etki bulunduğu sonucuna varılırken, bazı çalışmalarda ise, iki değişken

arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Üretim alanında faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmeler arasında yapılan araştırmada odaklanma stratejisinin örgütsel performans üzerinde negatif etkide bulunduğuna ilişkin bir sonuç elde edilmesine karşın, diğer araştırmalarda elde edilen bulgular dikkate alındığında odaklanma stratejisinin işletmenin kaynakları ve yetkinlikleri ile örtüşmesi halinde örgütsel performansa pozitif yönde katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

İşletmelerin uygulayacakları rekabet stratejileri faaliyet gösterilen sektöre, ürün grubu, piyasa koşulları ve diğer faktörlere göre farklılık gösterebilir. İstanbul ili sınırları içerisinde yer alan ve üretim alanında faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmeler arasında yapılan araştırma sonucunda rekabet stratejileri bağlamında işletmelerin ağırlıklı olarak farklılaştırma stratejisini izledikleri ve ikinci olarak da maliyet liderliği stratejisini uyguladıkları belirlenmiştir. Araştırma sonucunda maliyet liderliği ve farklılaştırma stratejilerinin örgütsel performans üzerinde pozitif etkide bulunduğu, odaklanma stratejisinin ise örgütsel performans üzerinde negatif etkide bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Öneriler

Rekabet stratejilerinin örgütsel performans üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışma İstanbul ili sınırları içerisinde, üretim sektöründe faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmeler arasında gerçekleştirilmiştir. Rekabet stratejileri ile örgütsel performans arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi ve yazındaki bilgi birikiminin zenginleştirilebilmesi için ileride yapılacak çalışmalarda farklı sektörler araştırma kapsamında değerlendirilebilir. Diğer taraftan, yapılacak araştırmaların örneklemine geniş tutulması araştırma sonuçlarının genellenebilirlik düzeyine katkıda bulunabilir.

Rekabet stratejileri işletmelerin faaliyetlerinin devamlılığı açısından kritik öneme sahiptir. Rekabet stratejileri belirlenirken çevresel faktörlerin yanı sıra işletmenin kaynakları ve yeteneklerinin de dikkate alınması gerekir. Maddi ve beşeri kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması yararlı olur. İşletme yöneticileri tarafından uygulamaya alınan rekabet stratejilerinin amacı işletmenin faaliyet gösterdiği sektörde sektör ortalamasının üzerinde kâr elde etmesi ve sürekliliğinin sağlanmasıdır. İşletme yöneticilerinin rekabette öne geçebilmek ve rekabet avantajını devam ettirebilmek için faaliyet gösterdikleri sektördeki rekabet koşullarını sürekli gözden geçirerek analiz etmeleri ve gerektiğinde strateji değişikliğine gitmeleri yararlı olur.

Örgütsel performansın artırılabilmesi ve sürekliliğinin sağlanabilmesi için çevresel değişimlerin yakından takip edilmesi, performans hedeflerinin gözden geçirilmesi, müşteri sadakatinin artırılması ve çalışanların motive edilmesi büyük önem taşımaktadır. Teknolojik gelişmelerin yanı sıra rakiplerin stratejileri, rekabet koşulları

ve ekonomik değişimler takip edilerek gerekli adımlar atılabilir. Finansal ve finansal olmayan performans hedeflerinin sürekli takip edilmesi ve gerektiğinde müdahale edilerek hedeflere ulaşılmasının sağlanması yararlı olur. Müşteri sadakatinin artırılabilmesi için katma değerli ürünlerin geliştirilmesi, ürün kalitesinin artırılması, zamanında teslim ve müşteri şikâyetlerinin kısa sürede çözüme kavuşturulması gibi yaklaşımlar sergilenebilir. İç müşteri konumunda olan çalışanların motive edilebilmesi için kariyer imkânlarının geliştirilmesi, gelir düzeylerinde iyileştirme yapılması, iş görenlerin karar süreçlerine dâhil edilmesi, esnek ve uzaktan çalışma gibi uygulamaların hayata geçirilmesi olumlu katkıda bulunacaktır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Bu çalışma kapsamında herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişi ile yazar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Araştırma tek yazar tarafından gerçekleştirildiği için çalışmanın tamamlanmasında başka bir yazar rol almamıştır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırmanın etik kurul onayı 18/07/2022 tarihinde Nişantaşı Üniversitesi Etik Kurulu'nun 31 No'lu kararı ile alınmıştır.

Kaynakça

- Albalaki, F. M., Abdullah, Z., & Kamardin, H. (2018). The link between competitive strategies, activity based costing implementation and organizational performance. *International Journal of Business and Management Invention*, 7(2), 59-68.
- Alnoor, A., Khaw, K. W., Al-Abrow, H., & Alharbi, R. K. (2022). The hybrid strategy on the basis of Miles and Snow and Porter's strategies: An overview of the current state of the art of research. *International Journal of Engineering Business Management*, 14, 1-18. DOI: 10.1177/18479790221080214.
- Arıkan, Ö. U., & Çalışkan, A. (2021). Rekabet stratejilerinin örgütsel performansa etkisi, girişimciliğin aracılık rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 339-369. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.819843>.
- Arslan, Ş., & Saygılı, E. (2022). Kurumsal yönetim ve finansal performans ilişkisi: Uluslararası literatür taraması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 24(3), 641-676. <https://doi.org/10.31460/mbdd.970884>.
- Aziz, N. A., Long, F., & Hussain, W. W. (2023). Examining the effects of big data analytics capabilities on firm performance in the Malaysian banking sector. *International Journal of Financial Studies*, 11(23), 1-13. <https://doi.org/10.3390/ijfs11010023>.
- Benet, N., Deville, A., Raies, K., & Valette-Florence, P. (2022). Turning non-financial performance measurements into financial performance: The usefulness of front-office staff incentive systems in hotels. *Journal of Business Research*, 142, 317-327. DOI: 10.1016/j.jbusres.2021.12.017.

- Cavlak, H. (2021). İşletmelerde kurumsal performans ölçütlerinin seçimi, nitelikleri, tasarımı: Finansal-finansal olmayan ve tek boyutlu performans ölçütleri sınıflandırması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(6), 39-50. DOI : 10.29106/fesa.798169.
- Cortina, J. M. (1993). What is coefficient alpha? An examination of theory and applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98-104. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.78.1.98>.
- Çalışkan, A., Akkoç, İ., & Turunç, Ö. (2011). Örgütsel performansın artırılmasında motivasyonel davranışların rolü: Yenilikçilik ve girişimciliğin aracılık rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 363-401.
- Çelikyay, M., Sönmez, F., & Adıgüzel, Z. (2023). Effects of supplier orientation and competitive strategies on ICT firms' performance. *Journal of Asia Business Studies*, 17(4), 701-720. DOI 10.1108/JABS-09-2021-0384.
- Dabor, R. O., & Oseremen, E. (2023). Examining the moderating effect of innovation on the relationship between competitive strategy and organizational performance. *Fouye Journal of Management, Innovation and Entrepreneurship*, 2(1), 65-73.
- Das, S., & Canel, C. (2023). Linking manufacturing and competitive strategies for successful firm performance: A review and reconceptualization. *Journal of Strategy and Management*, 16(1), 148-172. DOI 10.1108/JSMA-02-2022-0043.
- Dursun, B. (2020). İnsan kaynakları yönetiminde örgütsel performans ve jenerik rekabet stratejilerinin etkisi üzerine bir araştırma: Kırklareli ili örneği. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(1), 49-65.
- Feng, Q., Chaiyasoonthorn, W., & Chaveesuk, S. (2021). Competitive strategies, innovation, and firm performance in small and medium-sized enterprises of manufacturing in China. *The 2021 9th International Conference on Computer and Communications Management (ICCCM '21) (s. 207-211)*. Singapore: Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3479162.3479193>.
- Haber, S., Reichel, A. (2005). Identifying performance measures of small ventures - the case of the tourism industry. *Journal of Small Business Management*, 43(3), 257-286.
- Haman, P. M., & Schiemann, F. (2021). Organizational performance as a set of four dimensions: An empirical analysis. *Journal of Business Research*, 127, 45-65. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.01.012>.
- Handoyo, S., Mulyani, S., Ghani, E. K., & Soedarsono, S. (2023). Firma characteristics, business environment, strategic orientation, and performance. *Administrative Sciences*, 13(74), 1-23. <https://doi.org/10.3390/admsci13030074>.
- Hatipoğlu, C. (2011). *Kriz dönemlerinde küçük ve orta ölçekli işletmelerde (KOBİ'lerde) izlenen rekabet stratejileri ve bir uygulama*. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Herusetya, A., Sambuaga, E. A., & Sihombing, S. O. (2023). Business strategy typologies and the preference of earnings management practices: Evidence from Indonesian listed firms. *Cogent Business & Management*, 10, 1-18. DOI:10.1080/23311975.2022.2161204.
- İnce, M., & Gürbüz, A. (2020). Yeni girişimcilerde rekabet stratejileri uygulamaları ve işletme performansı ilişkisi. *Econder International Academic Journal*, 4(1), 94-115.

- Irk, E., & Döven, M. S. (2018). Firmaların uyguladıkları rekabet stratejileri ve bu karara etki eden faktörler. *İşletme Bilimi Dergisi*, 6(1), 135-162. DOI: 10.22139/jobs.361855.
- Islami, X., Latkovikj, M. T., Drakulevski, L., & Popovska, M. B. (2023). Does competitive strategy moderate the linkage between HRM practices and company performance. *Journal of Contemporary Management Issues*, 28(1), 45-63. <https://doi.org/10.30924/mjcmi.28.1.4>.
- Islami, X., Mustafa, N., & Latkovikj, M. T. (2020). Linking Porter's generic strategies to firm performance. *Future Business Journal*, 6(1), 1-15. <https://doi.org/10.1186/s43093-020-0009-1>.
- Kaliappen, N., Chuah, F., Gorondutse, A. H., & Moktar, S. N. (2018). Hybrid competitive strategy, strategic capability and performance. *Journal of Business and Retail Management Research*, 13(4), 43-50. DOI: <https://doi.org/10.24052/JBRMR/V13IS04/ART-04>.
- Karahan, S.K., Gümüş, A. (2023). Rekabet stratejilerinin firma performansına etkisi. *Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 111-118. Doi: 10.47542/sauied.1382336.
- Kharub, M., Mor, R. S., & Rana, S. (2022). Mediating role of manufacturing strategy in the competitive strategy and firm performance: Evidence from SMEs. Benchmarking: An International Journal, 29(10), 3275-3301. DOI 10.1108/BIJ-05-2021-0257.
- Kpurunee, G. L., Amadi, K. I., & Kpurunee, K. (2023). Competitive strategies and organizational performance of corporate enterprises in Nigeria. *International Journal of Entrepreneurship and Business Innovation*, 6(2), 149-162. DOI: 10.52589/IJEBI-BZ187J3S.
- Lin, C. Y., & Kuo, T. H. (2007). The mediate effect of learning and knowledge on organizational performance. *Industrial Management & Data Systems*, 107(7), 1066-1083. <https://doi.org/10.1108/02635570710816748>.
- Maclean, M., Appiah, M.K., Addo, J. F. (2023). How organizational learning dimensions influence firms' competitive strategy and performance in a lower-middle-income country: A mediation model. *Cogent Business & Management*, 10 (3), 1-18. <https://doi.org/10.1080/23311975.2023.2256073>.
- Miles, R. E., & Snow, C. C. (1978). *Organizational strategy, structure, and process*. New York: McGraw-Hill.
- Mishra P, Pandey CM, Singh U, Gupta A, Sahu C, & Keshri A. (2019). Descriptive statistics and normality tests for statistical data. *Annals of Cardiac Anaesthesia*, 22(1), 67-72. doi: 10.4103/aca.ACA_157_18.
- Muchsidin, F. F., Suwardi, W. Z., Ikawidjaya, B. N., & Maulana, S. (2021). The effect of financial performance on the value of manufacturing companies. *Point View of Research on the Accounting and Auditing*, 2(3), 168-174.
- Nanyangwe, J., & Phiri, J. (2021). The influence of marketing strategies on growth and sustainability in the original equipment manufacturing industry. *Open Journal of Business and Management*, 9, 1446-1461. <https://doi.org/10.4236/ojbm.2021.93077>.
- Ngo, Q-H. (2023). The effectiveness of strategic alignment between open innovation and generic strategies: Empirical evidence from restaurant SMEs in Vietnam. *Journal of*

- Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 9 (1), 1-14.
<https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2023.100016>.
- Omsa, S., Abdullah, I.H., Jamali, H. (2017). Five competitive forces model and the implementation of Porter's generic strategies to gain firm performances. *Science Journal of Business and Management*, 5(1), 9-16.
 doi:10.11648/j.sjbm.20170501.12.
- Porter, M. E. (1985). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. New York: The Free Press.
- Rehman, S. U., Elrehail, H., Nair, K., Bhatti, A., & Taamneh, A. M. (2023). MCS package and entrepreneurial competency influence on business performance: The moderating role of business strategy. *European Journal of Management and Business Economics*, 32(1), 1-23. DOI 10.1108/EJMBE-04-2020-0088.
- Richard, P. J., Devinney, T. M., Yip, G. S., & Johnson, G. (2009). Measuring organizational performance: Towards methodological best practice. *Journal of Management*, 35(3), 718-804. DOI: 10.1177/0149206308330560.
- Safi, A., Chen, Y., Qayyum, A., & Wahab, S. (2022). Business strategy, market power and stock price crash risk: Evidence from China. *Risk Management*, 24(1), 34-54. DOI: 10.1057/s41283-021-00080-9.
- Sass, D.A. (2010). Factoring loading estimation error and stability using exploratory factor analysis. *Educational and Psychological Measurement*, 70(4) 557-577. DOI: 10.1177/0013164409355695.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Sollosy, M., Guidice, R. M., & Parboteeah, K. P. (2019). Miles and Snow's strategic typology redux through the lens of ambidexterity. *International Journal of Organizational Analysis*, 27(4), 925-946. <https://doi.org/10.1108/IJOA-05-2018-1433>.
- Teeratansirikool, L., Siengthai, S., Badir, Y., & Charoenngam, C. (2013). Competitive strategies and firm performance: The mediating role of performance measurement. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 62(2), 168-184. DOI: 10.1108/17410401311295722.
- Terzioğlu, E., & Topuz, Y. V. (2020). Rekabet stratejilerinin firma performansına etkisi ve girişimsel pazarlamanın aracılık rolü: Bir örnek uygulama. *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 147-167. <https://doi.org/10.11616/basbed>
- Treacy, M., & Wiersema, F. (1995). How market leaders keep their edge. *Fortune*, 131(2), 52-57.
- Xie, Q., Gao, Y., Xia, N., Zhang, S., & Tao, G. (2023). Coopetition and organizational performance outcomes: A meta-analysis of the main and moderator effects. *Journal of Business Research*, (154), 1-19. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.113363>.
- Yılmaz, F., & Kumkale, İ. (2018). Jenerik stratejiler, entellektüel sermaye ve informal ilişkilerin firma performansı üzerindeki etkileri. *Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi* (15), 37-66. DOI: 10.17373/UHEYAD.2018.1.4.

The Effect of Competitive Strategies on Organizational Performance: A Study on Manufacturing Sector Managers

Extended Summary

Technological developments, differences in customer expectations and increasing competition put pressure on organizations to ensure their profitability and continuity. In order to gain competitive advantage, business enterprises need to use their resources efficiently, ensure efficiency in business processes, meet customer expectations, closely monitor environmental conditions and develop effective strategies. In order to stand out in the competition, business managers can implement one of the cost leadership, differentiation or focus strategies, taking into account of the company's resources and competencies.

Purpose and Significance

The aim of this research is to determine whether competitive strategies have an effect on organizational performance. The relationship between competitive strategies and organizational performance has been discussed by different researchers in both national and international literature. These works analyze the relationship between the competitive strategies followed by business enterprises operating in the manufacturing, service and trade sectors and organizational performance, some arriving at different results. In the national literature, it can be seen that research on the relationship between competitive strategies and organizational performance is mainly carried out in small and medium-sized enterprises, with limited focus on large-scale enterprises. This study is carried out in large-scale enterprises operating in the manufacturing sector within the borders of Istanbul province and employing more than 250 employees. The contribution of this research is that it is conducted in large-scale enterprises operating in the manufacturing sector within the borders of Istanbul province, with the extensive participation of business managers.

This study attempts to determine whether competitive strategies are effective or not on organizational performance of business enterprises. Specifically, the following hypotheses are put to the test:

H_1 : The cost leadership strategy implemented by business enterprises has a positive effect on organizational performance.

H₂: The differentiation strategy implemented by business enterprises has a positive effect on organizational performance.

H₃: The focus strategy implemented by business enterprises has a positive effect on organizational performance.

Method

This study, which aims to reveal whether competitive strategies have an effect on organizational performance, is based on statistical data collection and analysis of the obtained data. In the context of the research, data was obtained from the managers of the enterprises operating in the field of manufacturing within the borders of Istanbul province through a "questionnaire", one of the data collection tools. Before implementing the questionnaire, an application was made to Nişantaşı University Ethics Committee and ethics committee approval permission was received from this Committee.

The convenience sampling method was applied in the research and the power analysis technique was used to determine the number of samples. In the calculation made with power analysis management, the sample size of the study was determined as 395 people. Considering the likelihood that some participants may not participate in the survey, 750 questionnaire forms were shared online with managers determined by convenience sampling method.

The survey was conducted online between 1 August and 25 September in 2022. Of the 750 questionnaire forms shared online, 512 responses were received, constituting a response rate of 68%. The sample provided through the questionnaire application is taken to be sufficient to represent the universe. Data from 512 questionnaire forms were taken as basis for statistical analysis.

In this research, the questionnaire method was used as a data collection tool. The questionnaire form prepared for the research consists of three parts, the first part involving demographic questions for the participants, the second part involving the Competitive Strategies scale developed by Hatipoğlu (2011), and the third part involving the Organizational Performance scale developed by Tseng and Lee (2009) and adapted into Turkish by Çalışkan et al. (2011). The measurement tool includes financial and non-financial items that will form the basis for evaluating organizational performance. While turnover, efficiency and profitability criteria were included in the evaluation of financial performance, market share and innovation criteria were taken into account in measuring non-financial performance. The items in the measurement tools were scored on a 5-point Likert type.

It is important to note at this point that the research was carried out under some restrictions, thus, the limitations due to these restrictions need to be taken into consideration when evaluating our findings. Since the questionnaire method was used as a data collection tool in the research, the limitations of the questionnaire method should be taken into account when evaluating the results. Further, the research findings reflect the opinions of 512 managers working in enterprises operating in the field of production within the borders of Istanbul province. The findings obtained in the research and the generalizations to be made should be evaluated within the framework of these limitations.

Findings

This study asks whether the competitive strategies implemented by business enterprises have an effect on organizational performance and statistically tests in what direction this effect is felt. The findings of the research indicate that there is a statistically significant relationship between the competitive strategies of cost leadership, differentiation and focus strategy and organizational performance, and that while the cost leadership strategy and differentiation strategy have a positive effect on organizational performance, the focus strategy has a negative effect on organizational performance.

Discussion and Conclusions

This study tested with statistical analysis methods whether the competitive strategies implemented by large-scale enterprises operating in the manufacturing industry within the borders of Istanbul province have an effect on organizational performance and in what direction this effect is.

This work concludes that the cost leadership strategy implemented by business enterprises has a positive effect on organizational performance. Since the business enterprise has a cost advantage in the cost leadership strategy, it can continue to grow by making profits above the market average. Since the business enterprise has pricing flexibility due to its cost advantage, continuity of customer loyalty can be ensured with competitive pricing. Cost leadership strategy is one of the important strategies preferred by business enterprises because it provides significant advantages in competition between business enterprises. Cost leadership strategy is the second competitive strategy implemented after the differentiation strategy among large-scale enterprises operating in the manufacturing industry in Istanbul. Implementation of cost leadership strategy has been found to positively affect organizational performance. In some studies conducted by researchers, results confirming our findings were obtained (Dabor & Oseremen, 2023: 70-71; Ngo,

2023:10; Islami, Mustafa, & Latkovikj, 2020: 11-12; Arıkan & Çalışkan, 2021: 358-369 ; Albalaki, Abdullah, & Kamardin, 2018: 64). Unlike our findings, however, the study conducted by Teeratansirikool et al. found that there is no statistically significant relationship between cost leadership strategy and organizational performance (Teeratansirikool, Siengthai, Badir, & Charoenngam, 2013: 176-178). These findings indicate that the cost leadership strategy is effective on organizational performance, and that the interaction may differ depending on the structure of the business enterprise and the sector in which it operates.

As a result of the research, it was seen that the differentiation strategy implemented by business enterprises has a positive effect on organizational performance. The differentiation strategy is one of the most important competitive strategies implemented by business enterprises due to advantages such as making profits above the industry average, maintaining customer loyalty through differentiated products, and having a strong position against substitute products. According to the research results, differentiation strategy is a competitive strategy that is mainly implemented by large-scale enterprises operating in the manufacturing industry in Istanbul. Implementation of differentiation strategy positively affects organizational performance. In some studies conducted by researchers, results supporting our findings were obtained (Dabor & Oseremen, 2023: 70-71; Ngo, 2023:10; Islami, Mustafa, & Latkovikj, 2020: 11-12; İnce & Gürbüz, 2020: 111-112 ; Yılmaz & Kumkale, 2018: 53; Omsa, Abdullah & Jamali, 2017: 13-14; Teeratansirikool, Siengthai, Badir, & Charoenngam, 2013: 176-178). Unlike our research findings, some studies conducted by researchers indicate that there is no statistically significant relationship between differentiation strategy and organizational performance (Karahan, Gümüş, 2023: 117; Kharub, Mor, & Rana, 2022: 3290-3291; Albalaki, Abdullah , & Kamardin, 2018: 64). These varying results notwithstanding, the differentiation strategy is considered to have a positive effect on organizational performance if the internal and external factors that may affect business performance are analyzed well and the competitive strategy appropriate to the business enterprise is implemented.

Another finding obtained in the research is that the focus strategy implemented by business enterprises has a negative effect on organizational performance. Focus strategy is a less preferred competitive strategy by large-scale enterprises operating in the manufacturing industry in Istanbul, and focus strategy negatively affects organizational performance. Focus strategy is based on pursuing a cost leadership or differentiation strategy in a certain segment of the market or a product group. Since the research was conducted among large-scale enterprises, it is thought that enterprises engage in production activities for domestic and international markets rather than focusing on a narrow market area, and therefore, they prefer the focus

strategy less. In some studies conducted by researchers, it has been concluded that the focus strategy positively affects organizational performance (Dabor & Oseremen, 2023: 70-71; Arıkan & Çalışkan, 2021:358-359; İslami, Mustafa, & Latkovikj, 2020: 11-12; Omsa, Abdullah & Jamali, 2017: 13-14). Others indicate that there is no significant relationship between focus strategy and organizational performance (İnce & Gürbüz, 2020: 111-112; Albalaki, Abdullah, & Kamardin, 2018: 64). Our research concludes that the focus strategy has a negative effect on organizational performance. This finding of the research varies according to the studies on the relationship between focus strategy and organizational performance. In some studies conducted by the researchers mentioned above, it was concluded that the focus strategy has a positive effect on organizational performance, while in others, it is observed that there is no significant relationship between these two variables. Although this study, conducted among large-scale enterprises operating in the field of manufacturing industry, finds that the focus strategy has a negative effect on organizational performance, considering the findings obtained in other studies, it can safely be concluded that the focus strategy will contribute positively to organizational performance if it overlaps with the resources and competencies of the business enterprise.

The competitive strategies that business enterprises will implement may vary depending on the sector in which they operate, product group, market conditions and other factors. As a result of the research conducted among large-scale enterprises operating in the manufacturing industry within the borders of Istanbul province, it was found that in the context of competition strategies, enterprises mainly follow the differentiation strategy, and secondly, that they apply the cost leadership strategy. As a result of the research, it was concluded that cost leadership and differentiation strategies had a positive effect on organizational performance, while the focus strategy had a negative effect on organizational performance.

Competitive strategies are critical for the continuity of business enterprises' activities. When determining competitive strategies, environmental factors as well as the resources and capabilities of the enterprise must be taken into account. It is beneficial to use material and human resources effectively and efficiently. The aim of the competitive strategies implemented by business managers is to ensure that the business enterprise earns profits above the market average in the industry in which it operates and ensures its continuity. In order to get ahead in the competition and maintain a competitive advantage, it is useful for business managers to constantly review and analyze the competitive conditions in the sector in which they operate and to change strategies when necessary.

In order to increase organizational performance and ensure its continuity, it is of great importance to closely monitor environmental changes, review performance targets, increase customer loyalty and motivate employees. In addition to technological developments, strategies of competitors, competitive conditions and economic changes can be tracked and necessary steps can be taken. It is useful to constantly monitor financial and non-financial performance targets and ensure that the targets are achieved by intervening when necessary. In order to increase customer loyalty, steps such as developing value-added products, increasing product quality, on-time delivery and resolving customer complaints in a short time can be taken. In order to motivate employees who are internal customers, developing career opportunities, improving income levels, involving employees in decision-making processes, and implementing practices such as flexible and remote working will also make a positive contribution.

Depremın Zamansızlığı: 6 ve 22 Şubat Depremlerinin Çocukluğunda Deprem Deneyimi Olanlarca Değerlendirilmesi ¹

Tuğba CANBULUT ²

Esmem TEMİZ ³

Öz

Makale Türü Araştırma Makalesi
Başvuru Tarihi 17.04.2024
Kabul Tarihi 27.06.2024
DOI 10.47140/kusbder.1469792

Türkiye, 6 ve 22 Şubat 2023 tarihinde toplam 3 adet 6 ve üzeri şiddetli depremden etkilenmiştir. Bu depremler, yaşadıkları yerler ve zamanların ötesine geçen etkiler yaratmıştır. Bu araştırma ile, 6 ve 22 Şubat'a kadar, hayatlarında en az bir kere depreme maruz kalan insanların 6 ve 22 Şubat depremlerini değerlendirmelerine yer verilmiştir. Araştırmacının amacı, depremin zamana yayılan psiko-sosyal etkilerini deneyimler üzerinden tartışmaya açmaktır. Çalışma, deprem gibi afete dönüşen doğa olaylarının, insanların hayatları üzerindeki etkilerini ele alması bağlamında önemlidir. Araştırma, TÜBİTAK tarafından desteklenen bir proje kapsamında elde edilen bulguların bir kısmını içermektedir. Niteliksel yöntemle tasarlanan araştırmada 10 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan 10 katılımcı, kartopu tekniği ile amaca yönelik örneklem belirleme şeklinde araştırmaya dahil edilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların onayı dahilinde ses kaydı alınarak yüz yüze veya çevrimiçi platformlar aracılığıyla toplanmıştır. Veri toplama araçları konuyla ilgili çalışmaların incelenmesi, pilot görüşmelerin yapılması ve etik kurulun önerilerinin dikkate alınmasıyla hazırlanmıştır. Verilerin analizi MaxQda analiz programı ile yürütülmüştür. Elde edilen bulgular kapsamında çocukluğunda deprem yaşayanların 2023 yılında Türkiye'nin toplumsal gündemini oluşturan önemli depremlerden de kendi deneyimleri gibi etkilenmeleri deprem etkisinin zamansızlığını; toplumsal dayanışmanın herhangi bir deprem deneyiminde politik kararların önüne geçebildiğini; çocukluğun inşasında deprem deneyiminin kırılmalığı pekiştirici bir rolü olabileceğini tartışmaya açmak mümkün olabilmıştır.

Anahtar kelimeler: deprem deneyimi, çocukluk deneyimi, 6 Şubat, 22 Şubat, 6 ve 22 Şubat depremleri

Atıf için: Canbulut, T., Temiz, E. (2024). Depremin Zamansızlığı: 6 ve 22 Şubat Depremlerinin Çocukluğunda Deprem Deneyimi Olanlarca Değerlendirilmesi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 57-86.

¹ Bu çalışma, TÜBİTAK tarafından desteklenen 1919B012309398 numaralı proje verilerinden üretilmiştir.

²Sorumlu Yazar: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi, tugba.canbulut@iuc.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0055-1684>

³İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi, temizesme2003@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-8957-5656>

Evaluation of the 6 and 22 February Earthquakes by Those Who Experienced Earthquakes in Their Childhood ⁴

Tuğba CANBULUT ⁵

Esme TEMİZ ⁶

Abstract

Article Type
Research Article

Application Date
2024-04-17

Acceptance Date
2024-06-27

DOI
10.47140/kusbder.1469792

Türkiye experienced 3 significant earthquakes of magnitude 6 or higher on February 6th and 22nd, 2023, leaving lasting effects regardless of location or time. This research provides space for individuals who have experienced earthquakes at least once in their lives before February 6th and 22nd to evaluate the earthquakes of February 6th and 22nd. The researcher aims to explore the psychological and social impacts of earthquakes over time through personal experiences. It sheds light on how natural disasters like earthquakes shape people's lives. The research presents findings obtained within the scope of a project supported by TÜBİTAK and it involves qualitative methods, including in-depth interviews with 10 participants selected through purposive sampling using the snowball method. Interviews, conducted face-to-face or online with consent, were recorded for analysis. Data collection tools were developed by reviewing relevant studies, conducting pilot interviews, and following ethical guidelines. Analysis was performed using the MaxQda program. The study discusses the enduring effects of earthquakes, the capacity of social cohesion to override political decisions during such crises, and how childhood experiences of earthquakes can amplify vulnerability, evident in how individuals were impacted by significant earthquakes in 2023, reflecting their own past experiences.

Keywords: Earthquake experience, childhood experience, 6 February, 22 February, 6 and 22 February earthquakes

For Reference: Canbulut, T., Temiz, E. (2024). Evaluation of the 6 and 22 February Earthquakes by Those Who Experienced Earthquakes in Their Childhood. *Kırklareli University Journal of Social Sciences*, 8 (1), 57-86.

⁴ This study was produced from project data numbered 1919B012309398, supported by TÜBİTAK.

⁵ Corresponding Author: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi, tugba.canbulut@iuc.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0055-1684>

⁶ İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi, temizesme2003@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-8957-5656>

Giriş

Türkiye, 2023 yılı Şubat ayında ikisi 6 Şubat'ta Kahramanmaraş merkezli, biri 22 Şubat'ta Hatay merkezli gerçekleşen 6 ve üzeri şiddetli depremlerle etkilenmiştir. Bu depremlerden Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Gaziantep, Malatya, Kilis, Şanlıurfa, Adana, Osmaniye, Diyarbakır ve Elazığ'da yıkım, can kaybı, sosyal, psikolojik ve fiziksel hasarlar olarak etkilenmiştir. Depremler geniş bir coğrafyayı direkt etkilerken, sınırları aşan bir afete dönüşmüştür. Depremin sadece yaşandığı yer ve zamanda kalmadığını, etkisi giderek yayılan bir hale büründüğünü görebilmek mümkün olmuştur. Bu araştırma ile, söz konusu depremlerin giderek yayılan etkilerinin izlerini yakalayan bireylere odaklanılmıştır. Kendi çocukluklarında deprem deneyimleri olan bu bireylerin, 2023 yılı depremlerine bakışları, kendi deneyimleri ile 2023 depremlerini direkt yaşayanlara dair gözlemlerini karşılaştırmaları söz konusu olabilmektedir. Bu araştırma ile iddia edilen şudur ki, deprem yaşandığı yer ve zamanla kısıtlı kalmayan bir doğa olayı olarak, hayatlarında bir kere depreme maruz kalan insanlara süregelen etkiler bırakmaktadır. Araştırmanın amacı, deprem deneyiminin an'da kalmadığını açığa çıkaran deneyimler üzerinden depremin zamansızlığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma kapsamında belirlenen sorular şu şekildedir:

1. Depremin süregelen etkileri nelerdir?
2. Deprem deneyimi çocuklar/çocukluk üzerinde nasıl etkiler bırakmaktadır?
3. Deprem deneyimine sahip olmak, bireylerin, diğer depremlere dair görüşlerini nasıl şekillendirir?

Anlatılar ve alan yazının bir araya gelmesi ile oluşan başlıklar, alanyazının araştırma konusu ile ilgili olan kısmı, bulguların tartışılarak paylaşılması ve sonuçtur.

Depremi Deneyimlemek

Deprem, doğanın değişime yönelik hareket halinde olma biçimlerinden biridir. Depremin olmaması doğadaki değişimin ivme kaybettiği ve aynışmanın başladığı şeklinde yorumlanabilir ki bu hareket halindeki düzenin kaosa sürüklenmesi demektir. Şu durumda 'keşke hiç deprem olmasa' serzenişini, 'depremler afete dönmese ne olurdu' sorusuna çevirmek önemlidir. Neticede, Türkiye'de deprem deneyimi, yıkımla, kayıpla, yaralanmayla ve bunlara bağlı travmaların oluşumuyla ilişkilidir. Deprem deneyiminin afet deneyimine dönüşmemesi için ise aktif mücadele önemlidir.

Deprem deneyiminin arka planında hem birey, hem (sivil) toplum hem de devlet olarak aktör haline gelmek ve depremin afete dönüşmesine sebep olan işleyişlerle mücadeleyi güçlendirmek gerekir. Şıvgın ve Afacan bunu şöyle ifade ederler: "Devletler mücadelede çok önemli bir rol oynarken; bireyler farkındalık ve çözüm için harekete geçme noktasında aktör haline gelebilir. Bireylerin aktör olarak hareket ettiği bir küresel mücadele sisteminde devletler de konuyu daha sıkı ele alacaklardır. Böylece kalıcı, başarılı ve istenen noktaya ulaşılabilir" (2020: 143). Deprem sonrasında

yaşanan her ne ise, ne birey ne de devlet bu akışın dışında değildir. Sorumluluğu birlikte göğüslemek bu sebeple elzemdir. Aynı suyun içinde akmak ve sorumlulukta uzlaşmak bir dayanışma örüntüsü içerir.

İletişim Biçimleri

Depremın kişisel deneyimlenmesinde iletişim biçimlerini konuşmak önemlidir. Zira dayanışma geliştirmek, depremin afete dönüştüğü durumlarda ayrışmaların ve ötekileştirmenin önüne geçen bir durum halini alır. Bireyler hem kendi aralarında hem devletle hem de diğer toplumlarla dayanışma geliştirirler. Çil (2024) Cumhuriyet tarihindeki en yıkıcı ve ölümcül depremleri olarak nitelendirdiği 6 Şubat depremlerinde gelişen ulus aşan dayanışma örüntülerini Almanya'daki Türkler üzerine yazdığı inceleme yazısıyla ortaya koymaktadır. Afetin ardından insanların deprem olan ve olmayan birçok yeri afetle mücadele alanına dönüştürdüğünü ve dayanışmanın burada oldukça önemli bir adım olduğunu belirtmektedir. Dayanışma örnekleri her biri bir diğerini daha yüksek motivasyonla getiren başka örnekleri doğurmuştur. Fakat burada direnç meselesi de önemlidir. Gerek dayanışmayı devam ettirmek, gerek dayanışma örneklerinin içinde kalabilmek, gerekse psikolojik hazır oluşu kaybetmemek yüksek direnç gerektirmektedir. Afet dirençli olma halinin ne kadar yükselebileceğine dair sınırları da genişleten bir durumdur. Ulusal dayanışma örüntülerinin izlenebileceği akademik yazın ise bu konuda kısıtlı kalmaktadır. Sivil alanda faaliyet gösteren kuruluşların raporları oldukça kıymetli olmalarına rağmen akademik bilgi birikimine beklenen katkıyı sunmamaktadır.

Depremın etki gücü birbirine destek olmaya çalışmakla arttığı gibi, medyanın da buradaki etkisi yadsınamaz. Demir'e göre (2023: 714) medya toplumun haberleşme, bilgilenme ve eğlenme ihtiyacını karşılarken; kamu vicdanını temsil ve müdafaa etmek, meseleleri farklı yönleriyle göstererek toplumsal kaniyi beslemek, temel kişisel ve yapısal haklara riayet etmek ve hem çeşitliliğe saygı duymak hem de toplumsal entegrasyonu pekiştirmek gibi görev ve rollere sahiptir. Bir başka ifadeyle, medya manipüle etmemeli, kişilik haklarına ve mahremiyete saygılı olmalı, yargılayıcı olmamalı, malumat yığını oluşturmamalı, yanıltmamalı, ifade özgürlüğüne sığınarak kötülüğü kıskırtmamalı ve buna zemin hazırlamamalıdır.

Asa ve Doğan-Güllüpinar (2023: 297) haberlerde depremle ilgili oluşturulan çerçevenin izleyicinin bakış açısını geliştirmesi açısından önemli bulmakta, öteki, içeride olan ve dışarıda kalan/tutulan grupların konumlarına dikkat çekmektedirler. Bununla birlikte depremzede ve mağduriyet gibi kelimeleri bir arada kullanmanın da haberlerde sık görülen bir durum olduğunu söylemektedirler.

1999 Marmara Depreminin yeni tartışma alanları açtığını belirten Kolukırık ve Tuna (2009) deprem sonrası medyaya yansıyan haber ve yazılara dair yaptığı içerik

analizinde “insan/mekan ilişkisinin gözden geçirilmesine; proje üretebilme ve sonuçlarını izlemenin gerekliliğine; çevreyle olan ilişkilerimizin bir kültür ve varoluş sorunu olduğunun içselleştirmesine ihtiyaç olduğuna; yardımlaşmaların dünya barışına katkı sağlayacağı, insanın merkeze alındığı ve uluslar arasındaki önyargıların eritilmesinde önemli olduğuna; sivil girişimlerin toplumsal ihtiyaçlar ve beklentiler noktasında daha reel politik uygulamalara yapacağı katkıların tartışılmazlığına; sivil girişimlerin birey devlet ilişkilerini güçlendirici ortak sahiplenmelere yol açıcı tarzda ilerletilmesinin önemine” değinmektedir.

Serin ve Ünlü’ye göre (2024: 13) “uzman ve yetkililer tarafından “yüzyılın felaketi” olarak adlandırılan ve her saniyenin insan hayatı için önemli olduğu böylesine büyük bir afetin ardından meydana gelen dezenformasyonlar engellenememiş; birçok insanın korku ve panik ortamına sürüklenmesine, endişelerin artmasına, zaman, ekipman ve insan gücünün gereksiz kullanılmasına neden olmuştur. Tüm bu sonuçlara ek olarak bu kadar fazla dezenformasyon haberlerine rağmen insanların Twitter kullanımlarındaki artış dikkat çekmektedir. Bu duruma bakıldığında ise insanların geleneksel medya ve yetkililerden gelen bilgilere tam olarak güvenemedikleri için Twitter gibi sosyal medya platformlarından bilgi edinmeye çalıştıkları çıkarımını yapmamızın çok da yanlış bir çıkarım olmayacağı ortadadır”. Yıldırım da (2023) bu konuda benzer düşünmekte ve ilk saatlerden itibaren bir acil durum platformu gibi kullanılan Twitter’da deprem ile ilgili veri akışının çok hızlı olduğunu ve diğer medya araçlarından elde edilen bilgilerin de burada çok hızlı bir şekilde yaygınlaştığını söylemektedir.

Çocukların Depremle İlişkilenmeleri

Çocuklar, deprem deneyiminin kötü sonuçlarından en çok etkilenen gruplar arasında görülmekte ve çocukların afet direnci geliştirebilmeleri ile ilgili akademik çalışmalar yürütülmektedir. Gibb ve arkadaşlarına göre (2022: 90) afetler bir kör nokta yaratmaktadırlar. Bu kör nokta kritiktir; cinsiyet, cinsellik, ırk, etnik köken, sosyoekonomik durum, göçmenlik durumu, engellilik, din, dil durumu ve sağlığın diğer sosyal belirleyicileri ile bağlantılı mevcut eşitsizlikler afetler sırasında daha da kötüleşir. Toplamların kırılmalık seviyesi yükseldikçe afetlerden etkilenme oranlarının da arttığını belirten Winangsih ve Kurniati (2019), afet azaltma döngüsünün bir çeşit kırılmalıkla mücadele içerdiğinin altını çizerler. Toplumsal kırılmalık, afete nerede ve nasıl yakalanacağı belli olmayan çocukların öznel kırılmalıklarını da tetikler.

Çocuklara ve gençlere afetlerin ve acil durumların nedenlerini ve sonuçlarını öğretmek, aynı zamanda önleyici davranış ve tutumları teşvik etmek toplumun direncini geliştirmek için de önemlidir (Rodríguez-Giralt ve ark., 2020: 25-a). Kousky (2016: 73), doğal afetlerin çocuklara orantısız bir şekilde zarar verebileceği ve genellikle uzun süreli etkileri olabileceği üç yolu ele alır. Birincisi, afetler çocukların

fiziksel sağlığına zarar verebilir. Dahası, afetler, afetle ilgili olmayan hastalıklar için bile tıbbi bakıma erişimi kesebilir. İkincisi, afetler zihinsel sağlık sorunlarına neden olabilir. Afetler sadece stresli ve korkutucu olmakla kalmaz, aynı zamanda çocuklar evlerine ve eşyalarına verilen zarardan psikolojik zarar görebilirler; göçten; sevdiklerini kaybetmenin üzüntüsünden; ebeveynlerin veya bakıcıların strese maruz kaldığını görmekten; ihmal ve istismardan; ve sosyal ağlardaki, mahallelerdeki ve yerel ekonomilerdeki arızalardan. Üçüncüsü, afetler aileleri yerinden ederek, okulları tahrip ederek ve zor zamanlarda ailelerinin geçimini sağlamalarına yardımcı olmak için çocukları işgücüne iterek çocukların eğitimini kesintiye uğratabilir.

Eğitimin afet dirençliliğindeki rolü çeşitli araştırmaların gündemine girmiştir. Çevreye ve çevresel sorunlara karşı duyarlı bireyler yetiştirmek için kuşkusuz ilk eğitim ailede verilmesi gerekir. Çevre anlayışı ile çocuklarına iyi bir rol model olabilen ebeveynlerin sayısının artması çevre sorunları ile mücadele gücünü de artıracaktır. (Duran, 2023:106)

Rodríguez-Giralt ve arkadaşlarına göre (2020-c) çağdaş zorluklar, muhtemelen her zamankinden daha fazla, felaketleri sadece bir güvenlik meselesi olarak değil, aynı zamanda bir bakım meselesi olarak yeniden düşünerek afet riskinin azaltılmasını toplu olarak yeniden ifade etmemiz gerektiğini kanıtlıyor. Muzenda Mudavanhu (2016), afetlerde çocuk ihmal ve istismarını önlemek için çocukları kırılgan grup haline getiren durumların göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Örneğin çocukların fotoğraflarının çekilmemesi ve bilgileri dışında kullanılması bunlardan biri olarak ele alınmıştır. Ayrıca afetlerden kaynaklanan geçim kaynağı kaybı aşırı yoksulluğa yol açabilir ve okul terklerine ve yetersiz beslenmeye yol açabilir. Okulu bırakmak, etkilenen çocuklar, özellikle de kızlar için erken evliliklere yol açabilir ve onların bir yoksulluk kısır döngüsüne hapsolmalarına neden olabilir.

Afetlerin çocukları kırılganlaştırabileceğine ek olarak ülkelerin koşullarının da buna zemin oluşturmaları söz konusudur.

Cerna-Turoff ve arkadaşları (2021: 13) afet sonrasında çocukların karşılaştıkları ihmal ve istismar durumlarının afetin yaşandığı ülkelerin kalkınma ve gelişmişlik düzeyiyle ilgisi olduğuna değinmektedirler. Afet sonrasında barınma ve yaşam koşullarının güvenliği, doğal afetler sonrasında çocuklara yönelik cinsel şiddet riskini doğrudan doğruya ortaya çıkarmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan bireylerin, bireysel düzeyde daha kötü ruh sağlığı göstergeleri göz önüne alındığında, doğal afetlerden sonra çocuklara karşı şiddet uygulama riskinin potansiyel olarak daha yüksek olduğunu, aynı zamanda sosyal güvenlik ağlarının ve koruma sistemlerinin genellikle sağlam olmaması nedeniyle riskin yükseldiğini belirtirler.

Peek ve arkadaşları (2018) afetlerde çocukların duygusal sağlığı ile ilgili çalışmalara dikkat çektikleri araştırmalarında, bu çalışmaların ağırlıkla müdahale ve iyileşme aşamalarında yürütüldüğünü belirtirler. Çünkü çocuklar, kendilerine bakmakla yükümlü yetişkinlerin afet sonrasındaki tüm süreçleriyle senkronizedirler. Bir diğer deyişle, yetişkin ne yaşarsa çocuk da aynı süreçten geçer. Üstelik çocuklar, bu süreçte pasif değillerdir. Yetişkinlerin yetişemediği durumlarda akran dayanışması sergilerler. Sadece akranlarla dayanışma değil, etraflarında yetişkinlerin afet sonrası iş ve eylemlerinin yardımcıları olarak da afet sahnesindedirler. Çocuklar sonuçlarla yüzleşmede bu kadar aktifken, afetlere hazırlık aşamasındaki planlamalarda da yer almalıdırlar.

Karabulut ve Bekler (2009: 374) doğal afetlerin çocuklar ve ergen bireyler üzerindeki fiziksel, sosyal, davranışsal ve psikolojik olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi için yapılması gerekenleri şöyle sıralamaktadırlar: Afet ve acil yardım planlarında çocuk ve ergenlerin temel ihtiyaç ve kapasitelerinin gözetilmesi; çocuk ve ergenler için afet farkındalığı eğitimleri hazırlanması ve afetin korku uyandıracak bir bilinmeyene dönüşmesinin engellenmesi, bu eğitimler için sosyal medyanın aktif kullanımı; eğitimleri verecek (öğretmen, sağlık çalışan vs.) kişilerin de farkındalıklarının yükseltilmesi; üniversite öğrencilerinin afete yönelik çalışmalarının desteklenmesi; afet sonrası çocuk ihmal ve istismarının önlenmesine yönelik çalışmalarda yerel-ulusal müzakerenin sağlanması.

Afete Dirençli Politikaların Çocuk Katılımıyla Planlanması

Çocukların risk algılarını anlayabilmek ve bu algıyla şekillenen farkındalıklarını politika yapıcılara iletebilmeleri sağlamak gereklidir. Bunun yolu da çocuklar ve gençlerin özel ihtiyaçlarını ve kapasitelerini içerecek şekilde yerel afet yönetimi politikaları ve planlarını etkilemek ve farkındalığı artırmak için çocuklar, gençler, uygulayıcılar ve politika yapıcılarla karşılıklı öğrenme alıştırmaları yapmalarından geçmektedir. Ayrıca bu diyalogun ulusal politika tartışmaları platformuna taşınması da önemli bir adımdır (Grisi ve ark, 2020: 38-9).

Fothergill'e göre (2023) çocuklar ve gençler afet öncesinde, sırasında ve sonrasında savunmasızdırlar. Bir felakette, birçok çocuk ve genç ailelerinde, okullarında, barınmalarında, sağlıklarında ve sağlık hizmetlerine erişimlerinde, arkadaşlıklarında ve hayatlarının diğer önemli alanlarında eşzamanlı ve sürekli aksaklıklar yaşarlar. Öte yandan, güçlü yönleri ve mücadeleye dair kapasiteleri ile krizlerin tüm aşamalarında aktif rol oynayabilirler. Pasif kurban olarak görülme, sorumluluk almanın iyileştirici gücü ile donatıldıklarında, çocukların afetle mücadele planlamasına dahil edilmelerinin önemlidir.

Rowland ve arkadaşları (2020) çocukların yerel alanda afet riskine yönelik projelerde katılımcı bir şekilde yer almalarının önemine değinirler. Özellikle, çizimler, storyboard'lar, 3D modeller, kronolojik zaman çizelgeleri, foto-ses, topluluk haritalama, katılımcı tiyatro ve dijital araçlar gibi farklı etkinliklerin farklı durumlarda nasıl kullanılabileceğini ve farklı bağlamlardan ve geçmişlerden gelen çocuklarla nasıl çalışılabileceğini örneklerler. Bu çalışmalarla afet riskine yönelik proje katılımcıları genel afet bilgisinden daha yerel odaklı bir tartışmaya doğru teşvik edilirler. Kendi topluluklarında meydana gelebilecek felaketleri incelemeyi, etki açısından sıralamayı ve bu tür olayların onlar üzerindeki etkisini yansıtmayı amaçlarlar. Rodríguez-Giralt ve arkadaşları da (2020-b) çocukların katılımını öncelikleyen afet politikaları geliştirilmesi konusunda çeşitli öneriler sunabilecekleri bir araştırma yürütmüşlerdir. Çocukların kendi yeteneklerini gözetir ve bu sayede özgüvenlerini besler şekilde katılım hakkından yararlanmayı ilke edinmişlerdir. Saha gezileri, topluluk konuşmacılarının katılımı, oyunlar, modelleme ve topluluk haritalama gibi 'geleneksel olmayan' yöntemler kullanmışlar ve bunun, bilgi veya talimatların çocuklara farkındalık yaratmaya yönelik bilgi ve talimatlar iletmekten daha etkili olduğunun altını çizmişlerdir. Delicado ve arkadaşları da (2020: 91) Afet Risk Azaltma uygulamalarında toplum direnci oluşturmak için farklı sesleri, bilgileri, fikirleri ve eylemleri dahil etmeyi amaçlayan daha geniş katılımcı ekosistemlere çocuk ve gençlerin katılımlarına değinirler.

Yöntem

Araştırma Tasarımı

Bu çalışma, Tübitak tarafından desteklenen bir proje kapsamında toplanan verinin bir kısmını içermektedir. Proje, niteliksel yöntemle tasarlanmış, deneyimler ve karşılaştırmalar içeren görüşmelerle yürütülmüştür. Bu yazıya dahil edilen kısmında en az 1999 Marmara (Gölcük) depremini yaşamış 10 görüşmecinin kendi deneyimleri ile 6 ve 22 Şubat 2023 Depremlerine dair karşılaştırmalarını içeren anlatılarıdır.

Niteliksel Yöntemin Tercih

Her bir katılımcının sesinin duyulması bu çalışmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Bu seslerin detaylarının da çok önemli olduğunu Merriam (2018: 14) "nitel araştırmanın bütün amacı, insanların hayatlarını nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgili bir anlayış geliştirmek, anlamlandırma sürecinin ana hatlarını çizmek ve insanların deneyimlerini nasıl yorumladıklarını tarif etmektir" cümlesiyle ifade etmektedir. Benzer şekilde Bal (2016) nitel araştırmaların derinlerde olanı ve günlük hayatın akışında kaybolanı öne çıkarmayı amaçladığını belirtmektedir. Berg ve Lune (2019: 13) "Nitelik bir şeyin ne, nasıl, ne zaman, nerede ve nedeni -özü ve ortamı- ile ilgilidir. Bu şekilde nitel araştırma eşyanın anlamları, kavramları, tanımları, özellikleri, mecazları, sembolleri ve tariflerine

gönderme yapar” diyerek öze ve ortama dikkat çekmektedirler. Buran da (2017) böyle bir araştırma yürüten bir araştırmacıdan sürecin özünü anlamaya yönelik ve doğal ortamın getirdiklerini de sonuna kadar dikkate alacağı bir tutum bekleneceğini söylemektedir. Son olarak Güler ve arkadaşlarına (2015: 41) göre niteliksel yöntem, araştırmalara konu olan bireylerin olaylara, deneyimlere veya problemlere yükledikleri anlamları bulup çıkarmayı ve anlamayı amaçlamaktadır.

Veri Toplama

Çalışma Grubunun Belirlenmesi, niteliksel araştırmalarda örneklem genişliği kuralı yoktur ve anlatılar tekrar edilmeye başlandığında araştırma doyuma ulaşır. Bu bağlamda, katılımcıların evreni temsil güçlerinden ziyade araştırma konusuyla ilgilerine bakılmıştır. Makale kapsamında çocukluğunda deprem deneyimi olan 10 katılımcının 6 ve 22 Şubat depremlerine ilişkin değerlendirmeleri derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Katılımcılara amaca yönelik örneklem belirleme ve kartopu tekniğiyle ulaşılmıştır (Patton, 2002). Veriler derinlemesine görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşmeler, yüz yüze veya çevrimiçi görüntülü görüşme imkanı sunan programlardan biri (zoom veya googlemet) ile yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Katılımcılar, araştırma sürecine dair bilgilendirilmişlerdir; onam formları kendilerince imzalanmıştır; görüşmelerde katılımcıların onayı ve bilgisi dahilinde ses kaydı alınmış, ses kayıtları yazıya dökülmüştür.

Veri toplama formu, afet sosyolojisi alanında niteliksel çalışmalar yapan psikososyal çalışmacılarla yapılan pilot görüşmelerin yönlendirmesi, alan yazının desteği ve TÜBİTAK proje başvurusu esnasındaki etik kurul önerileri göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Bu çalışma dahilinde, formun, katılımcıların kendi deprem deneyimlerine dair anlatılarını, bu deneyimin ardından gelişen/değişen gündemlerini, 6-22 Şubat depremlerine yönelik karşılaştırmalı görüşlerini, 6-22 Şubat depremlerinin etkilerine dair yorumlarını elde etmeye yönelik soruları değerlendirmeye alınmıştır.

Veri Analizi

Yazıya dökülen ses kayıtlarının analizi MaxQda Analiz Programı kullanılarak yapılmıştır. Niteliksel kodlamalar araştırmacılarca ayrı ayrı ve kontrollü şekilde yapılmıştır. Kodlamalarda iki aşama söz konusudur. Öncelikle alan yazın bilgisi, pilot çalışmanın getirileri ve etik kurulun önerileri doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Temaların altındaki kodlamalar araştırma ekibi tarafından öncelikle ayrı ayrı ve serbest çağrışımla, ardından araştırma ekibince birlikte ve kontrollü bir şekilde veri olarak kullanılmaya hazır hale getirilmiştir.

Bulgular bölümünde görülebileceği üzere, alıntı cümleleri içinde renklendirmeler yapılmıştır. Renklendirme yapılmış ise hangi rengin neye vurgu yaptığına dair bilgi alıntılarının önündeki paragrafta belirtilmiştir. Alıntı metinlerinin her biri, kendine özgü

bir bağlam içerisinde. Bu durumda, metnin tamamı önemli hale gelirken, bazı metinlerde yapılan renklendirmeler ise dikkati odaklamaya yönelik tercih edilmiştir. Kodlamanın ardından, hiyerarşik kod-alt kod haritası, matris, kelime bulutu ve yoğunluk grafikleri ile analiz yapılmıştır.

Araştırma Etiği

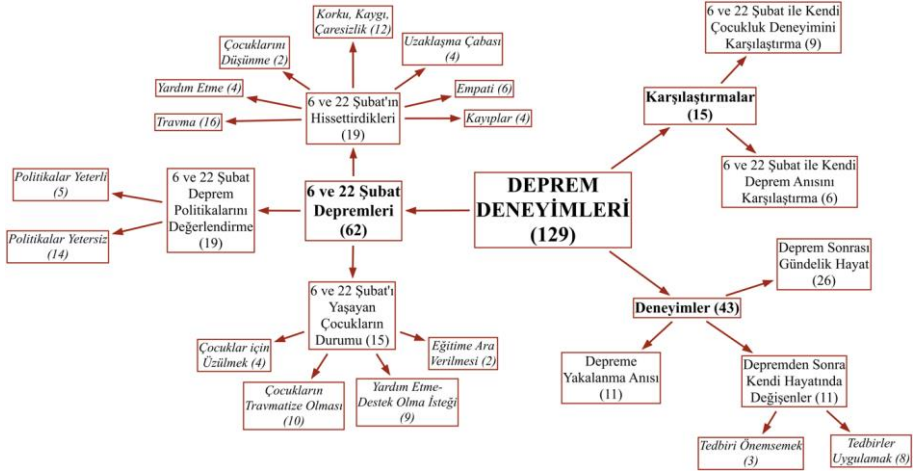
Araştırmanın etik kurul onayı, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan alınmıştır. Veri toplama sırasında veya analizinde herhangi bir etik ihlale mahal verilmemiştir. Araştırma, katılımcılarından herhangi birinin araştırmaya katıldığı için etiketlenmesine ve bir yaptırımla karşılaşılmasına izin vermemek üzere kurgulanmıştır. Bu bağlamda araştırma ekibinin öncelikli rolü, katılımcıların anonimliğini sağlamaktır. Buna ek olarak araştırmacılar, karşılıklı imzalanan onam formu ile katılımcıların olduğu kadar kendi iyilik hallerini de gözletmişlerdir.

Güven Duyulabilirlik

Kümbetoğlu (2020) niteliksel yöntemle tasarlanan çalışmalarda geçerlik ve güvenilirlik durumunu güven duyulabilirlik şeklinde açıklamaktadır. Ölçümden ziyade ölçütlere odaklanmaya; epistemoloji temelinde araştırmaya konu olan sosyal meselenin veri tekrarına müsaade etmeme haline dikkat etmeye; geçerliliğin ise içsel olduğuna ve araştırma ekibinin fikir birliğine dayandığına vurgu yapmaktadır.

Bulgular

Şekil 1’de görüldüğü üzere, 6 ve 22 Şubat 2023 depremlerinden önce bir başka deprem yaşamış 10 görüşmecinin anlatıları deprem deneyimleri temel başlığında toplanmıştır. Anlatılar görüşmecilerin kendi deprem deneyimlerini, 6 ve 22 Şubat depremlerine bakışlarını ve her ikisini karşılaştırmayı içermektedir. Görüşmecilerin kendi deneyimleri depreme yakalanma anısı, deprem sonrası gündelik hayat ve depremden sonra hayatlarında değişenler; 6 ve 22 Şubat depremlerine bakış 6 ve 22 Şubat’ın hissettirdikleri (travma, yardım etme, çocuklarını düşünme, korku-kaygı-çaresizlik, uzaklaşma çabası, empati, kayıplar), 6 ve 22 Şubat deprem politikalarını değerlendirme (yeterli ve yetersiz), 6 ve 22 Şubat’ı yaşayan çocukların durumu (çocuklar için üzölmek, çocukların travmatize olmaları, yardım etme-destek olma isteği, eğitime ara verilmesi); karşılaştırmalar ise 6 ve 22 Şubat ile kendi deprem anısı ve kendi çocukluk deneyimini karşılaştırma şeklinde kodlanmıştır.

Şekil 1. Hiyerarşik Kod-Alt Kod Haritası

Kod Matrisi (Şekil 2), katılımcıların belirlenen kodlardaki anlatı yoğunluklarını tek tek göstermektedir. Katılımcılardan K 3'ün deneyimler, karşılaştırmalar ve 6 ve 22 Şubat deprem politikalarını değerlendirmeye dair yoğun anlatısı gözlenmiştir. K4 ve K6'nın ise deneyimlere dair anlatılarının diğerlerine göre yoğun olduğu görülmektedir.

Katılımcıların hepsi en az 1999 depremini yaşamışlardır. Depreme yakalanma anısına sadece K 5 değinmemiştir.

K1, 6 ve 22 Şubat deprem politikalarını yoğunlukla yeterli, az yoğunlukla yetersiz bulmuştur. Politikaların yeterli olduğunu düşünen bir diğer katılımcı ise K2 olmuştur. Politikaların yetersizliğinden bahsedenler ise K3, K5 ve K9 olmuştur.

K1 ve K10'un 6 ve 22 Şubat'ın hissettirdikleri ve 6 ve 22 Şubat'ı yaşayan çocukların durumlarına dair hiç anlatılarının olmaması dikkat çekicidir.

bütün ev sallanmaya başladı çok korkmuştuk. Gerçekten travma yani benim için hala. Çok uzun sürdü, 45 saniye sonra aşağı indik, 2-3 hafta sokakta yattık. Çok travmatikti gerçekten” (K 1).

“Evet, şöyle oldu biz Yalova’da yakalandık. 99 depremini bulduğumuz bina çöktü. Biz en üst kattaydık binamızın altındaki herkes vefat etti. Bir tek biz en üst kattan çıktık, ailecek kendimiz çıktık ve hiçbir sağlık ekibi gelmedi. Yani kendi çabalarımız ile çıktık” (K 2).

“Çok baskılı bir hava, aşırı derecede insanlar evde oluyor. Yani dışarıda bile durmak zordu. Bütün camlar falan açıktı. Baktık büyük bir sallandık, gürültülü ama sanki bomba atmışlar. Büyük bir gürültü oldu. Sıcakta olduğu için üzerimizde herhalde atlet falan gibi şeyler vardı. Yani yine o derece. Sonra tabii ki şey yap ana baba günü insanlar, elektrikler yok. Elektrikler kesinlikle karanlık çok hatta bağırın, ağlayan” (K 3).

“Gece apar topar kalktık ve çok şiddetli sallandı. Evin kapısı açılmadı. Annemin dili tutuldu. Her birimiz, hepimiz merdivenden aşağı inmeye çalışıyoruz. Sonra kapı açıldı, sarsıntı durur durmaz, biz kapıyı açtık. Ondan sonra can havliyle kapıyı açtık. Nasıl oldu bilmiyorum. Önce açılmadı sonra açtık” (K 4).

“Bu depremleri görünce tabii insan irkiliyor. 99 depreminde ben İstanbul'daydım, ailemle ve çok sıcak bir bunaltıcı bir hava vardı 99 depreminde. Televizyon seyrediyordum. O sırada köpeklerin yoğun bir şekilde ulduğunu duyduk. Yavaş yavaş sarsıntılar, yerden gelen sarsıntıları duyduk, ondan sonra çok hızlandırdı. İnanır mısınız koridorda bulunan dolabın sanki bize gelip gittiğini gördüm. Yani yer çekimi hani biz sanki geriye şey yapıyorduk, yapıyordu. O an ne yapacağımızı şaşırдық. Panik içinde kaldık işte bir süre bekledik, insanlar kaçıyordu. Hani merdivenlerden aşağı iniyordu. Biz kesinlikle şey yapmadık, inmedik yani bekledik. Kendimizi güvenli bir alana aldık” (K 6).

“Gece böyle bir tuhaf bir sesle uyandım aslında o zaman yatağım böyle bir duvar kenarındaydı ve daha önce hiç duymadığım bir uğuldamayla karışık böyle titreme şeklinde bir şey değişik bir ses duydum. Çok fazla zaten hareket edebilme kabiliyetine de sahip olamadık. Herkes olduğu yerde zaten bir anda hani kendini koruma altına alarak bekleme sürecine girdi veya ondan sonra zaten bütün herkes sokaklardaydı ama tabii çok korkunç bir deneyimdi. Yani öyle söyleyeyim, insanların elinden hiçbir şey gelemeyeceğini anladığı korkunç anlardan biri teslimiyet duygusu” (K 7).

“Hatırlıyorum yani bayağı ciddi hatırlıyorum. Ailemle birlikte ailemin yanındaydım. Gece olduğunda yani o bütün anı depremden ilk binadan çıkmaya çalıştığımızda, babam daha önce Varto depremini küçükken yaşamış biri, o sebeple ilk babamın hani deprem oluyor diye, ben ne olduğunu anlamamıştım. Yani sarsıntıyı hissediyordum ama ne olduğunu anlayamıyordum. Babamın deprem oluyor dediğini, benden ışık bulmam için mum almam gerektiğiyle ilgili bir şeyler söylemişti ve binadan çıkalım demişti. Biz de, böyle ben sendeleyerek, düşerek binadan çıktığımı, komşularımızın da merdivenlerden indiğini hatırlıyorum” (K 8).

“O gün gece otururken birden bire deprem oldu. Korkunçtu gerçekten ve gömme bir portmantomuz yerinden çıkıp tekrar yerine girdi ve küçük tuvaletten inanılmaz, inanılmaz sayıda hamam böcekleri çıktı o çok korkunçtu” (K 9).

“O gün şöyle uykudan uyandık bir sarsıntıyla ama şöyle benim deprem şeyim yoktu sonrasında anladım deprem olduğunu. Bir deprem deneyimim olmamıştı. İlk başta

anlayamadım ne olduğunu, gece uykudan birden bire şey yapınca sonra anladık tabii deprem olduğunu” (K 10).

Deprem Sonrası Gündelik Hayat

Katılımcıların depremin hemen ardından gündelik hayatlarına dair anlatılarında dikkat çeken temel ihtiyaçları karşılamaya dair gereksinimleri bizzat kendileri ve sosyal çevrelerince karşılanmasıdır (kırmızı renkle işaret edilmiştir). Şayet yıkılmadıysa ve çok hasarlı değilse, evlerine acil ve/ya özel ihtiyaçları için girdiklerini belirtmişlerdir (yeşil renkle işaret edilmiştir). Dayanışma örüntülerini oluşturmaları (mavi renkle işaret edilmiştir) ve yardımların yağmalandığına (turuncu renkle işaret edilmiştir) dair anlatılar da dikkat çeken başka bir durumdur. Mevsim koşullarının etkisine değinenler de söz konusudur (pembe renkle işaret edilmiştir).

“Evet, evet şeyi kurduk **naylonla örtecek şekilde çadır kurduk** bütün site o şekilde dışarıda yattık. **Sadece tuvalet ve yemek için** yani yemeğimizi evde hazırlayıp hatta aşığıda yedik hızlı hızlı her şey” (K 1).

“Bir hafta dışarıda çadırdaki kaldık. **Yani kendi imkânlarımızla çadır kurduk**, orada kaldık yani. Yani işte ihtiyaçlarımız için de evleri zaten giremiyoruz. Allah'tan bir şey vardı. Bizim oturduğumuz binada hiç hasarda olmadı. 3 katlıydı zaten demek ki sağlam yapmışlar herhalde ki yani fazla bir etkilenmedi. **Eve girmiştik diğer lavaboda elimizi yüzümüzü yıkayabiliyorduk. Su alabiliyorduk ama böyle hızlı şekilde.** Bir hafta sonra bütün o sıkıntıları yaşadıkdan sonra evimize girebildik yani. Normal evimize tabii ki ama izliyoruz, duyuyoruz, telefonlar çekmiyor, kimse kimseden haber alamıyor, akraba eş dost. Gölçük'te yüzlerce insan öldü. Yardım, **yardım tırlarını soydular**, insanlar öldü. İnsanları mağdur ettiler ya bir takım olumsuz şeyler de oldu, çok insan öldü. Hatırladığım kadarıyla şu vardı, işte imkânı olanlar tırlarla işte yiyecek, içecek, yiyecek vesaire neyse gönderip, gönderildi. **Depremin ağır olduğu yerlere, işte Gölçük'tü İzmit'ti o taraflarda çok yardımlarda gitti. Başka şehirlerden gelip o yardımları yağmalayanlar da oldu.** Yani olumsuz şeyler de oldu, olmadı değil. Böyle şeyler de oldu ama bir şey var. 1990'da ki depremde, evet, ülkenin ekonomik durumu, hani insanlar şeydi ama rahat geçinebiliyorduk. Hiçbir yani hiçbir şey pahalı değildi. **Allah'tan yaza geldi, yaza geldiği için insanlar dışarıda kalabildiler. Kış olsaydı herhalde insanların çoğu donarak öldü**” (K 3).

“**Bir çadırınız yoktu. Biz ağaçlarla birlikte böyle derme çatma bir çadır. Herkes öyle yaptı. Evden bez parçaları getirdiler.** Öyle üst üste koyduk işte bir şeyler. Bizim dükkânımız da var, evimizin altında o dükkândan böyle kalın kalın, böyle örtülü örtü, evlerden getirdik, bir şeyler getirdik içine koyduk, öyle yerleri serttik. **O ağaçlarla filan böyle bir derme çatma bir şeyler yaptık ama çok zor.** Herkes dışarıda geçirdi, 10-15 gün dışarıda kaldık. **Yani girdik, bir şeyler aldık. Böyle çabuk çabucak hemen bir şeyler aldık, çıktık. Duş muş almak yok yani. Uzun süre kalmadık, hemen girip bir şeyler aldık, çabucak çıktık öyle**” (K 4).

“Yani çok farkında olduğum bir süreç değildi ama yani aşırı bir organizasyon falan yoktu diye hatırlıyorum. Yani uzun bir süre biz tabii çocuk olduğumuz için olayın farkında değildik. Yani çok bir şey yapamadık ama uzun süre etkisinde sürdürdüğünü biliyorum. **Çok kolay böyle örgütlenen, çok kolay yapılan bir şey yoktu sadece hani insanların depremlerden etkilenen insanları bir araya gelmesiyle, birbirleriyle yardımlaşmasıyla çalışılan bir süreç olduğunu hatırlıyorum**” (K 5).

“Yani bitik vaziyetteydi, insanlar yaşamını yitirmiş binalar yok olmuş işte. **Yalova girişinde o insanların hâlâ o kokan hani cesetlerin kokusu şehir merkezine yayılıyordu. İnsanlar gidip cenazelerini almaya geldikleri zaman o kadar bir yoğun bir şey vardı ki, insanların cesetleri üst üste o sıcakta koyduklarına söyledi.** Cenazelerini aldıklarını söyledi. İstanbul'dan giden çok yardım vardı mesela diğer illerden de tırlar ama o yardımların çoğu gelmediğini insanlar söylüyordu. Ya dışarıda yağmalanıyor ya bir sıkıntılar oluşuyordu işte insanlar belli bir çaresizlikle yaşadılar belli bir süre. Herkes ama herkes parkta kaldı. Yani o anda deprem profesörü dedi ki çok büyük bir deprem yaşayacağız. Evlerinize durmayın deyince İstanbul'da herkes açık alanlarda işte parkları, açık mesire alanlarını tercih etti. Biz de o bulunduğumuz böyle bölgede parkı seçtik ve park full yoğundu. **Tanıdığımız, tanımadığımız insanlarla haşır neşir oluyorsunuz. Yani bir yakın akraba gibi bütünleşiyorsunuz, sırt sırta veriyorsunuz. O sıkıntıları beraber yaşıyorsunuz, sohbet ediyorsunuz, konuşuyorsunuz. Tabii depremde hiçbir zaman yardımlar hemen gelmiyor. İnsanlar, oradaki insanlar birbirlerine destek veriyor, yakınlarını arıyor işte. Deprem bölgesinde yıkılan binaların içinden kendi imkânlarıyla çıkarmaya çalışıyorlar. Mücadele ediyorlar, yakınlarını bulamıyorlar işte o denizden o çıkan ben 1, 2 tane şey yaptım gördüm, çıkan cesetleri insan görüyor, motivasyonu bozuluyor, insanlığından çıkıyorsunuz. E yani hayatınız bir pamuk ipliğine bağlı hiçbir kıymetinizin olmadığını anlıyorsunuz. Yine de şükrediyorsunuz hayatta kaldığımıza. İnsanlar o anda şey halinde yani yakınların şey yapmış, gözlerin içine bakıyorsunuz, boş gözlerle bakıyor, o çocuklar korkulu gözlerle bakıyor, ufaklar daha anlamıyor ama belli bir yaşta bir çocuklar korkulu gözlerle bakıyor. Hayata bakış açıları ve o dönemden bugüne gelen insanlar bile basında görmüşsünüzdür, yaşadıklarını anlatıyorlar. Hala o 99 depreminde yaşadıklarını sanki bugün yaşamış gibi hâlâ anlatabiliyorlar” (K 6).**

“**Barınma ihtiyacımız olmadı. Herkes yazın da vermiş olduğu rahatlıkla kış olsa tabii eminim ki çok daha farklı, daha kötü olurdu. Herkes parklarda sabahlamıştı bu şekildeydi yani herhangi bir yerel yönetimlerden biri destek yoktu. Herkes kendi kendine sokaklarda işte sandalye bulan sandalye tepesinde, tabure bulan tabure ki bulamayan yerde, battaniyelerin üstünde o şekilde geçirmiştik bir iki gece. Şöyle ki, bizim zaten o zaman bir fırınımız vardı, babamın bir fırını vardı, unlu mamuller. Dolayısıyla da hani onlardan tedarik ederek çevredeki insanlara da o şekilde ekmek vesaire ya da işte dışarıda açık olan yerlerden yani hazır şekilde temin edebilmiştik yiyeceklerimizi. Abim o zaman şeye gitmişti, deprem bölgesine gitmişti. Biraz aklımız da ondaydı. Evet, yardım etmek amaçlı hatta yaklaşık böyle bir bayağı bir 20-30 kasa falan ekmek götürmüştü onlara. O şekilde hem yardımlaşarak işte, hem de korkuyla o süreci geçirmeye çalıştık. Hiçbir şeysiz. Tabii, tabii hiçbir şeysiz yani dediğim gibi insanlar zaten biz mesela dışarıdayken çoğu camdan bakıyor. Hani ne işiniz var, niye oradasınız şeklinde ama dalga geçenler bile oluyordu açıkçası. Şimdi abim benim oraya gittiği için biz de ondan hani haberler aldığımız için ve diğer yerlerin çok kötü olduğunu duyduğumuz ve bildiğimiz için o endişe bizde daha fazlaydı açıkçası ama tabii, ikinci günün sonunda mecburen evimize girmek durumunda kaldık” (K 7).**

“**Birkaç hafta şey binanın bahçesinde çadır kurarak yaşamıştık. Kendi imkânlarımızla yaptık. Mahallenin esnafıyla birlikte herkes birbirine mesela çadır konusunda işte destek olmuştu. Evlerden yok, yastık falan getirdiğimizi, nevresim getirdiğimizi falan hatırlıyorum. Çok çocuktuk ki zaten onun böyle şey oyun alanı gibi olmuştu bizim için. Evin içinde değil de dışarıda hep birlikte komşuların da aynı anda uyduklarını görmek şey çocuk olarak farklı hissettiriyordu... Ben herhangi bir kurumdan destek aldığımızı hatırlamıyorum. Yani herhangi bir kurumun geldiğini ve onlarla temas ettiğimiz ile ilgili hiçbir bilgi kalmamış bende. Biz kendi mahalle dayanışması yaptığımızı, komşuluk**

ilişkilirimizi güçlendiriyoruz çünkü fırın komşumuz vardı, sabahları ekmek ondan aldığımızı hatırlıyorum. Yine o derme çatma kurduğumuz çadırlar baraka tarzı şeyler, bunların hepsini kendimiz yapmıştık. Yani gıda ve benzeri hiçbir şey gelmemiştir yani. O yüzden yani kendi koşullarımızda sürdürmüştük" (K 8).

"Yani evlere falan girilemedi işte o zaman hastanede çalışıyordum o zaman ben, hastaları dışarı çıkarma ne biliyim, orada sürekli şeyde durduk, hastalar gelecek, çadır hastanesi, çadır hastanesi demiyim de, yani dışarı çıkardık işte orada içerleri girilmedi birkaç gün öyle çalışılmıştır" (K 10).

Depremden Sonra Kendi Hayatında Değişenler

Deprem deneyimi birtakım tedbirlerin gündelik hayatın bir parçası olmasını beraberinde getirmiştir. Katılımcıların anlatıları tedbire odaklanmıştır (kırmızı renkle işaret edilmiştir). Tedbirin yanı sıra bilinçli olmak da yoğun anlatılar arasındadır (yeşil renkle işaret edilmiştir).

"Bunlar önemli şeyler, evde de, iş yerinde de, yolda da tedbirli olmamız gerekiyor. Çünkü yolda yürürken bir fırtına çıkar, yukarıdan çatanın kafamıza ki düşünebiliyor. Tedbir budur yani dikkatli olmamız gerekiyor. Her konuda uyanık olmamız gerekiyor" (K 3)

"Her zaman bilinçli olmaya, bilinçli davranmaya çalıştık. Yaş ilerledikçe, gördükçe, duydukça, yaşadıkça bazı şeyleri daha kolay oldu benim için adapte olmak." (K 1)

"Özellikle ev içerisinde oluyor işte geri dönüşüme açık atıkların biriktirilmesi diğer atık yani evsel atıklarla karıştırılmaması öyle yani. Mesela alışveriş yapıyoruz sonuçta bunların ambalajlarını işte kullandığımız ürünlerin malzemelerine ayırmak ya da suyu buna göre kullanmak, en başında bulaşığı elde yıkamamak, bulaşık makinesinde yıkamak. Enerji tasarrufuna göre çamaşır yıkamak gibi şeylere aslında dikkat etmeye başlıyor insan Ya da yine havayı kirletebilecek ürünleri kullanmamak ya da aynı şekilde işte hayvanların üzerinde deney yapılan ürünleri tercih etmemek gibi şeyler." (K 5).

"Bu deneyim beni biraz dönüştürdü. Hem çevreme, çevreye duyarlı bir insan olmam gerektiğiyle ilgili hatırlattı. Çünkü ben de günlük hayatımda bildiğim şeyleri yapmıyordum. Yani düzenli ve kendin de sürdürülebilir bir çevre duyarlılığı geliştirmiş değilim. Bunun da etkisinin alışkanlıklar ve yapabileceğim şeylerin içim çabalıyordum gerekti. Bu geri dönüşür türlü bir malzeme için evime yakın bir yer yok mesela onun için uğraşmam gerekiyor gibi hani daha kolaylaştırıcı evimin içinde ayırıştırıp sonra rahatça yapabileceğim şekilde yapabilirsek yapabilirsem mesela ya da çevremde bu insanlar daha fazla çoğalmış olursa ben de daha rahat uyum sağlayabilirim. Yani dönemsel olarak yapmayı bu hayatımın bir parçası haline getirebilirim böyle. O yüzden deprem bende benim de bu konudaki eksiklerimi düşündürdü" (K 8).

"Yani şu an mesela bende şey oldu. Eşya konusunda hani çok almamak, minimuma indirmek, yeterli yani, hani biraz minimalist yaşamak şeklinde ya da hayatı daha farklı bakıyoruz. Nasıl diyim, her an her şey olabilir gibi" (K 10).

Karşılaştırmalar

6 ve 22 Şubat ile Kendi Deprem Anısını Karşılaştırma

Katılımcılar, kendi deneyimleri ile 6 ve 22 Şubat depremlerini karşılaştırdıklarında, kendi deprem deneyimlerini hatırd tutsalar da bu güncel depremlerin kendilerine

uzanan etkilerini dile getirmişlerdir. Metinler bütünsel olarak direkt başlıkla ilgili oldukları için metinlerde renklendirme yapılmamıştır.

“Çok üzüldüm. Tabii ki çok üzüldüm biz çünkü onları yaşadığımız için o anlar gözümün önünden geçti. Çok yanlış orda kalmak, çok kötü bir şey. Biz sadece 20 günde perişan olduk, aynı kıyafetler, banyo yapmıyoruz, işe gitmedik. Şimdi, tamam baba para, para lazım oluyor tabii ki o anda babanın şimdi ben bir taraftan baba emekli o zaman babamız çalışıyor tabii ki çalışıyor maaşı var. Hemen sıkıntı çekmedik, para sıkıntısı çekmedik ama o anda işsiz o kadar çok insan var ki nasıl karşıladılar yani o maddi olarak, yemek lazım içmek lazım. Tabii ki nasıl tedarik edeceksin. Çok üzüldüm. Yani her dönünce soğuk, soğuk bir havaya denk gelmesi çok kötü oldu. Yani Allah korusun, Allah’ım yaşatmasın. Sıcakta olsun soğukta olsun, olsa asla yaşatmasın” (K 4).

“Biz belediyede çalıştığımız için direkt olarak bu şeyin içine bodoslama girdik, zaten çalışmaların deprem çalışmalarının içine. Deprem bölgesine sosyologlarımız, psikologlarımız gitti. Ben de İstanbul’da işte belediyenin içerisinde yer aldım. Belediyenin içerisinde yapılan çalışmalarda yer aldım işte bu çalışmalar nelerdi; işte deprem bölgesinden kalkıp İstanbul’a gelenlerle birebir konuşabilme ve tanışabilme fırsatı bulabildim. İşte ikinci el kıyafet olsun, sıfır kıyafet olsun, barınma ihtiyaçlarıyla alakalı bu tarz şeylerle birebir hani aslında kendimizi unutup tamamen onlara odaklandığımız bir süreç oldu bu hani. Dolayısıyla o 99 depremini değil tamamen onlara odaklandığımız için bu depremi daha çok yaşamış olduk” (K 7).

6 ve 22 Şubattan Etkilenen Çocuklar ile Kendi Çocukluk Deneyimini Karşılaştırma

Deprem deneyimini çocuk yaşında karşılayanların 6 ve 22 Şubat depremlerinden etkilenen çocukların durumları ile kendi deneyimlerini karşılaştırdıkları anlatılar deprem anılarının zamansızlığını ortaya koymuştur. Bir önceki başlıkla aynı gerekçe ile metinlerde renklendirme yapılmamıştır.

“O kadar iyi anlıyorum ki onları çünkü okulun açılmasından sonra özellikle Ağustos, Eylül işte okullar açıldı. Çok zor adapte oldum çünkü artçılar devam ediyordu. Sürekli artçı olacak olmayacak ve bir de sosyal medya olmadığı için televizyonlardan da çok fazla net bilgiler alamıyorduk. Biz dediğim gibi okula bile adapte olamamıştım ilk aylarda ve hala çok korkuyorum bu yaşma geldim aradan uzun yıllar geçti. Yine aynı bölgede, aynı binalarda oturuyorum, yenilenmesine rağmen yeni bir binadayım şu anda hala çok korkuyorum maalesef, aşılamayacak bir travma bence” (K 1).

“Yani değişen bir şey yok. Aynı şekilde ben öyle düşündüm. Yani genci ve yaşlıyı fark etmiyor, farkı yok yani o acıyı göstermezsin. Hani orada yıkık dökük bir bina, o insanların psikolojisini düşünemiyorum. Ben kendi yerime de koydum. Ben kendimi onların yerine koydum. Yani onların psikolojisi nasıl düzeler bilmiyorum ama Rabbinden yardım dilemekten başka bol bol dua ediyorum. Onlar için dua ediyorum, başka elinden bir şey gelmiyor. Kendime bakıyorum, ben çok şanslıyım” (K 4).

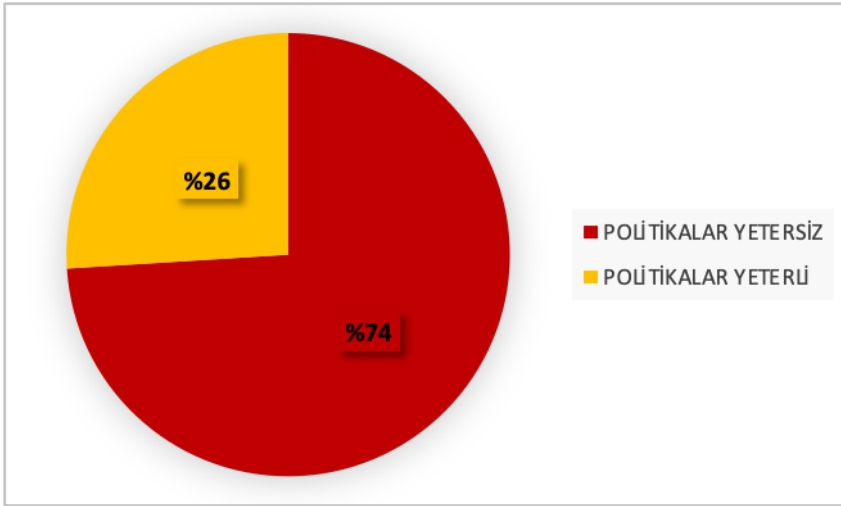
“Yani şöyle belki de ben o zaman yaşadığım depreme göre daha şanslı hissediyor olabilirim şu anı düşününce. Çünkü en azından hani temel ihtiyaçları erişim vs. çok kısa süreçte yerine gelmişti... Biz sadece güvenlik açısından dışarıda kalmak zorunda kalmıştık ama şu anda hala yani aylar geçmesine rağmen hala konteynirlarda yaşayan insanlar dolayısıyla çocukların kendine ait bir alanın olmaması. Açıkçası şimdiki yaşlarında gördüğüm zaman ben çok da farkında değilmişim aslında yaşadığım depremi şu an çocuklar çok daha fazla etkileniyor diye düşünüyorum” (K 5).

“Sosyal medya çok hızlı ve kolay olduğu için Őuanda çocuklar daha fazla etkilendi diye düşünüyorum. Yani benim zamanımda o kadar fazla internet izlemek görüntüleme ulaşmak gibi bir şeyimiz yoktu. Şu anda çocuklar çok daha fazla erişim sağladıkları için hem psikolojik olarak çok etkileniyorlar, etkileri uzun süre devam ediyor. Şu anda çocuklar belki biraz daha farkındalar dolayısıyla yaşadığı zorluğu. Koşulları daha fazla fark ediyorlar diyorum ben” (K 5).

6 ve 22 Şubat Depremleri

6 ve 22 Şubat Depremlerine Yönelik Politikaların Değerlendirilmesi

6 ve 22 Şubat depremlerine yönelik devlet politikaları yeterli ve yetersiz koduyla değerlendirilmiştir. Grafik 1’de görüldüğü üzere katılımcıların %74’ü politikaları yetersiz bulurken, %26’sı yeterli bulmuştur. Politikaların değerlendirilmesine dair anlatılar grafiğin ardında yer almaktadır. Renklendirmeler grafik renkleriyle uyumlu tutulmuştur.

Grafik 1. 6 ve 22 Şubat Depremlerine Yönelik Politikaların Değerlendirilmesi

“Şimdi şöyle o bölgeyi gidip, görmedim hani ne yapılıyor, ne yapılmıyor bilmiyorum ama sosyal medyadan gördüğümüz kadarıyla herkesin elini taşın altına koyduğunu düşünüyorum. Bir şekilde çocukları topladıklarını, uğraştıklarını düşünüyorum” (K 1).

“Ya eğitim sürecinde konteynir okullar yapıldı bu bir alternatif çözüm. Kimsesiz çocuklara da devlet hemen el atıp şey yaptı, sosyal hizmetler tarafından korunmaya alındı diye biliyorum. Yine bir iyi ama daha iyi olabilir mi? Evet, daha iyi olabilir” (K 2).

“Bütün kalbimle söylüyorum ki, bugüne kadar depremle ilgili ciddi anlamda, hiçbir çalışma yapılmadığı için hemen şeye bağlıyorlar. Bakın dere yatağına ev yapılmayacağını bu insanları biliyor halk ama niye müsaade ediyorlar? Ben cahil vatandaşın gittim, dere yatağına ev yattım yapmadan önce neden beni denetlemiyorlar? Neden? Hayır, yapamazsın yasak, ağacı kesemezsin yasak” (K 3).

“Yani yeterli olduğunu çok düşünmüyorum açıkçası çünkü açıkçası biz zaten deprem ülkesiyiz ama bununla alakalı ne yazık ki; tam örneğini çalışma ya da işte insanların hani bu kadar mağdur olmamasına sağlayacak bir çalışma olduğunu düşünmüyorum. Sonraki süreçte de yine bir sürü sivil toplum kuruluşları, birçok gönüllü bireysel yardımlar vs. çocukların biraz daha eğlenebilmesi, o an ortamdaki çıkabilmesi ya da işe ne biliyim oradaki atmosferden uzaklaşabilmesi için çalışılmalar yürütüyorlar ama tabii ki geçici oluyor bunlar çünkü bir süre yapıldı ve artık durdu. Şu anda yereldeki STK çalışmaları sürüyor yüzden çokta açıkçası sürdürülebilir faydalı olduğunu düşünmüyorum. Biraz daha yara bandı gibi yani o an yapıldı ve bitti gibi bir süreçte var açıkçası. Yani, **deprem psikolojisinden deprem psikolojisine sokuyorlar**” (K 5).

“**Yetersiz oldukça yetersiz buluyorum.** En çok hani kısa sürede müdahale edilmesi gereken ya da daha öncesinde aslında böyle bir hani deprem gerçeğini göz önünde bulundurularak bir plan oluşturulmadığı için çok olumsuz, çok yetersiz buluyorum... Ne eğitim sürecini, ne barınma şeylerini hala şu anda Hatay'da veya Kahramanmaraş'ta ve diğer bölgelerdeki çocuklar hala bence perişan yani. O kadar yardım toplanmasına rağmen hiçbir tam anlamıyla bir şeyler yerine oturmadı. Hala televizyonda görüyorum, moloz yığınları için hala toplanmamış, mesela deprezede mağdur insanlardan hala para isteniyormuş yani bunları gerçekten duyunca çok üzülüyorum ve kızıyorum” (K 9).

Depremlerden Sonra Çocukların Durumlarını Değerlendirme

Grafik 2, 6 ve 22 Şubat depremlerine maruz kalan çocukların durumlarının değerlendirilme yoğunluğu gösterilmektedir. Çocukların travmatize olmaları, çocuklara yardım etme-destek olma isteği, çocuklar için üzölmek ve eğitime ara verilmesine dair kodlamalar yapılan anlatılar bütünsel olarak direkt başlıkla ilgili oldukları için metinlerde renklendirme yapılmamıştır.

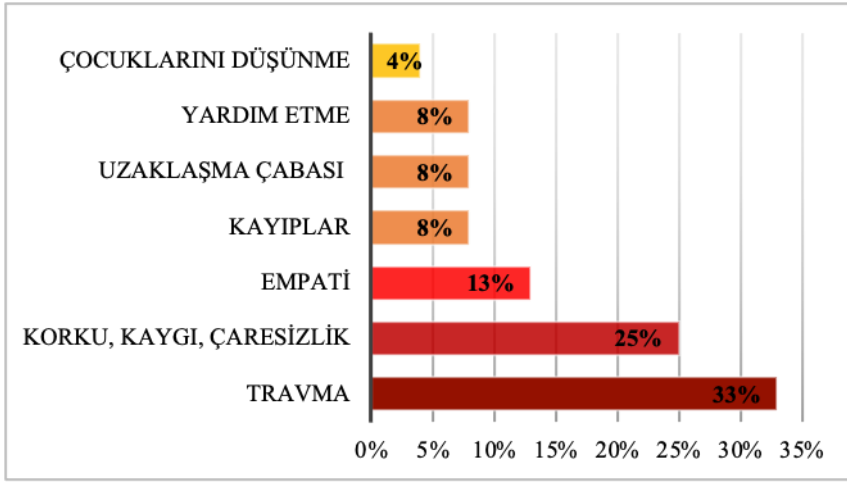
“Bana kalırsa yetişkinlere göre en büyük darbeyi çocuklar aldı. Hani, nasıl söyleyeyim. En çaresiz kalanlar onlardı, ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Yetişkinler biraz daha şeydi ne yapabileceklerini az çok kestirebiliyorlardı. Kendileri karar verebiliyordu ama çocuklarla öyle bir şey yoktu. Bana kalırsa en çok orada zarar görenler çocuklar oldu. Yetişkinlere pek bir şey olduğunu sanmıyorum ama çocukların psikolojisi çok, aşırı etkilendi. Yani o zaten bir çöküş var çocuklarda hani. Çocuk o psikoloji mi düşünsün, o an zaten çökmüş çocuk. Ailesini kaybedenler var, kaybetmeyip gerçekten kaybolan aileler de var” (K 3).

“Çocuklar zaten daha kırılğan gruplar arasındalar o yüzden depremin de en kırılğan gruplarından biri çocuklar ve özellikle çocuklarla ilgili haberler de endişe verici. Ebeveynsiz kalan çocukların, ulaşılamayan çocuklar, kayıp çocuklarla ilgili çok fazla habere maruz kaldık ve bunun gerçekliği endişe verici. O yüzden hani çocuklarla ilgili de ayrıca düşünmek gerekiyor ve maruz kaldıkları, travmanın, yaşadıkları deneyimin ilerde hayatlarını olumsuz etkilememesi için çabalamak gerekiyor. Hem yaşayan yani birebir kayıpları yaşayan ebeveyn kaybı yaşayan çocuklar açısından ya da herhangi bir kurum bakımına da kalan şu anda çocuklar için de aynı şey geçerli. Hem de herhangi bir kayıp yaşamasa da birebir depremin deneyimleyen, sosyoekonomik koşulları değişen, yakın çevresinde kayıpları olan çocuklar açısından da ayrı bir durum var. Onun dışında tabii ki sadece deprem bölgesi için değil ama Türkiye genelinde deprem ve depremin yarattığı gündem sebebiyle çocukların maruz kaldığı ikinci bir durum var. Bu da onların depreme ilgili kaygı geliştirmesine, depreme ilgili sağlıklı bilgi ve düşünce ve duygu, durumu yaşayıp, yaşamadıklarıyla ilgili bir gündem yaratıyor açıkçası. Çocuklarla ilgili ayrıca

düşünmek gerekiyor ve maruz kaldıkları, travmanın, yaşadıkları deneyimin ilerde hayatlarını olumsuz etkilememesi için çabalamak gerekiyor” (K 8).

6 ve 22 Şubat Depremlerinin Hissettikleri

Grafik 3’te deprem deneyimi olan katılımcıların 6 ve 22 Şubat’a dair hissettikleriyle ilgili anlatıların yoğunluğuna yer verilmiştir. En yoğun anlatıların travma , korku-kaygı-çaresizlik ve empatide toplanması, çocuklarını düşünmenin ise yoğunluğu en az anlatıyı içermesi dikkat çekicidir. Anlatılar ise grafiğin ardında yer almaktadır. Metin renklendirmesi grafikte uyumludur.

Grafik 3. 6 ve 22 Şubat Depremlerinin Hissettikleri

“Burnuma moloz kokusu geldi. Hani kötü bir, kötü değil üzüldüm. Hani oradaki insanlar için zor bir süreç. Depremın tuhaf bir kokusu vardır. Ben küçüklüğümde öyle hatırlıyorum, o koku burnuma geldi. Moloz, kum, çakıl gibi anlatamıyorum” (K 2).

“İnsanların çoğunun psikolojisi bozuldu, bu bir gerçek ama ne oldu biliyor musunuz? Ülkenin insanları depremin olduğu yer ve olmadığı yerde bile insanlar sarsıldılar. Herkes deprem bölgesine canla başla koştu. Yediden yetmişe o zaman birlik, beraberlik, güçlü bir bağ vardı” (K 3).

“Yani hepimiz belki tüm Türkiye, belki tüm dünyadaki hani hassasiyetli insanları etkilendi bu durumdan. Hepimiz çok etkilendik. Hani burada sadece etkilendik kelimesinin çatısı altında da indirgeyip hani küçük bir şekilde etkilenir de geçmek istemiyorum” (K 4).

“Bizim taşıma sebebimiz oldu çünkü biraz daha 99 depremi yaşamıştık şu anda İstanbul’da bir deprem bekleniyor. Aslında daha küçük bir şehir, biraz daha güvenli barınabileceğimiz bir şekilde taşınma ihtiyacı doğdu o süreçten sonra çok fazla takip ettik. Çok fazla etkilendik yani orada deprem yaşayan insanlardan haber alamamak işte, onların ne halde olduğunu çok geç görmek işte yapılan yardımların plansız olması, yerine ulaşılmaması, bir süre sonra da yığınla yardım yapılmaya çalışılması, organizasyon anlamında çok fazla eksik olması endişelendirdi açıkçası İstanbul’da benzer bir deprem yaşanırca çok büyük bir felaket olacağını düşünmüştüm” (K 5).

“Depremde çaresizlik hissediyorsun” (K 6).

“Duyarlı insanımız gerçekten var. O insanların da git gide artacağını ben inanıyorum çünkü hani uzaktan davulun sesi hoş geliyor, yakından gelince sıkıntılar oluyor. O anı yaşamadan, inşallah insanlar birbirlerine her konuda destek verirler, herkes, her birbirinin bu konularda bilinçlendirir, **birbirlerine yardımcı olurlar**” (K 6).

“Hiç iyi şeyler hissettirmiyor açıkçası. Şimdi bu İstanbul depremi zaten bekleniyor, konuşuluyor. O yüzden hani her gece yatarken açıkçası böyle bir tedirginlik ve huzursuzlukla zaten yatıyoruz. Herkes gibi daha doğrusu. **Hani unutmadığımız bir şey bu artık beynimizin içine yer etmiş durumda.** Bu akşam mı olur yarın mı olur, haftaya mı olur? Bu şekilde sürekli düşündüğümüz bir sıkıntı haline gelen bir şey oldu. Yani düşünce halini aldı. Bir de çocuk sahibi olduktan sonra daha da tetiklenen bir durum haline geldi. Hani bunun çocuğu olanlar ve olmayanlar olarak ayırmak ne derece doğru bilmiyorum ama insan daha çok sorumluluk sahibi hissediyor kendini. Yani böyle bir şey olduğunda kendinizi düşünmüyorsunuz bir kere sürekli düşündüğünüz şey; öyle bir anda ben çocuğuma ki yan odada yatıyor. Hani ulaşabilir miyim onu koruyabilir miyim deprem anında ya da deprem olduğunda ben onun için ne yapabilirim gibi bir sürü yüzlerce senaryo düşünüyorsunuz ve bu senaryoların hiçbirinde kendinizi düşünmüyorsunuz ya da annenizi ya da babanızı düşünmüyorsunuz. **Çocuk varsa öncelikli düşündüğünüz şey çocuğunuz oluyor**” (K 7).

“Yani en yakın zamanda geçen yıl **deneyimlediğimiz depremin hala duygusal yüklerini hissediyorum.** Hani o duygusal yükü hatırlamamak için kaçındığımı düşünüyorum ve o günden bu yanadır aslında 1 yıldır da her akşam uyumadan önce aklımda deprem var ve hani kendimi güvende olarak hissetmeyerek uyuyorum. Deprem korkusuyla uyuyorum. O yüzden özellikle bu birinci yılında çok fazla görsel ve yani medyadaki içeriklere maruz kalmamaya çalıştım. Şöyle söyleyeyim, **internetimi kapatıyorum, haberleri izlemek istemiyorum. O çaresizliği görmek ve duymak istemiyorum.** Çünkü elimizden çok fazla bir şey gelmiyor” (K 8).

“Ya beni ve benim gibi insanları çok farklı şekilde bir nevi tabire caizse **travmalar** bıraktı. Hani bende belki psikolojik olarak çok bir şey yaşamadım ama mesela çevremde gece uyuyamayan ne bileyim işte her an deprem olabilir korkusu yaşayan insanlar oldu. Şöyle yani bu tarz bir durum, **yani pek çoğumuzu etkiledi. Hani psikolojik olarak belki travma bıraktı, belki geçmişte yaşadığımız bir tramvayı ortaya çıkardı. Hani farklı yönden bir tramvayı, korkularımızı vesaire ortaya çıkardı** ama ben de çok aşırı derecede bir şey oluştu” (K 9).

Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın sonucunda, depremlerin, depremi deneyimleyenler üzerinde uzun soluklu etkiler bıraktığı iddiası kapsamında, üç temel başlık oluşmuştur: katılımcıların şahsi deprem deneyimleri, karşılaştırmalı anlatılar, 6 ve 22 Şubat depremlerine dair değerlendirmeler. Bu başlıklar, çocukluğunda deprem deneyimi yaşayanların 6 ve 22 Şubat depremlerine dair değerlendirmelerinin bütünsel bir aktarımı olarak bulgular bölümünde sunulmuştur.

Katılımcılar kendi deprem deneyimlerinde, depreme yakalanma anı ve sonrasına değinmişlerdir. Depreme yakalanma anı, travmatik de bir an olabileceğinden

çoğunlukla zihin berraklığıyla anlatılmıştır. Bu an'a dair anının unutulmamaktan ziyade, zihnin bir kenarında ortaya çıkmaya hazır şekilde tutulduğu fark edilmiştir. Deprem sonrasındaki anlatılarda ise toplumsal dayanışma örüntülerinin izlerine rastlanmıştır. Mahalle dinamikleri, deprem sonrasında bir arada kalmayı elverişli kılmıştır. Deprem sonrasındaki dayanışma Çil (2024) tarafından da araştırılmış, dayanışmanın ulusları aşan bir yapıya oldukça hızlı bir şekilde evrilebildiği de ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda bu araştırma, deprem sonrasındaki toplumsal dayanışmanın reel karşılığına dair pozitif bir tartışmayı öne sürebilmektedir. Öte yandan, toplumsal dayanışmanın yerini toplumsal yozlaşmanın da alabileceğine dair anlatılar mevcuttur. Yağmalama ve yardım tırlarının soyulması deprem sonrası anılara dair hatırdaki kalan önemli bir durum olarak araştırmada yerini almıştır.

Deprem sonrası bir aradalığın birey, toplum ve devlet üçgeniyle kurgulanması gerektiğini belirten alan yazın (şıvgın ve Afacan, 2020) da deprem yaşayanların toplumsal dayanışmalarına ek olarak devlet desteği beklentilerine dair anlatılarla bu araştırmada görünür olmuştur. Kendi imkanları ile deprem sonrasını kotarmaya çalışan, gündelik hayat rutinine girmeye çalışan bireylerin devletin de sürece bir aktör olarak müdahil olmasını istemeleri söz konusudur.

Diğer önemli bir başlık ise depremler arasındaki karşılaştırmalardır. Katılımcılar, kendi deprem deneyimleri ile 6 ve 22 Şubat'ı, kendi deprem deneyimleri içindeki çocukluk anıları ile 6 ve 22 Şubat depremlerini yaşayan çocukların koşullarını karşılaştırmalı olarak ele almışlardır. Burada fark edilmiştir ki, her ne kadar kendi deprem deneyimini zihin berraklığı ile dile dökseler de, 6 ve 22 Şubat depremleri kendi geçmiş acılarının yerini almıştır. Bu durumun tetiklenme ve/ya acının yenilenmesi bağlamlarında psikoloji ve/ya psikiyatri bilgi birikimiyle detaylıca çalışılması gerektiği düşünölmüştür. Çocukluğa dair değerlendirmede ise, zaman etkisi ortaya çıkmıştır. Kendi çocukluklarında yaşadıkları deprem deneyiminin bugün deprem yaşayan çocukların deneyimlerinden daha yumuşak bir geçiş içerdiiğinin altı çizilmiştir. Burada zaman etkisi diye altını çizdiğimiz durum ise, içinde bulunulan zamanın/dönemin gereklilikleri ve getirileridir. Bugünkü çocukların, depremi başka sosyal mecralarda yeniden yaşadıklarının, iyileşme sürecinin geciktiğinin, farklı deneyimlere de kolayca ortak olunabildiğinin vurguları dikkat çekici olmuştur. Deprem zamanlarındaki iletişim biçimlerine dair alan yazın bilgisi (Demir, 2023; Asa ve Dopan-Güllüpinar, 2023; Kolukırık ve Tuna, 2009) de medyanın etkisini açıkça görebilmeye imkan vermektedir.

Ağrılıkla 6 ve 22 Şubat depremlerine odaklanan üçüncü başlıkta ise, depreme dair politikaların değerlendirilmesi, depremin hissettirdikleri ve çocukların durumları detaylıca işlenmiştir. Politikalar konusunda bir fikir birliği söz konusu değildir. Öte yandan politikaların yetersizliğine dair görüşler yeterlilik ifadelerine göre daha yoğundur. Politikaların değerlendirilmesinde dikkat çeken durum sadece deprem

sonrasının gündemde olmaması; deprem olmadan önce de yapı süreçlerinin denetim altında tutulmasının önemli görülmesidir. Politika yapımcıların depremin afete dönüşmesine neden olan yanlış uygulamalardan sorumlu oldukları vurgulanmıştır.

Deprem politikalarının değerlendirilmesi, çocuklar için özel olarak yapılanlara da odaklanılmasını beraberinde getirmiştir. Burada ön plana çıkan yoğun anlatılar çocukların travmatize oldukları, çocuklara yardım etme isteği, çocuklar için üzölmek ve eğitim sürecinin depremden etkilenmesi şeklindedir. Afet yönetiminde, çocukların kırılğanlıklarının göz ardı edilmemesi gerektiğini öne süren alan yazın (Gibb ve ark., 2022; Winangsih Kurniati, 2019; Rodriguez-Giralt ve ark., 2020a, 2020b, 2020c; Cerna-Turoff ve ark., 2021) ile oldukça örtüşen sonuçlar elde edilmiştir. Çocukların psikolojik sağlamlıklarını artırma gerekliliği de yine alan yazın (Peek ve ark., 2018; Karabulut ve Ekler, 2009) ile benzer anlatılar içermektedir. Deprem sonrası çocuk politalarında, depremin çocukların hayatlarında değıştirdiği sosyoekonomik koşulların göz ardı edilmemesi gerektiğini belirten katılımcıların anlatıları da alan yazınla (Kousky, 2016; Muzenda Mudavanhu, 2016) benzerlikler taşımaktadır. Eğitim süreçleri ile ilgili ise, anlatılar ve alan yazın bilgisi arasında doğrudan bir ilişki kurulamamıştır. Mevcut eğitim sürecine deprem ve afet dirençliliği hakkında donanımlı olmaya dair eklemelerin önemini ortaya koyan alan yazın (Duran, 2023) dikkat çekerken, araştırmadaki eğitim anlatısı deprem anına odaklanmış ve sürece ara verilmesi yönündeki görüş ön plana çıkmıştır.

Çocukların afet planlamasına dahil edilmeleri ile ilgili ise yoğun ve net olmayan bir anlatı mevcuttur. Oysa alan yazın (Fothergill, 2023; Rowland ve ark., 2020; Delicado ve ark., 2020; Grisi ve ark., 2020), çocuk katılımını, afet planlamasında da önemseyen bir yerdedir.

6 ve 22 Şubat depremlerinin katılımcılara hissettirdikleri görüşmeleri toplamak, kapanışı yapabilmek için öne sürölen soruları içermiştir. Burada travma, korkular-kaygılar-çaresizlik, empati içeren anlatılar yoğun bir şekilde izlenirken, kayıplar, uzaklaşma çabası, yardım etme isteği ve çocuklarına dair kaygılar hakkındaki anlatılar da hatırı sayılır verilere dönüşmüşlerdir. Travma, korkular, kaygıları çaresizlik hissi gerek alan yazın birikiminin psikoloji ve/ya psikiyatriyle ilişkili olması, gerekse araştırmacıların etik ilkeleri gereği yüzeysel geçilmeye çalışılmış; katılımcıların da tetiklenmemeleri sağlanmıştir. Deprem sonrası enformasyon yayılımının travmayı yenileyici ve iyileşmeyi erteleyen hızı karşısında (Serin ve Ünlü, 2024; Yıldırım, 2023) kişisel olarak haber alma, takip etme araçlarından uzak durmaya vurgu yapan anlatılar da önemlidir.

Ezcümle, Türkiye deprem kuşağı coğrafyasına konumlanmış bir öлке olarak, depremin afete dönüşmesine engel olma yönündeki politikalarda eksik kalabilmektedir. Afet

sosyoloji bağlamında değerlendirildiğinde bu durumun, depremi yaşıyanların deprem etki alanından çıkabilmeleri önünde önemli bir engel olduğu söylenebilir.. Bu araştırma ile, çocukluğunda deprem yaşıyanların 2023 yılında Türkiye'nin toplumsal gündemini oluşturan önemli depremlerden de kendi deneyimleri gibi etkilenmeleri deprem etkisinin zamansızlığını; toplumsal dayanışmanın herhangi bir deprem deneyiminde politik kararların önüne geçebildiğini; çocukluğun inşasında deprem deneyiminin kırılmalığı pekiştirici bir rolü olabileceğini tartışmaya açmak mümkün olabilmıştır. Travma, eğitim sürecinin afet dirençli gözden geçirilmemesi ve planlamalarda karar verme süreçlerine katılım mekanizmaları deprem kaynaklı afet yönetiminin gelecek araştırmalarda akademik ve politik olarak üzerinde eğilinmesi gereken konular olduğunu söylemek mümkündür. Deprem, bir doğa olayı olarak ele alındığında, doğa bilimlerinin bu konuda çalışma yürütmeleri beklenir, fakat Türkiye'de deprem bir doğa olayı olmanın yanı sıra bir afettir. Bu sebeple, afet sosyolojisi alanında, depremin insanlar ve toplumlar üzerindeki etkilerinin değerlendirildiği çalışmaları artırılması önemsenmektedir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında birinci yazarın katkı oranı % 50, ikinci yazarın katkı oranı % 50'dir.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırmanın etik kurul onayı 04/04/2023 tarihinde İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 2023/177 No'lu kararı ile elde edilmiştir.

Kaynakça

- Asa, A. N. & Doğan-Güllüpinar, M. (2023). Afetler ve Haberin Ötekileştiren Dili: Türkiye'de 6 Şubat Kahramanmaraş Depremleri Örneği. *The Journal of Communication and Social Science*, 3(2), 280-300.
- Bal, H. (2016). Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri Uygulamalı-Örneklı. Sentez Yayıncılık: Bursa.
- Berg, B. L. Lune, H. (2019). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Çev. Ed. Asım Arı. Eğitim Yayınevi: Konya.

- Buran, A. (2017). Nitel Araştırmada Veri Toplama. Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları. Editörler: Fatma Nevra Seggie, Yasemin Bayyurt. Anı Yayıncılık. Ankara. Ss.43-58.
- Cerna-Turoff, I. Tina Fischer, T. Mansourian, H. & Mayhew, S. (2021). The pathways between natural disasters and violence against children: a systematic review. *BMC Public Health*. 21(1249).
- Çil, Z. (2024). Almanya'da 6 Şubat Depremlerinin Etkisi: Toplumsal Birlik ve Dayanışma Örneği. *HABITUS Toplumbilim Dergisi*, (5), 61-71.
- Delicado, A. Arenas, M. Nikolarazi, M. Kanari, C. Grisi, A. Cordani, F. & Keir, S. (2020). Rights, Information, Needs and Active Involvement in Disaster Risk Management. *Children and Young People's Participation in Disaster Risk Reduction*. 63-91.
- Demir, S. T. (2023). Afet Medyası ve Medya Afeti: 6 Şubat Kahramanmaraş Depreminin Anımsattıkları. *TRT Akademi*, 8(18), 709-716.
- Duran, M. (2023). Erken Çocukluk Eğitiminde İklim Değişikliği. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 100-114.
- Fothergill, A. (2023). Children, Youth, and Disaster. *Oxford Research Encyclopedias, Natural Hazard Science*, 1-28.
- Gibb, C. Campbell, N. Meltzer, G. Fothergill, A. (2022). Researching children and disasters: What's different in pandemic times? *Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies*. 26(2), 83-98.
- Grisi, A. Cordani, F. Ribeiro, S. Kanari, C. Argyropoulos, V. Arenas, M. & Delicado A. (2020). Dialogues with Children, Mutual Learning Exercises and National Policy Debates, *Children and Young People's Participation in Disaster Risk Reduction*. 37-62.
- Güler, A. Halicioğlu, M. B. Taşğın, S. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Teorik Çerçeve- Pratik Önerileri 7 Farklı Nitel Araştırma Yaklaşımı- Kalite ve etik Hususlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karabulut, D. & Bekler, T. (2009). Doğal Afetlerin Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376.
- Kolukırık, S. & Tuna, M. (2009). Türk Medyasında Deprem Algısı: Marmara Depremi Örneği, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 286-298.
- Kousky, C. (2016). Impacts of Natural Disasters on Children, *Princeton University*, 26(1), 73-92.
- Patton, M. Q. (2002). Qualitative Research & Evaluation Methods (3rd Editio). *Sage Publications*.

- Peek, L. Abramson, D.M. Cox, R.S. Fothergill, A. & Tobin, J. (2018). Children and Disasters. In: Rodríguez, H. Donner, W. Trainor, J. (editörler). *Handbook of Disaster Research*. Handbooks of Sociology and Social Research. 243-257.
- Merriam, S. B. (2018). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama için Bir Rehber. Çev. Ed. Selahattin Turan. Nobel Yayınları: Ankara.
- Muzenda Mudavanhu, C. (2016). A review of children's participation in disaster risk reduction. *Jàmbá: Journal of Disaster Risk Studies*. 8(1).
- Rodríguez-Giralt, I. , Arenas, M. and López Gómez, D. 2020c. Children, participation and disasters in Europe: A poor record. *Children and Young People's Participation in Disaster Risk Reduction*, 15-36.
- Rodríguez-Giralt, I. and Mort, M. & Delicado, A. 2020a. Concluding remarks: Reimagining children's place in disaster risk management. *Children and Young People's Participation in Disaster Risk Reduction*, 151-160.
- Rodríguez-Giralt, I. and Mort, M. Nunes de Almeida, A. & Sofia Ribeiro, A. (2020b). Building a Framework for Child-centred Disaster Risk Management in Europe. *Children and Young People's Participation in Disaster Risk Reduction*, 93-116.
- Rowland, J. Arenas, M. Cordani, F. Grisi, A. Nikolarazi, M. Papazafiri, M. Lloyd Williams, A. Goto A. & Bingley, A. (2020). Participatory Tools for Disaster risk Management with Children and Young People. *Children and Young People's Participation in Disaster Risk Reduction*, 117-149.
- Serin, E. & Ünlü, S. (2024). Sosyal Medya Çağının Salgını Bilgi Dezenformasyonu: Twitter Üzerinden 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi Hakkında Bir Değerlendirme. *The Journal of Communication and Social Science*, 4(1), 1-16.
- Şıvgın, B. & Afacan S. (2020). İklim Krizi ile Küresel ve Bireysel Mücadeleye Yönelik Bir Çalışma: Greta Thunberg Örneği. *DSJOURNAL* 1(2), 141-158.
- Winangsih, I. & Kurniati. E. (2019). Disaster Mitigation in Early Childhood Education. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 454, 296-301.
- Yıldırım, F. E. (2023). 6 Şubat 2023 Depreminde Türkiye'de Twitter'ın Kullanımı. *Intermedia International e-Journal*, 10(19), 276-292.

The Timelessness of the Earthquake Effect: Evaluation of the 6 and 22 February Earthquakes by Those Who Experienced Earthquakes in Their Childhood

Extended Summary

While the Türkiye and Syria earthquakes of 6 and 22 February 2023 directly affected a wide geography, they turned into a disaster that transcended borders. It has been possible to see that the earthquake did not only remain at the place and time where it occurred, but that its effect became increasingly widespread. This research focused on individuals who captured the traces of the spreading effects of these earthquakes. These individuals, who had earthquake experiences in their childhood, were able to look at the 2023 earthquakes and compare their own experiences with their observations of those who directly experienced the 2023 earthquakes.

Purpose and Significance

What is claimed by this research is that, as a natural event that is not limited to the place and time in which it occurs, an earthquake leaves ongoing effects on individuals exposed to an event once in their lives. The aim of the research is to highlight the timelessness of the earthquake through experiences that reveal that the earthquake experience does not remain in the moment.

Method

Conducted with qualitative method, this study includes some of the data collected under a project supported by TUBITAK. A hallmark of the qualitative method is that it is not subject to a sample size rule, and that the research reaches saturation when narratives begin to be repeated. Within the scope of the article, the evaluations of 10 participants who had earthquake experience in their childhood regarding the February 6 and 22 earthquakes were obtained through in-depth interviews. Participants were reached through the snowball technique (Patton, 2002). Data were collected by the in-depth interview technique. Interviews were conducted face to face or with one of the programs that offer online video calling (Zoom or Google Meet), which lasted approximately 30 minutes. The interviews were voice recorded with the informed consent of the participants, and the voice recordings were transcribed and analyzed with the MaxQda Analysis Program. Analysis was performed using qualitative coding, hierarchical code-subcode map, matrix, word cloud and density graphs.

Ethics committee approval for the research was received from Istanbul University-Cerrahpaşa Social and Human Sciences Ethics Committee. There was no ethical violation during data collection or analysis.

Findings

The narratives include the interviewees' own earthquake experiences, their perspectives on the February 6 and 22 earthquakes, and a comparison of the two. The interviewees' own experiences include the memory of being caught in the earthquake, daily life following the earthquake, and the changes in their lives after the earthquake; Overview of the February 6 and 22 earthquakes. What they felt after February 6 and 22 (trauma, helping, thinking about their children, fear-anxiety-desperation, effort to distance themselves, empathy, losses), evaluation of the earthquake policies of February 6 and 22 (adequate and inadequate), 6 and the situation of children who experienced February 22 (feeling sorry for children, traumatization of children, desire to help and support, interruption of education); Comparisons were coded as comparing 6 and 22 February with one's own earthquake memory and one's own childhood experience.

What stands out in the participants' narratives about their daily lives immediately after the earthquake is that their basic needs are met by themselves and their social environments. They stated that they entered their homes for urgent and/or special needs, provided they were not collapsed and not too heavily damaged. The creation of patterns of solidarity and narratives about aid being plundered are another remarkable issue. There are also those who touch upon the effect of seasonal conditions.

The earthquake experience made some precautions a part of daily life. Participants' narratives focused on precaution. In addition to caution, being conscious is also among the intense narratives.

When the participants compared their own experiences with the February 6 and 22 earthquakes, they expressed the effects of these current earthquakes on them, even though they remembered their own earthquake experiences. The narratives of those who experienced an earthquake as children and comparison of their own experiences with the situations of children affected by the February 6 and 22 earthquakes constitute points that highlights the timelessness of earthquake memories.

State policies regarding the February 6 and 22 earthquakes were evaluated with the code of adequate vs inadequate. While 74% of the participants found the policies inadequate, 26% found them sufficient. The intensity of the narratives about the feelings of participants with earthquake experience about February 6 and 22 are

included. It is noteworthy that the most intense narratives are collected in trauma, fear-anxiety-desperation and empathy, while thinking about their children contains the least intense narrative.

Discussion and Conclusions

Extending over an earthquake-prone territory, Türkiye may be lacking in policies to prevent earthquakes from leading to a disaster. This situation is a significant obstacle for those who experienced the earthquake to leave the earthquake impact area. With this research, it is seen that those who experienced earthquakes in their childhood will be affected by the important earthquakes that constitute Türkiye's social agenda in 2023, as well as their own experiences, indicating the timelessness of the earthquake effect, and that social solidarity can override political decisions in case of an earthquake. One may even argue that the earthquake experience has a role in reinforcing fragility in the construction of childhood. It is possible to say that trauma, disaster-resistant review of the education process and participation mechanisms in decision-making processes in planning are issues that should be addressed academically and politically in earthquake-related disaster management.

Cinsiyetli Olmak; Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar, Zeynep Direk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2021, 156 Sayfa.

Nuray EROĞLU ¹

Öz

Makale Türü Eser İncelemesi
Başvuru Tarihi 24.01.2024
Kabul Tarihi 27.05.2024
DOI

Farklı feminist teorilerin ve yaklaşımların ele alındığı “Cinsiyetli Olmak” felsefe, sosyoloji, psikanaliz ve edebiyat alanlarında uzmanlaşmış on bağımsız aydın kadın yazarın bir araya gelmesiyle meydana gelmiştir. Kitabın ele aldığı konular feminist etkinliklerden doğan makalelerden oluşmuştur. Kitaptaki makaleler feminist düşüncenin kavramlarını ve sorunlarını, aile içi şiddeti, militarizmi, ülkemizde feminizmin nasıl algılandığını analiz ettiği konuları ele almıştır. Bu makalelerde ele alınan konular ünlü filozofların görüşleriyle zenginleştirilmiştir. Zeynep Direk’in editörlüğünü yaptığı “Cinsiyetli Olmak” kitabı kadına dair sorulara cevaplar vererek ve zengin bir içeriği bünyesinde barındırarak ülkemizde feminist literatüre önemli katkı sağlamıştır.

Anahtar kelimeler: toplumsal cinsiyet, kadın, feminizm, psikanaliz, feminizm dalgaları.

Atıf için: Eroğlu, N. (2024). Cinsiyetli Olmak; Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar Kitap eleştirisi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 87-96.

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, nuray_nur1984@hotmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-6017-0036>

Being Gendered; Feminist Perspectives on Social Sciences, Zeynep Direk, Yapı Kredi Publications, İstanbul, 2021, 156 pages.

Nuray EROĞLU ²

Abstract

Article Type
Book Review

Application Date
2024-01-24

Acceptance Date
2024-05-27

DOI

"Being Gendered", which deals with different feminist theories and approaches, is a collection of ten independent intellectual women writers specialising in philosophy, sociology, psychoanalysis and literature. The topics dealt with in the book consist of articles arising from feminist activities. The articles in the book deal with the concepts and problems of feminist thought, domestic violence, militarism and analyses of how feminism is perceived in Türkiye. The issues addressed in these articles are enriched with the views of famous philosophers. The book "Being Gendered", edited by Zeynep Direk, has made a significant contribution to the feminist literature in Türkiye by providing answers to questions about women and containing a rich content.

Keywords: gender, women, feminism, psychoanalysis, waves of feminism.

For Reference: Eroğlu, N. (2024). Being Gendered; Feminist Perspectives on Social Sciences Book review. *Kırklareli University Journal of Social Sciences*, 8 (1), 87-96.

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi, nuray_nur1984@hotmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-6017-0036>

Giriş

Cinsiyetli Olmak, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılıkta yapılan feminist etkinliklerden doğan makalelerin oluşturduğu bir derlemedir. Zeynep Direk editörlüğünde birçok kadın yazarın bir araya gelerek oluşturduğu “Cinsiyetli Olmak” kitabı ele aldığı konuları ile feminizme farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Cinsiyetli Olmak, felsefe, edebiyat, sosyoloji ve psikanaliz oturumlarına katılan akademisyen ve araştırmacıların feminist sorularla yönlendirilerek kendi alanlarını yeniden yorumlayıp keşfetmeleri ve bu bağlamda feminist düşüncenin kavramlarını ve sorunlarını aydınlatarak ülkemizde kuramsal açıdan pek de zengin olmayan feminist literatüre önemli katkıda bulunmuştur. Kitapta günümüz sorunsalı olan aile içi şiddetin psikanalitik bakış açısıyla ele alınması, ülkemizde kadınların özgürlüğünün sınırlılığında militarizmin etkisi ve feminizmin ülkemizde nasıl algılandığını analiz eden makaleler yer almaktadır. Makalelerde ele alınan konular ünlü filozofların yaklaşımları ile yorumlanıp okuyucuya sunulmuştur. Okuyucu, Cinsiyetli Olmak’ı okunduğunda, cinsiyete dayalı değerlendirmelerin ve bunları destekleyen kültürel alışkanlıkların sorgulanmaya ne kadar muhtaç olduğunu fark edecektir.

Aliye Kovanlıkaya’nın kaleme aldığı “Kant’ta Cinsiyet Farklılığı” makalesinde (s. 9-24) ünlü düşünür Kant’ın, kadınlara dair düşünceleri analiz edilmiştir. Makalede Kant’ın düşüncesinde kadınların felsefeyle ilgilenmesine ne ölçüde olanak tanıdığına yönelik araştırmalara yer verilmiştir. Makalede Kant’ın "Ahlak Metafizığının Temellendirilmesi" adlı eserinde ortaya koyduğu “kategorik emir” anlamına değinilmeden yazarın “Maria” örneğine yer vermesi konunun kavranmasını zorlaştırmıştır. Kategorik emir, koşulsuz buyruktur. Yani hiçbir koşul söz konusu olmadan, tartışmasız, kesin olarak emreden emirdir. “Doğruyu söyle” der, “ne olursa olsun, doğruyu söyle”. Kant’ın bu düşüncesini yazar makalede, Kant’tan mektupla felsefe dersleri alan ve Kant’ın mektuplaştığı kadınlar arasında en dikkat çekici olan, hiç tanışmadığı Maria von Herbert örneği ile açıklamaya çalışmıştır. Kant hayranı olan Maria Kant’ın ahlaki prensiplerine bağlı kalarak dürüstlük gereği eski sevgilisini yeni sevgilisine açıklamıştır. Ona hala arkadaşça davranan yeni sevgiliyle aralarındaki aşk bitmiştir. Maria bu durumda yeni sevgilisini kaybetmekle kalmamış aynı zamanda akli da karışmıştır. Maria’nın aşk bunalımından çıkıp eski sevgiliyle arkadaşlıklarının düzelmesi Maria’yı mutlu etmemekle birlikte onun hayatında anlamsız bir boşluk oluşturmuştur. Kategorik emrin artık işe yaramadığını düşünen Maria, Kant’ın ahlak yasasına bağlılığı sebebiyle hayatına son vermek istese de bu isteği henüz eyleme geçirememiştir. Kant’a yazdığı mektupla ondan hayatını anlamlı kılması için yardım isteyen Maria, Kant’tan cevap alamayınca hayatına son vermiştir. Makalede, Kant’ın bir rehber olmadan ki bu rehber erkek olmalıdır ve kadınların ancak bu rehberle birlikte felsefeyle uğraşmalarının onları zarara uğratmayacağı yorumu ile kadın ikinci

plana atılmıştır. “Kendinden sonraki -Arthur Schopenhauer (1788-1860) ile Nietzsche gibi- birtakım filozofların tersine, Kant’ta kadın düşmanlığının zerresi yoktur. Aksine kadını sevip saymıştır. Yine de bu hal, onun, kadını kamu hayatının bir parçası olarak gördüğü anlamında alınmamalıdır.” (Duralı, 2004, s. 17) görüşü bize Maria örneğinde de olduğu gibi kadının kamu hayatının bir parçası olarak alınmamasının onun ikinci plana atıldığını gösterir. Fakat kadının ikinci planda olması onun değersizleştiği anlamını taşımamaktadır. Kant doğaya atfedilen amaçlar bağlamında kadın ve erkek arasındaki uyumu ve farklılığı ele almıştır. Makalede bu farklılıklar ele alınırken Kant’ın “Anthropologie in pragmatischer Hinsicht (1798)” eserinden faydalanılmıştır. Örneğin bu eserde Kant, kadına zayıflığın ve korkaklığın, doğanın onun rahmine emanet ettiği embriyoyu koruması için verildiğinden söz etmiştir. Türün bekası için kadına doğa korkaklık ve zayıflık vermiştir. Bu sebeple kadın güçlü ve cesur erkeğin korumasını istemektedir. Bu makalede ünlü düşünür Kant’ın görüşlerinden faydalanılarak okuyucuya cinsiyet farklılıkları üzerinde analiz yapma olanağı sağlanmıştır.

Psikanaliz ve feminizmi “Freud ve Kadınlık” makalesinde ele alan Bella Habip (s.25-34) psikanalizin kurucusu olarak kabul edilen ünlü psikolog Freud’un kadın hastalarıyla empati kurarak bir kadın gibi hissedebilme yeteneği sayesinde “histeri” üzerine yapmış olduğu çalışmalara yer verilmiştir. “Ünlü Freud biyografisti olan Anzieu, Freud’un üretkenliğe geçmesinde doğurgan kadınlara olan hasretinin önemli bir yeri olduğunu ve bu hasreti bu kadınlar ile özdeşleşerek dindirdiğini ifade etmiştir.” (Haspolat, 2022, s.4). Freud’un üretken olmasında histerik kadınlarla yaptığı çalışmaların etkisi büyüktür. Freud kadın hastalarının anlattığı hayat öyküleri ile psikanalizin doğuşuna imza atmıştır. Freud’un çalışmaları sayesinde psikiyatri ve klinik psikoloji alanına temel bir konu olarak kabul edilmiş “nevrotik” hastalık grubuna dahil olan “histeri” üzerine yapılan çalışmalar makalede kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir.

Berna Kılınç makalesinde (s.35-50) Aklın Cinsiyeti Var mı? Sorusuna cevap aramıştır. Bu soruya, 1911 yılında sırf kadın olduğu için Fransız Bilimler Akademisine kabul edilmeyen, dünyada iki farklı bilim dalında Nobel ödülünü alan ilk bilim kadını Marie Curie en güzel cevabı vermiştir. Aklın doğuştan mı yoksa insanın büyüdüğü çevreden dolayı mı şekillendiği sorusuna cevap verebilmek için çok özenle test edilmiş deneyler ve incelemelerin yapılması gerekliliği üzerinde analizler yapan Berna Kılınç’ın makalesinden yola çıkarak kadın ve erkek arasındaki tek farklılığın akıldan değil cinsiyetten kaynaklı farklılık olduğunu söyleyebiliriz. Makalede düşünme yetenekleri ve stilleri arasında kadın ve erkek arasındaki farklılıklara “bilişsel bilim verileri” ve “feminist konum bilgi kuramı” bağlamında yer verilmesi konun derinlemesine analizine olanak sağlamıştır. Kadınlar tarihten günümüze kadar ataerkil tahakkümün

altında kalıp ikinci planda değer görmüştür. Marie Curie örneğinde de görüldüğü üzere kadın olması sebebiyle Curie Fransız Bilimler Akademisi'ne alınmamıştır. Kadının bilim alanında yerini bulamaması, onun zekâ ve aklının yetersizliğinden değil toplumsal cinsiyette kadına atfedilen yanlış ve kısıtlayıcı rollerden kaynaklanır. Bu roller kadının gerek bilim alanında gerekse diğer alanlarda potansiyellerini ortaya çıkarmasını engellemiştir. Günümüzde de kullanılmakta olan “saçı uzun, aklı kısa” deyişi ile kadının fiziksel görünümü ön plana çıkarılırken aklının yetersizliğine vurgu yapılmıştır.

Hülya Şimşak “Unes Femmes: Kristeva, Psikanaliz ve Kadın” başlığı ile makalesinde (s.51-66) psikanalist ve dilbilimci Julia Kristeva'nın “psikanaliz ve kadın” konusuna bakışını ele almıştır. 1966 yılında doktora eğitimi için Fransa'ya giden Julia Kristeva dilbilim, edebiyat teorisi, feminizm ve psikanaliz konularında eserlerini Fransızca olarak yazmıştır. Eserlerinde, Fransız psikanalist Jacques Lacan'ın ve Freud'un etkisi açık bir biçimde görülür. Psikanaliz biliminin öncüsü olan Freud'un “id, ego, süper ego” kuramı Lacan'ın ilgi alanına girmediği için o, daha çok “erken dönem” denilebilecek Freud'la bağlantılıdır. Lacan'ın ilgi alanı, bilinçdışının oluşumu, yapısı, yeri ve işleyişi olmuştur. Çünkü Lacan'a göre, psikanaliz “bilinçdışının bilimidir”. Makalenin özünde Lacan ve Freud'un psikanalize bakışları söz konusudur. Dolayısıyla Kristeva'nın “psikanaliz ve kadın” ile ilgili analizlerine çok az rastlanmaktadır. Bu sebeple makale ile başlığın bütünlüğü sağlanamamıştır.

Zeynep Direk “Judith Butler: Toplumsal Cinsiyette Bedenin Maddeleşmesi” başlığı ile makalesinde (s.67-84) bedenin yasayla ilişkisinde nasıl kavramsallaştırıldığı konusu üzerinde vurgular yaparak, toplumsal cinsiyet belasının “feminizmin özne kavramını sahiplenmesi bir zorunluluk mu?” sorusuna cevap arayarak, maddeleşen/dert olan bedenler kavramını, “performativite ve olanakları” başlıklarıyla ele almıştır. Makalede cinsiyet teorisyeni, cinsiyet, cinsellik, güç, kimlik konularında postyapısalcı ve feminist teoriye önemli katkıları bulunan düşünce insanı olarak tanıdığımız Judith Butler'ın “bedeni nasıl anladığına ilişkin saptamalar” yapılmıştır. Butler'a göre beden, çevresel ya da dışsal ortamların etkisinde bulunan dışsal bir şekilde farklı kültürel anlamların birbirine bağlandığı bir varlık ya da doğal bir töz değildir. Butler, bedeni ruhun aracı olarak düşünmeyi kabul etmez. Butler'a göre “bedenin toplumsal cinsiyetlenme, ırkçı yaklaşım, bir topluluğa ait olma vs. 'den önce anlam ifade eden bir varoluşu olduğu söylenemez.” ifadeleri ile Zeynep Direk Butler'ın yaklaşımlarından faydalanılarak konunun kavranması sağlamıştır.

Işıl Vahip “Psikanalitik Bakış Açısıyla Aile İçi Şiddet” başlığı ile makalesinde (s. 85-95) beden ve ruh sağlığını önemli ölçüde tehdit eden ayrıca günümüz sorunlarından olan aile içi şiddeti “psikanalitik bakış açısıyla” analiz etmemizi sağlamıştır. Makalede, şiddete sebep olan kavramlardan en önemlisi olan aile yapısı üzerinde durulmuştur. Her çocuk anne babayla özdeşim yaparak büyür. Çocuklukta aile içi şiddete maruz

kalan bireylerin çoğu yetişkinliklerinde şiddet uygulayan bireylere dönüşmeler bile, şiddet eğilimi olan bireylerin büyük çoğunluğu çocukluklarında aile içi şiddete maruz kalmıştır diyebiliriz. Işıl Vahip “Aile İçi Şiddet” konusunu analiz ederken “Eşler, çocuklar, kardeşler, yaşlılar, bakıma gereksinimi olan özürllüer aile içi şiddetin hedefi olabilmektedirler.” (Vahip, 2021, s. 85) ifadesine makalesinde yer vermiştir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde “özrü olan, kusuru olan, defolu ” anlamlarına gelen “özürllü” kelimesi yerine “engelli” kelimesinin kullanılması ile engeli olan bireylerin kendilerini toplumda kabul görmüş ve daha saygın hissetmeleri sağlanabilirdi. Makalede aile içi şiddet analiz edilirken, şiddetin kökenlerini incelemek için psikanalitik bir yaklaşım benimsenmiş ve bilinçaltının önemi saptanmıştır. Çocukluk döneminde temellerinin atıldığı vurgulanan bilinçaltının, çocuğun yaşadığı çeşitli deneyimleri, arzuları, korkuları ve şiddet dürtüleri gibi diğer duygusal içeriklerin yetişkinlik döneminde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Aile içi şiddette Işıl Vahip “şiddet gören kadının çevre tarafından suçlanması” konusuna değinerek kadının mağdur konumunda olması gerekirken, kadının eşini kıskırtması sonucunda şiddete haklı bir tepki olarak maruz kalması tespit edilmiştir. Bu nedenle “Aile içi şiddet mağduru pek çok kadın, kendisinin şiddeti hak ettiğini ya da en azından yaşadığı şiddetten kendisinin sorumlu olduğunu düşünme ve böylece gördüğü şiddeti önemsememe ya da küçümseme eğilimi sergiler”(Özateş, 2009, s.103). Yapılan araştırmalarla elde edilen bu bulgular Işıl Vahip’in tespitini desteklemektedir.

Nilüfer Güngörmüş Erdem “Sanatçının, Annesinin Kızı Olarak, Portresi” başlığı ile makalesinde (s.96-105) edebiyat dünyasının avangard yazarı olarak tanınan Sevim Burak’ın sıra dışı hikâyesine yer vermiştir. Sevim Burak’ın annesi Yahudi bir ailenin kızı, baba ise Müslüman bir ailenin oğludur. Burak’ın annesi Yahudiliğini saklamak zorunda kalmış ve isim değişikliği yaparak bir Türk ismini kullanmaya başlamıştır. Henüz konuşmayı bile bilmezken, annesinden gelen seslerle dünyayı anlamlandırmaya çalışması Burak’ın bilinçdışına yerleşmiştir. Sevim Burak’ın gizil olarak edindiği anne dili eserlerinde görülmektedir. Işıl Vahip’in ele aldığı altıncı makalede psikanalizin bilinçaltı üzerindeki etkileri bu makalede Sevim Burak hikâyesi ile taçlandırılmıştır. “Freud’un Yaratıcı Yazarlar ve Gündüz Düşleri adlı çalışmasında yazarı yazmaya iten gücün, yazarın günlük hayatta karşılaştığı olayların ona çocukluk deneyimlerini hatırlatmasıyla gerçekleştiğinin altını çizerek, biyografik etkiye dikkat çeker.” (Akpınar, 2014, s. 3). Nilüfer Güngörmüş Erdem makalesinde Sevim Burak’ın hikâyesi ile “psikanalizin sesine kulak vermemiz” gerektiğini okuyucunun anlayacağı biçimde ortaya koymuştur.

İpek Merçil “İslam ve Feminizm” başlıklı makalesi (s.106-117) ile İslamcı aydın kadınların kendileri ile ilgili tartışmaların öznesi olması konusunda kadının yerini ve değerini vurgulamıştır. “Müslüman toplumlarda saygıdeğer, bilge, sūfi kadınlar, kadın

kahramanlar olmasına rağmen kadınları din adına ikincil konuma düşüren geleneksel değerleri İslam'dan ve hadis, fıkıh ve tefsir gibi dini bilimlerden hareketle eleştiren, kendi duygularını, taleplerini ifade ederek vaazlar veren ve böylelikle kamusal alanda yer talep eden kadınlara rastlamak çok mümkün değildi. İslam dünyasında ulema sınıfı hep erkeklerden oluşurdu.” (Merçil, 2018, s. 199) Kendileri ile ilgili tartışmaların nesnesi değil de öznesi olmayı isteyen, İmam Hatip Liselerini, İlahiyat Fakültelerini bitirme şansı yakalayan kadınların sayısı günümüzde artmıştır. Bu bağlamda Kuran ve Hadislerde söz sahibi olan erkeklerin yaptığı yorumların tekrar gözden geçirilmesi ve yorumlanması gerektiğini tespit eden Merçil konuyu anlaşılır şekilde analiz ederek okuyucuya sunmuştur.

Pınar Selek “Türkiye’de Özgürlüğü Ararken...” başlıklı makalesinde (s.118-129) Türkiye’de özgürlük kavramının sınırlılıklarını, feminizm dalgalarını kapsamlı bir şekilde ele alarak ordunun tarihsel bir kurum olduğunu söylemiştir. Buna bağlı olarak ordunun erkeklerden oluştuğunu, erkeklerin iyi bir askerin özelliklerini taşıması gerektiğini ve bunun için de onların sosyalleşmelerinin önemli olduğunu ortaya koyarken kadının tam tersi durumda olduğuna makalesinde yer vererek konuyu farklı bir bakış açısı ile değerlendirmemizi sağlamıştır. Pınar Selek’in eseri olan “Başaramadık” adlı kitabında yer alan “Militarizmle cinsiyetçilik arasında yapısal bir ortaklık vardır. Dünya savaş sistemi yapay erkek kimliklerine bağlıdır. Kadınların rolü, hiyerarşilerin iç içeliğinden, anti-militarist ya da savaş karşıtı hareketin feminizme olan ihtiyacından kaynaklanır. Erkekler, savaş-karşıtı tutumlara, vicdani ret hareketlerine, anti-militarist kampanyalara, barış adına verilen mücadelelere katılırlar ama nelerin militarizasyona, savaşa ve şiddete sebep olduğu ve sürmesini sağladığı hakkındaki feminist analize kolay kolay katılmazlar.” (Selek, 2004, s.65) yorumuyla savaşı erkeklikle ilişkilendirilen bir faaliyet olarak kabul ederken, kadının savaş karşıtı ve anti-militarist hareketlerde rol oynadığını belirtmiştir. Ayrıca erkeklerin savaş karşıtı hareketlere katılırken, şiddetin kökenlerini ve şiddetin sürmesini sağlayan faktörleri eleştirmek konusunda feminist analizleri kabul etmedikleri ortaya koyulmuştur. Pınar Selek makalesinde militarizm ve kadın konusuna değinirken makalenin bütününde militarizmin, kadının özgürlük zeminini ortadan kaldırdığı düşüncesini ortaya koymaktadır.

Buket Türkmen makalesinde (s.130-156) “Toplumsal Proje ve Kadınlık Deneyimi: İslamcı Kadın Tarafından Yeniden Tanımlanan Mahrem” konusuna yer vermiştir. Makalede aşk ve özgürlük kavramları olumlanırken mahrem ve fitne konuları üzerinde olumsuz yorumların yapılmasına teşvikin söz konusu olduğu saptanmıştır. Yazar makalesinde “Aşkta Öznelleşme ve Mahremi Zorlamak” konusunu ayrı bir başlık altında ele almış ve konunun kavranabilmesi için derinlemesine görüşme tekniği uygulayarak kadınlarla yaptığı röportajlara yer vermiştir. Yazar yaptığı röportajlar sonucunda evlilik ve erkeklerle ilişki konusunda kadınları uyumlular, stratejik

özgürleşmeciler ve sorgulayanlar olmak üzere gruplandırmıştır. Yazar, uyumlular grubundaki kadınların, öteki cins ile ilişkilerinin sınırlı seviyede olduğunu ve aşkı platonik olarak yaşadıklarını, stratejik özgürleşmeciler grubundaki kadınların ahlak kontrollerini ve sınırlarını kabul edenler ve bu anlamda bir sorgulama geliştirmeyenler olarak yorumlamıştır. Yazar makalesinde “biz bu makalenin ve kendi sahamızın sınırlılığı içinde bu üçüncü gruba odaklanıyoruz” (s.147) sözüyle sorgulayan kadınların evlilik öncesi flört hakkındaki görüşlerine daha çok yer vermiştir. Sorgulayıcı kadınlarla yapılan görüşmeler analiz edildiğinde kadınların, İslamiyet’in koyduğu kuralları farklı şekillerde yorumladıkları saptanmıştır. Bu görüşmelerden örnekler verecek olursak, “Onun daha fazla cinsel eğilimi vardı, erkek olduğu için. (...) Çok zordur, çok sıkıntı çekiyorsunuz, yan yanasınız, bir çekim oluyor. Ben ilk başlarda yalnızca görüştüğüm için bile çok fazla sıkıntı yaşadım. Çünkü onunla özel şeyler de paylaşmaya başlıyorsunuz.” (s.149). “Mesela şu yanlış başta: imam nikahı diye bir şey yapıyor, ama bunun ihlali durumunda kadının hakkını koruyan bir kurum yok. O zaman dinimizin geçerliliği de aslında tartışılır yani.(...)” (s.151). Yapılan görüşmelerde İslamcı kadın tarafından mahreme yaklaşımlar saptanırken Kuran’da evlilik öncesi flört ve mahrem konusu, “İslam, cinsiyetler arasına dengeli mesafeler koyan bir dindir. O, nikah şartıyla cinsel yakınlığı onaylar. Sadece zinayı değil (Nur, 24/2), zinaya yol açabilecek durumları (İsra, 17/32) ve hemcinslerle vuku bulabilecek her türlü cinsel ilişkiyi (Nisa, 4/15 ve 16) de yasaklar.” (Palabıyık, 2019, s.5) ayeti ile açıklanmıştır. İslamiyet’te Kuran’ın emrettikleri İslamiyet’i benimseyen tüm insanlar için geçerlidir ve mahremiyette de cinsiyete göre bir ayırım söz konusu olamaz. Buket Türkmen makalesinde “İslamcı kadın tarafından yeniden tanımlanan mahrem” konusunda kadınlarla yapılan derinlemesine görüşme tekniği ile kadınların evlilik öncesi flört hakkındaki düşüncelerini analiz etme olanağı sunmuştur.

Kitapta birbirinden bağımsız şekilde oluşturulan makaleler bir bütün olarak ele alınırsa makalelerde kadın-erkek eşitliğinden çok kadının farklılığı konularının analiz edildiği tespitine varmak mümkündür diyebiliriz. Sonuç olarak “*Cinsiyetli Olmak*” kitabının günümüze kadar çeşitli çevrelere ulaşması ve defalarca basımının yapılmış olması eserin bir başarısı olarak alınmalıdır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında birinci yazarın katkı oranı %100
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Akpınar, B. (2014). Sevim Burak /'Her /Şeye /Rağmen'in /Yazarı. *İzinsiz Gösteri*, 263,1-16.
- Duralı, Ş. T. (2004). Vefatının İkiyüzcü Yılında Tarihte En Önemli Fikir Binalarından Birinin Mimarı Immanuel Kant'ı Anarken-II. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 6, 9-31.
- Haspolat, N.K. (2022). Psikanalizin İçinden Bir Kavram. Özdeşleşme. Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1), 1-9.
- Merçil, İ. (2018). Dini Kamusal Alanın Yeni İktidar Sahipleri: Kadın Vaizeler. *Turkish Studies*, 13(23), 195-209.
- Özateş, Ö. S. (2009). Bir Sosyal Hizmet Müdahalesi Olarak Aile İçi Şiddet Mağduru Kadın Sorununda Feminist Etik Yaklaşım. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 99-108.
- Palabıyık, M. H. (2020). Toplumsal Cinsiyet ve İslam Düşüncesinde Kadın. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 81-100.
- Selek, P. (2004). *Barışamadık*. İstanbul: İthaki Yayınları.

•

Ekolojizm, Andrew Dobson (Çev. Cengiz Yücel), Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2017

Sahra Melisa AKPINAR ¹

Öz

Makale Türü Eser İncelemesi
Başvuru Tarihi 23.03.2024
Kabul Tarihi 14.05.2024
DOI

Uzmanlık alanı çevre politikaları olan Andrew Dobson (D. 1957), Keele Üniversitesi'nde profesör ve aynı zamanda siyasetle yakından ilgilenen politika yazarıdır. Doğayı, insanı, ekolojik sistemi ve ideolojik yaklaşımları harmanlayarak birçok farklı çalışmaya imza atmıştır. Dobson, ekolojiji klasik çevrecilik anlayışından ayırarak Ekolojizm'i ideolojik bir yaklaşım olarak ilan etmektedir. Ekolojinin en karmaşık sorunlarını çeşitli akıl yürütme metotları ile anlaşılır hale getirmesi, Dobson'ın bu eserini oldukça önemli bir hale getirmektedir. Andrew Dobson, doksanlı yıllarda başlayan teorik çalışmalarını pratiğe dökerek 2010 yılında yayımlanan Yeşil Parti'nin genel seçim bildirgesinin yazım sürecinde önemli bir rol üstlenmiş ve adından uzun bir süre söz ettirmiştir. Çevre Politikaları üzerine birçok konuda danışmanlık yapan Dobson, 2008 yılı Şubat ayında Academy of Social Sciences (Sosyal Bilimler Akademisi) akademisyenler arasında yerini almıştır.

Anahtar kelimeler: Ekolojizm, çevre politikaları, yeşil politika, çevrecilik, yeşil değişim.

Atıf için: Akpınar, S., M. (2024). Ekolojizm, Andrew Dobson. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 97-105.

¹Sorumlu Yazar: Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, sahramelisaakpinar@gmail.com <https://orcid.org/0009-0007-3032-5024>

Green Political Thought, Andrew Dobson, Yeni İnsan Publications, Istanbul, 2017

Sahra Melisa AKPINAR ²

Abstract

Article Type
Book Review

Application Date
2024-03-23

Acceptance Date
2024-05-14

DOI

Specializing in environmental policies, Andrew Dobson (B. 1957) is a professor at Keele University and a policy writer who is also closely interested in politics. He has carried out many different works by blending nature, humans, ecological systems, and ideological approaches. Dobson distinguishes ecology from the classical understanding of environmentalism and declares Ecologism as an ideological approach. Dobson's ability to make the most complex problems of ecology understandable through various reasoning methods makes this work very important. Andrew Dobson put his theoretical studies, which started in the nineties, into practice and played an important role in the writing process of the Green Party's general election manifesto, published in 2010, and made a name for himself for a long time. Providing consultancy on many issues on Environmental Policies, Dobson took his place among the academicians of the Academy of Social Sciences in February 2008.

Keywords: Ecologism, environmental policies, green policy, environmentalism, green change

For Reference: Akpınar, S., M. (2024). Green Political Thought, Andrew Dobson. *Kırklareli University Journal of Social Sciences*, 8 (1), 97-105

²Corresponding Author: Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, sahramelisaakpinar@gmail.com <https://orcid.org/0009-0007-3032-5024>

Britanya kökenli olan Andrew Dobson (D. 1957), çevre politikaları alanında uzman profesör olmakla birlikte siyaset alanında da yazarlık kariyerine devam etmektedir. Doğayı, insanı, ekolojik sistemi ve ideolojik yaklaşımları harmanlayarak birçok farklı çalışmaya imza atan ve siyasetle yakından ilgilenen Dobson, 2005 yılı genel seçimlerinde Yeşil Parti'den aday olmuş ancak seçimi kazanamamıştır. 2006 yılındaki yerel seçimlerde ise Keele Bölgesi için yarışmış ve çok az bir farkla Liberal Demokratların liderine karşı kaybetmiştir. Seçimlerde umduğunu bulamasa da Dobson, 2010 yılında yayımlanan Yeşil Parti'nin genel seçim bildirgesinin yazım sürecinde önemli bir rol üstlenerek adından uzun süre söz ettirmiştir. Çevre Politikaları üzerine birçok konuda danışmanlık yapan Dobson, 2008 yılı Şubat ayında Academy of Social Sciences (Sosyal Bilimler Akademisi) akademisyenler arasında yerini almıştır.

Çeşitli makalelerle desteklenen kitap; ekolojiyi ideolojik yaklaşımlar, felsefi temeller ve sürdürülebilir toplum ile birleştirerek çevre sorunlarının sebeplerini ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Komünizm ve kapitalizm gibi farklı iki pencereden ekolojizmin ele alındığı kitapta evrenselliğe ve toplumsal değişime dair yaklaşımları bulmak mümkündür. Yeşil değişim için geliştirilecek stratejilerden bahsederken mali özendirmelerin ve ekolojik yurttaşlık olgularının çevreyle olan ilişkisi net olarak incelenebilmektedir. Yazar; enerji, biyobölgecilik, tarım ve çeşitlilik gibi kavramları sürdürülebilir bir toplum oluşturabilme çatısında toplayarak ekolojizmi daha iyi anlama fırsatı sunmaktadır. Çevrecilik, çevre sorunlarına yönetsel bir bakış açısıyla yönelerek üretim ve tüketim noktasında temel değişikliğe gidilmeden sorunların çözülebileceğine inanmaktadır. Ekolojizm ise tatmin edici ve sürdürülebilir bir sistemi merkez noktaya koymaktadır. Böylelikle ekolojizm hem insanın doğal hayatla olan ilişkisi, hem de toplumsal ve politik yaşam tarzlarında köktenci bir değişimin şart koşulması gerektiğini savunmaktadır. Kavramsal olarak bakıldığında ortak payda çevre gibi görünse de Dobson yaklaşım bakımından farklılıklar olduğunu bu şekilde açıklamaktadır. Buradan hareketle ekolojizmin sürdürülebilir bir ekolojik sistem ortaya koyma amacına sahip olduğu belirtilebilmektedir.

Dobson, çevrecilik ile ekolojizmi ayırt etmeyi, olası bir sorunla karşı karşıya gelinmesi durumunda rastlantısal değil, temel ve zorunlu bir şekilde çözüme ulaşmasının önemini vurgulamak gerektiğinin altını çizmektedir. (S. 23). Dobson'ın bu konuda yaptığı çalışmalar gösteriyor ki iklim değişikliği, enerji üretiminde kullanılan çeşitli teknolojilerinin klasik bir sonucu değildir. Her ideoloji aslında sorunu ortadan kaldırmak ve düzeltmek adına fikir ayrılığına düşerken kendilerini her zaman köktenci 'gerçekler' olarak tanımlayacaklarından bahsetmektedir. Bu bağlamda çevreciliğin politik bir ideoloji olmaması, ekolojizmin politik bir ideoloji gerçeği olduğunu değiştirmemektedir. (S. 23). Yazar bu noktada, ekolojizmin doğaya karşı duyarlı ve

özverili olmanın, ekolojizmin ilkelerinden biri olduğunu açıkça ifade etmektedir. (S. 40).

Dobson, kitapta sıklıkla ekolojizmin çevrecilikle karıştırılmamasına vurgu yapar. Bu konuda farklı bir bakış açısına sahip diğer kesim ise şüphesiz Maksimalist yorumculardır. Durumu daha dar bir perspektiften yorumlayan bu kesim, insanlar ve sahip olduğu düşünceler noktasında politik ekolojik olarak tanımlanmadan önce bir çeşit testten geçmeleri gerektiğini savunmaktadır. (S. 34).

Dobson eserinde, sürdürülebilir toplumlar noktasında, politik ekolojistlerin gelişmiş endüstri toplumlarında aşırı tüketimde tasarrufa gidilmesi gerektiği ve insanların yaşamsal ihtiyaçların hali hazırda devam eden ekonomik büyüme mantığıyla doyuma ulaşamayacağı bakış açısına sahiptir. Bu görüşünü, Yeşillerin büyümenin sınırı varsa tüketimin de sınırları olduğu savunusu ile desteklemektedir. Bu açıdan Yeşil Harekete bakıldığında, maddi değere sahip temel ihtiyaçların tüketiminin artması ve bu tüketimin cazip bir şekilde sunulması ile her geçen gün bu durumun sorgulanmasının zorluğuyla karşı karşıya olunması kaçınılmazdır. (S. 38).

Dobson'a göre, krizin bir sonucu olan politik-stratejik durum incelendiğinde ise politik ekolojistlerin çok net bir bakış açısı olduğunu görmek mümkündür. Politik ekolojistlere göre çevreyle ilgili yapılan uyarılara kulak asılmadığında ve sorunların ortadan kaldırılması için sunulan çözüm önerilerine uyulmadığı takdirde tehlikeli ve önü alınamaz sonuçların doğuracağı son derece olasıdır. (S. 42).

Kitapta yazarın sıklıkla siyasi kimliğinden yansımalar bulmak mümkün. Aslında Dobson'a göre; çevre, çevre sorunları, ideolojik görüşler ve reçeteler bir bütündür. Yeşiller ekolojik ve şiddetten arınmış, sömürülerin ise tamamen ortadan kaldırıldığı toplum arayışı içerisindeyken öte yandan bu durum soldan sağa doğrusal bir sınırın ötesine geçmektedir. (S. 45).

Kitapta tartışması yapılan bir diğer konu da endüstrileşmeciliğin aslında sınırlı kaynakların bilinçsiz tüketimine ve kontrol edilemez atık oluşturarak dünyaya geri dönüşü mümkün olmayan zararlar verdiğidir. (S. 47). Bu hususta endüstrileşmek ile ilgili olarak, her ne kadar makine kullanımının ön planda olmasıyla daha aktif ve hızlı bir üretim ağına sahip olsa da bilinçsiz ve plansız atıkların büyük bir tehlike teşkil ettiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Dobson'ın ekolojizm üzerine düşünmeye davet ettiği birinci bölüm; kriz ve krize karşı politik-stratejik sonuçlarına değinmektedir. Bunun başlıca örneği ise kıyamet uyarılarına yeterince kulak asılmadığı takdirde ekolojizmden hiçbir fayda elde edilemeyeceği yönündedir (S. 42). Sürdürülebilir bir toplumda tüketimin önemine değinen Dobson, komünizm ve kapitalizme de değinerek yeşil perspektiften

bakıldığında iki tarafın da ortak paydada buluşabildiği birçok nokta olduğunu belirterek birinci bölümü tamamlamaktadır (S. 46).

Dobson eserinde, yeşil tüketiciliğin artması ve kurşunsuz benzine olan talepte artış görülmesi, ölümsüz olmayan yeryüzünün endüstriyel büyümeyi sınırlandırmanın yeşil köktenci politikanın temelini inşa ettiğinin unutulduğuna vurgu yapmaktadır. Kıtık ve sona ithafen ideologlara göre bu durumun tamamen kabul gördüğünü ve yeşil toplumun varsayımdan oluşan görüntüsünde, içinde çizilmesi gereken temel çerçeveyi sunduğunu açıklar. Topluma rehberlik eden sürdürülebilirlik, yeri geldiğinde uygulanan politika ve izlenen stratejilerin sorgulanmasına yardımcı olmaktadır (S.101). Dobson, Açık Yeşil'i Koyu yeşil politikadan ayıran unsurun ekomerkezcilik kavramı ile melezlik kavramından çıkan etik sonuçların, büyümenin sınırları tezi olduğuna açıklık getirir. (S. 102).

Tüketimin sorgulanması noktasında bilinen bir gerçeklik ile, insanların ve hayvanların ekolojik ayak izine sahip olduğunu belirten Dobson, Yeşillerin, artık bu önemli durumun insanlığa ait olan ekolojik ayak izlerinin doğanın varlığını ve sunduklarını tehdit edecek kadar büyümüş olması olduğuna değinir. (S. 129). Bu çerçevede ekolojik dengenin zaman içerisinde endişe verici düzeyde bozulduğunu, doğanın sunduklarına karşın ihtiyacı olanı alamadığı için körelerek tükenmeye başladığı sonucuna varmak yanlış olmayacaktır. Kontrolsüz tüketim ve artan atıklarla birlikte büyüyen ekolojik ayak izi için tüm bu tehditler, sona sahip dünyanın sonunu hızlandırmaktan öteye gidememektedir.

Sürdürülebilir bir toplum ortaya çıkarabilmek için ekolojizmin resminde ekolojik ayak izine sahip her canlının tüketiminin kontrol altına alınması yatmaktadır (S. 131). Kontrolsüz tüketimin azaltılması, ekolojik denge için umut verici bir reçete olabilme umudunu ortaya koymaktadır. Dobson, tüketimin azaltılmasını bir fedakarlık olarak açıklasa da ekolojik ayak izine sahip canlıların bu fedakarlığı yapması durumunda karşılığında kazanılacak yararların tüm bu fedakarlıklara fazlasıyla değeceğini savunmaktadır (S. 131). Dolayısıyla maddi tüketimi azaltmak, ekolojizm projesinin olmazsa olmaz bir hedefi haline gelmiştir (S. 133).

Tüketimin kontrolünü nüfus ile de bağdaştıran ve Yeşillerin bir başka yaklaşımını ele alan Dobson, Yeşillere maddi tüketimde fark yaratacak bir azalmaya gidilmesi ve sonuç alınabilecek kadar kişiye ulaşarak bu fedakarlığa ikna edilmesi sonucunda mutlak bir çözüm elde edileceğini düşündüklerini aktarmaktadır. Yeşiller, tüketim miktarlarının ülkelere göre farklılık gösterdiğini ve bu nedenle tek tip bir tüketimde azaltmaya gitmenin kolaya kaçmak olduğunu ifade etmektedir (S. 136). Bu yaklaşımdan hareketle, ülkelerin tüketimlerinin saptanarak - ki bu o ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ve ekonomik yapılarına göre farklılık göstermektedir- buna uygun bir

azaltma politikası uygulanması durumunda etkili bir sonuç alınabileceği sonucu çıkartılabilmektedir.

Sürdürülebilir toplumun devamlılığının sağlanmasında nüfus önemli bir rol oynamaktadır. Göç, nüfus yapısını kültürel, sosyal ve tüketim gibi birçok farklı noktada doğrudan etkileyebilmektedir. Dobson, bilinçsiz ve hızlı nüfus artışından korunmak için göç denetimi uygulanabileceğini savunmaktadır (S. 139). İdeal nüfus sayısını koruyarak ve kontrolsüz göçlerin önüne geçerek sürdürülebilir toplumun varlığı korunabilir ve bu stratejinin en etkili yöntemlerden biri olduğu söylenebilir. Dobson bu konu hakkında bir makalesinde büyüme sonrası gerekli uygulamaların yapılmaması halinde planlanmamış ve potansiyel açıdan bir felaket olan çöküntünün altında kalınmasının muhtemel olduğuna da değinmektedir. (Dobson, 2014: 23)

Yazar kitapta, tüketim ile teknolojiyi ortak paydada buluşturarak teknolojinin çok fazla plastik ve gazete gibi atıkları geri dönüştürmekte kullanıldığını belirtmektedir. Bu açıdan Yeşil politikayla teknolojiyi doğrudan ilişkilendirmek mümkündür. Dobson'a göre, Yeşil Hareket üyeleri, sürdürülebilir toplum hayallerini de bu planlamalar ve imkanlar üzerine kuracaktır (S. 141). Dobson, Yeşillerin tüketimde azaltılmaya gidilmesini çözüm olarak gördüklerini söylemekle birlikte bunun yeterli bir çözüm olmadığını düşünür. Yeşiller, geri dönüşüme bel bağlamakla birlikte bunun mevcut sorunları da ortadan kaldıracacağı kanısında olsalar da Dobson, tüketileni dönüştürmek yerine tüketimi azaltmanın daha etkili olduğunu açıklamaktadır (S. 142).

Daha fazla teknolojik cihaz yerine tüketimi azaltmayı tercih etmek oluşabilecek mutlak kıtlık tehdidine karşı çözüm gibi görünse de Yeşiller bu durumun enerji kullanımı için de geçerli olması gerektiğini savunmaktadır. Enerji her ne kadar bir kaynak olsa da Dobson, mevcut küresel enerji politikalarıyla birlikte enerjiye güvenildiği ölçüde enerjinin kısıtlı bir kaynak olduğuna değinmektedir (S. 144). Yeşiller, yenilenemeyen enerji kaynaklarının sınırlarıyla bu kaynakların kullanımına bağlı oluşabilecek çevresel hasarlardan ötürü de farklılaşmaya gitmektedir. Dobson, nükleer enerjinin kirliliğe sebep olma potansiyeli gibi fosil yakıt güç santrallerinin de sera etkisine katkısıyla asit yağmurlarının başlıca sebeplerinden biri olduğunu ifade etmektedir (S.145).

Dobson eserinde, her ne kadar gündemin üst sıralarında ve popüler olan konulardan biri olmasa da Yeşillerin ticaret ve seyahat konuları üzerine de birtakım fikirlerini belirterek (S. 146), Yeşillerin ticaretle ilgili kaygılarından bazılarını okurlarına aktarmaktadır. Politik ve ekonomik gücün kullanım alanları ve özerkliğin bağımlılıkla değiştirmenin kolay ve bununla birlikte gösteriş meraklılığının beslenerek isteklerin ihtiyaca dönüşmesine sebep olmasını irdelemektedir (S. 148). Burada bahsi geçen isteklerin ihtiyaca dönüşmesini, bu algının kişilerin zihnine empoze edilmesinden ibaret olduğunu belirtmektedir. Seyahate de farklı bir bakış açısı getiren Yeşiller,

havayolu ile yapılan seyahatin ekolojik ayak izini artırdığını ifade ederek havayolu araçlarının doğaya yaydığı gazların iklim değişikliğine de sebep olduğunu savunmaktadır (S. 150). Her geçen gün daha da yaygınlaşan havayolu ulaşımı bu nedenle bir endişe doğurmaktadır. Seyahatin olumsuz ekolojik etkisine karşılık olarak Yeşiller, hareketlilik azaltıldığında toplumun kendi kendine yetebileceğini ve birbirleriyle doyurucu ilişkiler kurulabileceğini savunmaktadır (S.150).

Dobson, tarımın sürdürülebilir yeşil bir toplumun fikrinde daima var olduğunu ifade etmektedir. Yüksek miktarda kimyasal madde kullanılarak yapılan çiftçiliğin su kaynaklarını ve doğayı kirlettiğini, böylece toprağın yapısını bozarak daha sağlıksız ve tatsız besinler elde edildiğini aktarmaktadır (S. 164). Tarım süreci domino taşlarına benzetilebilir. Aşamalardan birinin zarar görmesi, insan sağlığından ekolojik yapıya kadar tüm sistemi etkileyebilmektedir.

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak üçüncü bölümün sürdürülebilir toplum kavramı etrafında şekillendiğini ifade etmek mümkündür. Dobson'ın *The Politics of Post-Growth* adlı makalesinde de yerelleştirmenin önemine vurgu yaparak büyümenin dünyada üretim ve tüketimin birbirine yakınlacağına, bunun da ekolojik zararı azaltacağına dair bir açıklaması bulunmaktadır (Dobson, 2014: 20). Büyümenin sınırlarının olması gerektiğine dair tezini göç kontrolü reçetesiyle destekleyen Dobson, teknolojinin ise dönüşüm noktasında çok önemli bir rol oynadığını açıklamaktadır. Dobson, ihtiyaç ve seyahatlerin görüldüğü kadar masum olmadığını, tüketim ile atık artışının arasında ise doğru bir orantı olduğunu belirtmektedir.

Dobson'a göre yaşam tarzındaki genel kanı, bilinçli olmanın ve davranışlardaki değişimin birbirini etkilediği ve güçlendirdiğidir. Dobson, insanın para ödediği, satın aldığı, kullandığı ulaşım araçlarına dikkat etmesini ve seçimlerine özen göstermesi gerekliliğini belirtir. Britanya'da yeşil yaşam tarzının yaygınlaşması ve popüler hale gelmesiyle birlikte ortaya çıkan ev ekolojisinin perakendecileri ayaklandırdığına değinmektedir. Toplumdaki bu eğilimi gözlemleyen perakendeciler ve marketler, az-çok demeden raflarını çevre dostu ürünlerle doldurmaya başlamıştır. Bu süreçte Dobson, yeşil ürünlerin diğer ürünlerden daha fazla satılarak aslında yeşilin hızla kapitalist teşebbüsün rengi haline geldiğini düşünmektedir (S. 204). Bu durum, toplumun birbirinden ne kadar hızlı etkilenebildiğine ve bu etkilenmenin alışkanlıkları da ne kadar hızlı değiştirebildiğine dair çok belirgin bir örnektir. Taleplerin faydalı ve ekolojik yöndeki değişimi perakendecileri ve süpermarket zincirlerini de bu yönde üretime ve satışa bir noktada zorunlu kılmaktadır.

Yaşam tarzının yeşil temelli değişimi, bireylerin daha sağlıklı ve ekolojik yaşama sahip olmalarına da yardımcı olmaktadır (S. 204). Zararı diğer muadillerine göre daha az sayılabilecek deterjanların tercih edilmesi, daha fazla şişenin ve kağıtların geri

dönüşüme ulaşması da bu tezi destekleyen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Dobson, her ne kadar sürdürülebilir bir yaşam tarzı ortaya çıkıyor gibi görünse de bunu yaymanın ve tüm insanların yaşam tarzlarına adapte etmenin o kadar da olası gözükmediğini düşünmektedir. Body Shop markasının kişisel bakım ürünlerinde yenilenebilir ambalajlar tercih ederek doğaya dost bir yaklaşım seyretmesi ve denek hayvanlar üzerinde testler uygulamaması gibi faktörler bugün hala sürdürülebilir yaşam için önemli adımlar atıldığının kanıtıdır (S. 205).

Ekolojizm; sosyalizm, feminizm, liberalizm gibi çeşitli ideolojilerle birlikte inceleniyor olsa da bunların hiçbirine indirgenemez olduğu aşikardır. Bu ideolojilerin ekolojizmi kendine uyarlayamadığını düşünen Dobson, toplumun daha iyiye dönüşebilmesi ve sorunların çözüme kavuşması için kendince reçeteler sunması sebebiyle diğer ideolojilerin sunduklarından temel bağlamda farklılaşmasından ötürü kendince bir ideoloji olarak tanımlamaktadır.

Dördüncü bölüme bakıldığında Dobson demokrasi ve otoriteryanizm başlığı altında çevresel krize karşı toplumların yaklaşımını açıkça gözler önüne sermektedir. Kuzey Amerikalı yazarlara göre çevre sorunlarının çok ciddi bir boyutta olduğunu düşündüklerini ve bu soruna çözüm olarak sunulabilecek tedbirlere karşı kimsenin gönüllü olarak kabul etmeyeceğini düşündüklerini açıklamaktadır (S. 182) Öte yandan Yeşil politikada ise felaketçi bir bakış açısından ekolojistlerin savunduğu türden bir yaklaşıma dönüş olduğunu ifade etmektedir (S. 182). Son olarak doğru şeyler satın almanın ve gerekli olmayan şeyleri almayı reddetmenin çevre dostu bir hayat sürmenin anahtarı olduğunu belirtmektedir. Sürdürülebilir ve yaşanabilir bir yeryüzünde kaygıdan uzak hayatlar sürmek için bu reçetelerin iyi anlaşılması ve hayata geçirilmesi en önemli husustur çıkarımı yapmak mümkündür (S. 246).

Dobson'un Ekolojizm kitabı, ekolojizm üzerine düşünsel bir yolculuk sunmakla beraber çevrenin politika ile birleşimine pencere açması anlamında önemlidir. Derin ekoloji adı altında felsefi yaklaşımlara farklı bir pencere sunan kitap, sürdürülebilir topluma kadar uzanmaktadır. Tüketimi; ihtiyaçlar, nüfus, teknoloji bağlamında ayrı ayrı incelemekte, enerji, seyahat, ticaret, çalışma ve tarım gibi birbirinden farklı konuların ortak paydası olan ekolojik sistemle arasındaki ilişkiyi artı ve eksi yönleriyle ele almaktadır. Geline son noktada ise Dobson, ekolojizmi diğer ideolojik yaklaşımlarla karşılaştırarak ekolojizmin hangi açılardan farklı bir yönde ilerlediğini açıklamaktadır. Temelinde kadın olan feminizmi, ekolojizm ile birlikte ele alan Dobson, bu konuda çok farklı bir bakış açısı da geliştirmiştir. Kısaca belirtilen tüm bu özellikleri çerçevesinde Ekolojizm kitabı, Cengiz Yücel'in çevirisi ile çevre konusunda yapılacak çalışmalar için önemli bir kaynak niteliğindedir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı Çalışmanın tamamlanmasında birinci yazarın katkı oranı %100'dür.

Etik Kurul Onay Belgesi Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Dobson, A. (2017), Ekolojizm, Çev. Cengiz Yücel, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Dobson, A. (2014). The Politics of Post-Growth. Lorton Barn, Lorton Lane, Weymouth: Green House.

Dergi Yazım Kuralları

1. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi hakemli bir dergi olup altı (6) ayda bir olmak üzere yılda iki (2) defa yayınlanmaktadır. Makaleler Türkçe ve İngilizce dillerinde gönderilebilir.
2. Dergide sosyal bilimler alanında özgün araştırmalar yayınlanır.
3. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makaleler daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış ve yayınlanmak üzere başka bir basılı/elektronik mecraya sunulmamış olmalıdır. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne sunulan ve/veya hakemlik sürecine alınan makalelerin, başka bir mecraya yollanmış olması ve daha önce tıpkı veya benzerinin yayınlanmış olmasının tespiti halinde süreç iptal edilir.
4. Makaleler "Dergipark Makale Başvuru Sistemi (<http://dergipark.gov.tr/kusbder>)" üzerinden değerlendirilmektedir.
5. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne sunulan makaleler öncelikle şekil ve içerik yönünden ön incelemeye tabi tutulmaktadır. Dergiye gönderilen tüm makaleler yazar(lar)ı tarafından [Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Makale Yazım Sablonuna](#) uygun şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Şekil ve içerik olarak uygun bulunan makaleler hakem tayin edilmek üzere yayın kuruluna sunulmaktadır. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin hakemlik sürecine girip girmeyeceği dört (4) hafta içinde sonuçlandırılır.
6. Yayın Kurulu tarafından incelenen makaleler, [Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin Etik İlkeler ve Yayın Politikası](#)na uygun bulunduğu takdirde, makalenin alanıyla ilgili Alan Editörüne yönlendirilir. Her makale Alan Editörü tarafından, anonim bir metin olarak, en az iki farklı hakeme gönderilir. Hakem raporlarından birinin olumlu diğerinin olumsuz gelmesi durumunda üçüncü hakeme raporlaması için gönderilir. İki hakem raporunun olumsuz gelmesi durumunda üçüncü hakemin raporuna başvurulmadan makale reddedilir.
7. Hakem(ler)'den gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayınlanmasına, rapor çerçevesinde yazar(lar)'dan düzeltme, ek bilgi ve kısaltma istenmesine veya yayınlanmamasına karar verilmekte ve bu karar yazar(lar)'a bildirilmektedir.

8. Makale için düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin editörlükçe belirtilecek süre içinde yapılarak yayın kuruluna ulaştırılması gerekmektedir. Aksi takdirde çalışma editörlük olarak süreçten çıkarılacaktır.

9. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin başvurusunda makalenin türü (Araştırma, olgu sunumu, derleme vb.) belirtilmelidir.

10. Gönderilen makalenin orijinal dili Türkçe ise Türkçe başlık, Türkçe öz, İngilizce başlık, İngilizce abstract, makalenin orijinal dili İngilizce ise İngilizce başlık, İngilizce abstract, Türkçe başlık, Türkçe öz yer almalıdır. Öz/Abstract yazımında; amaç, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerinin yer almasına özen gösterilmelidir. Öz/Abstract kısımlarının altında anahtar kelimeler (keywords) yazılmalıdır. Öz/Abstract yazımında kısaltma kullanılmamalıdır. Öz/Abstract kısımları 200 kelimeyi aşmamalıdır. Makaleye ait başlık 14 punto, ilk harfleri büyük, bold (kalın) ve sayfaya ortalı olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract başlıkları, 11 punto, ilk harfleri büyük, bold ve sayfaya ortalı olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract tek sayfaya sığdırılmalı ve "Giriş" bölümü diğer sayfadan başlamalıdır. Çalışma daha önce sunulmuşsa, bir projeden veya tezden üretilmişse vs. makalenin başlığının sonuna (*) dipnotu konularak gerekli açıklama yapılmalıdır.

11. "Dergipark Makale Başvuru Sistemine" başvuru yapılırken iletişim formu ve telif hakkı formu doldurulur. Bu formlar dergimizin web sayfasında ve başvuru sistemi üzerinde bulunmaktadır.

12. Makale başlığının altına, sayfaya ortalı olarak, Yazar/ların ilk harfler büyük diğer harfler küçük olacak şekilde tam adları yazılmalı ve ada dipnot ekleyerek unvan, kurum ve iletişim bilgisine dipnotta yer verilmelidir.

13. Tüm makalelerin kaynakça ve dipnot düzenlemeleri; Amerikan Psikologlar Birliği (American Psychological Association, APA) tarafından yayınlanan "The Publication Manual of the American Psychological Association (6th edition), 2010" isimli kaynakta belirtilen yazım ilkelerine uygun olarak yazılmalıdır. Kaynakça, ofis programlarının "[alıntılar ve kaynakça](#)" kısmı kullanılarak otomatik olarak oluşturulabilir.

14. Gönderilen makaleler "Calibri Light" yazı tipinde, "10" yazı tipi boyutunda, Türkçe font kullanılarak ve "tek" satır aralığında yazılmalıdır. Metni oluşturan paragraflar arası boşlukları önce "Onk" sonra 6nk olarak yazılmalıdır. Makale metni tablo ve şekillerle birlikte en çok 10.000 sözcük ve "[makale yazım şablonunda](#)" belirtilen ölçülerde (18*24 cm) olmalıdır. Sayfa yapısı alt 2 cm, üst 3 cm, sağ ve soldan 2,5 cm, cilt payı soldan 0 cm bırakılarak ve iki yana dayalı olarak yazılmalıdır.

15. Metinde başlık sınıflandırması "[makale yazım şablonunda](#)" yer alan "[stillerle](#)" (Bölüm Başlığı, 1. Düzey, 2. Düzey, 3. Düzey) yapılır. "Giriş", "Yöntem", "Bulgular", "Tartışma ve Sonuç", "Kaynakça" ve "Extended Abstract" başlıkları için makale yazım şablonunda yer alan "Bölüm Başlığı" stili kullanılacaktır. Makalenin Türkçe ve İngilizce ana başlıkları Calibri yazı tipinde 14 punto, birinci düzey başlıklar Calibri Light yazı tipinde 11 punto, bold ve ortalı ve sözcüklerin ilk harfleri büyük diğer harfleri küçük olacak şekilde yazılmalıdır. Birinci düzey başlıklar bold ve sola dayalı olarak yazılmalıdır. Sonuç kısmı da başlık sınıflandırmasına dâhil edilir.

16. Yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde metnin içinde ve başlıklarda paragraf girintisi olmamalıdır.

17. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin şekil, grafik ve tabloların derginin belirttiği formata uygun olması gereklidir. Dipnotlar, grafikler ve tablolar olabildiğince atıf yapılan sayfada veya hemen devamında yer almalıdır. Grafik ve tabloların altındaki notlar bu materyalleri ana metne bakmaksızın anlaşılabilir hale getirme amacını taşımalıdır. Tablo ve şekil başlığı, sayfaya ortalanmış ve rakam ile sıralanarak Calibri Light yazı tipinde 9 punto ile yazılmalıdır ("Tablo 1." veya "Şekil 5." gibi...). Tablo ve şekiller sayfaya ortalanmış ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır. Tablonun altına düşülen "Not" lar italik yazılmalıdır.

18. Makalede yer verilen her bir ek ayrı sayfalarda, kaynakçadan sonra verilmelidir. Başlıkları bold, büyük harf ve sola dayalı yazılmalıdır ("EK 1:" gibi.).

19. Metinde kaynaklara atıfta bulunurken yazarların soyadı ve yayın tarihi (ve gerekiyorsa sayfa bilgisi) kullanılmalıdır. Örneğin: Özçelik (2015)...; Özçelik (2015, s. 150)...; Özçelik (2015, ss. 182-186)...; Özçelik'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer (2014)...; Özçelik, Tuncer ve Özcan (2016)... gibi. APA atıf formatına uygun olarak, atıfta bulunulan kaynağın yazar sayısı 3 ile 5 arasında ise, kaynağa metin içinde ilk geçtiği yerde yukarıdaki gibi atıfta bulunulur. Aynı kaynağa daha sonra yapılan atıflarda ilk yazarın ismi ile birlikte "vd." ifadesi kullanılır: Özçelik vd. (2015). Yazar sayısı 6 veya daha fazla ise; atıf, metin içinde ilk geçtiği yerde ve sonrasında Özçelik vd. (2015) olarak verilmelidir. Cümle sonunda birden fazla esere atıfta bulunuluyorsa bu kaynaklar parantez içinde alfabetik sıra ile verilmelidir. Örneğin: ...(Özçelik, 2014; Tuncer, 2004; Tuncer vd., 2009; Özçelik, Tuncer ve Özcan, 2007). Diğer atıf işlemleri için web sayfamızda bulunan "The Publication Manual of the American Psychological Association (6th edition), 2010" isimli kaynaktan yararlanılabilir.

20. Kaynaktan aynen alıntı yapıldıysa, kaynağa atıfta bulunurken sayfa numarası mutlaka verilmelidir. Türkçe metinde kaynaklara atıfta bulunurken sayfa bilgisi için "s." veya "ss." kullanılmalıdır (yazar tarafından hangi gösterim şekli seçiliyorsa tüm makalede aynı olmalıdır.). Örneğin Özçelik (2015, s. 182)...; Özçelik (2015, ss. 182-183). İngilizce metinlerde ise "p." veya "pp." şeklinde kullanılmalıdır. Word'de yer alan otomatik atıf sisteminde p veya pp oluşturmaktadır. Otomatik atıf sistemi kullanıldığı takdirde bu şekilde kullanım da kabul edilmektedir.

21. Makalede sayfa altı dipnotu olarak açıklama varsa ve dipnotta herhangi bir kaynağa atıf yapılmışsa, bu kaynak, kaynakçada da belirtilmelidir.

22. Kaynak, "KAYNAKÇA" başlığı altında ve yeni bir sayfadan başlamak üzere yazılmalıdır. Kaynaklar yazılırken yazarların tümünün adları verilmelidir. Araştırmacı çalışmasında kullandığı kaynakları yazar soyadlarının alfabetik sırasına göre yazmalıdır. Her kaynağın yazımında birinci satır hariç diğer tüm satırları 1 cm içeriden yazılır. Aynı yazarın birden fazla eserine gönderme yapıldığında kaynaklar basım yılına göre eskiden yeniye doğru verilir. Yazarın aynı tarihli birden fazla yayını varsa, yayın tarihi yanına a, b gibi harfler konarak kaynaklar birbirinden ayrılır. Makalelerde makalenin yayınlandığı kaynaktaki başlangıç ve bitiş sayfa numarası (numaraları) verilmelidir. Birden fazla yazar varsa, son yazarı yazmadan önce "ve" kullanılmalıdır.

Kaynaklar aşağıdaki örneklere göre yazılmalı ve düzenlenmelidir:

a. Tek yazarlı kitap:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Tek Yazarlı Kitap Örnek:

Erhan, Ç. (2015). Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri (2. b.). Ankara: İmge Kitabevi yayınları.

b. Çok yazarlı kitap:

Yazar 1, Yazar 2 ve Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Çok Yazarlı Kitap Örnek:

Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (2012). Power and Interdependence (4. b.). New York: Longman.

c. Kitapta bölüm:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser Adı. A. Editörü Soyadı (Dü) içinde, Kitap adı (sayfa numaraları). Yayın yeri: Yayınevi.

Kitap Bölüm Örnek:

Aydın, M. ve Açıkmeşe, S. (2015). Türkiye'de Güvenlik Kavramsallaştırması. M. Aydın, H. G. Brauch, M. Çelikpala, U. O. Spring ve N. Polat (Dü) içinde, Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe (2. b., s. 491-508). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ç. Kurum Yayınları:

Kurum Adı (Yayın Yılı). Yayın adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Kurum Yayını Örnek:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2012). Sekseninci Hesap Yılı Hakkında Banka Meclisince Hazırlanan Faaliyet Raporu: Yıllık Rapor 2011. Ankara: Ömür Matbaacılık.

d. Çeviri kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap adı (A. Soyadı, Çev.). Yayın yeri: Yayınevi.

Çeviri Kitaplar Örnek:

Lipson, L. (1978). Politika Biliminin Temel Sorunları (2 b.). (T. Karamustafaoğlu, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

e. Tez:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Tez Adı. Yer: Enstitü Adı, Tezin Türü.

Tez Örnek:

Gök, N. (1997). Beylikler Döneminden İtibaren Osmanlı Diplomáticasında Berat Formu. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

f. El kitapları:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser. Yayın Yeri: Yayınevi

El Kitapları Örnek:

Seyidoğlu, H. (2016). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı (Genişletilmiş 10. b.). İstanbul: Güzem Can Yayınları.

g. Yazarı Bilinmeyen Eser:

Eser (Yayın Yılı). Yayın Yeri: Yayınevi.

Yazarı Bilinmeyen Eser:

Dede Korkut Hikâyeleri. (2018). (A. Çakan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ğ. Popüler Dergi Makalesi:

(Yazar belli ise):

Yazar Soyadı, A. (Ay Yıl). Makale Adı. Popüler Dergi Adı (Sayı), sayfa numarası.

Yazarı Belli Popüler Dergi Makalesi Örneği:

Baykal, N. (2020, Eylül). Aristo'nun En Seçkin Öğrencisi: Fârâbî. TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi(634), 66-70.

(Yazar belli değil ise):

Makale Adı (Yıl, Ay Gün). Dergi Adı (Sayı), sayfa numarası.

Yazarı Belli Olmayan Popüler Dergi Makalesi Örneği:

Foreign News: The Near East. (1923, March 24). Time Magazine.

h. Bilimsel Dergi Makalesi:

Yazar 1, Yazar 2 ve Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. Dergi Adı, cilt (sayı), sayfa numarası.

Bilimsel Dergi Makalesi Örneği:

Jensen, M. C. ve Meckling, W. H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. Journal of Financial Economics, 3(4), 305-360.

ı. Gazete Makalesi:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Makale Adı. Gazete Adı, sayfa numarası.

Gazete Makalesi Örneği:

Arcayürek, C. (1966, Ocak 13). İşte Johnson Mektubu. Hürriyet Gazetesi, s. 1.

i. Bildiri:

(Yayımlanmış ise):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Bildiri Adı. A. Soyadı ve A. Soyadı (Dü.), Bildiri Kitabı Adı içinde (sayfa numarası). Yayın Yeri: Yayınevi.

Yayımlanmış Bildiri Örneği:

Bulgur, N. (2017). 20. Yüzyılda Göç Teorileri ve Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları. G. B. Durgun ve T. Korkmaz (Dü.), I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimler Kongresi içinde (s. 1-11). Priştina-Kosova: Gazi Üniversitesi Matbaası.

• (Yayımlanmamış ise):

Konuşmacı Soyadı, A. (Yıl). Bildiri Adı. Toplantı Adı, Toplantı Yeri.

Yayımlanmamış Bildiri Örneği:

Bulgur, N. (2017). 20. Yüzyılda Göç Teorileri ve Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları. I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimler Kongresi. Priştina-Kosova.

j. Poster:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Posterin Adı. Toplantı Adı, Toplantı Yeri: Toplantıyı Düzenleyen Kurum.

Poster Örneği:

Gedik, M. S. ve Hakkoymaz, H. (2020, Kasım 12-15). 112 Acil Sağlık Hizmetleri Çalışanlarının Hizmet ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi. 16. Ulusal Acil Tıp Kongresi, 61. Ankara: Acil Tıp Uzmanları Derneği.

k. Ansiklopedi Maddesi:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Madde Adı. Ansiklopedi Adı, cilt, sayfa no. Yayın Yeri: Yayınevi.

Ansiklopedi Maddesi Örneği:

Şener, M. (2005). Mina. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 30, 96-97. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

I. Rapor:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). Rapor Adı (Rapor No). Yayın Yeri: Yayınevi.

Rapor için Örnek:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2012). Sekseninci Hesap Yılı Hakkında Banka Meclisince Hazırlanan Faaliyet Raporu: Yıllık Rapor 2011. Ankara: Ömür Matbaacılık.

m. Yasa ve Yönetmelikler:

Yasa Adı. (Kabul Edildiği Yıl, Ay Gün). (Yasa Numarası).

Yasa ve Yönetmelikler için Örnek:

Yükseköğretim Kanunu. (1981, Kasım 4). (2547).

n. Elektronik Kaynaklar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı, Ay Gün). Yayın Adı. Ay Gün, Yıl tarihinde Web Sitesinin Adı: web sitesi linki adresinden alındı.

Elektronik Kaynak için Örnek:

Ataş, M. (2021, Nisan 4). Anadolu Ajansı Türkiye'nin 100 Yıllık Serüvenini Kitaplaştırdı. Nisan 15, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı Resmî Web Sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/kurumsal-haberler/anadolu-ajansi-turkiyenin-100-yillik-seruvenini-kitaplastirdi/2198558> adresinden alındı.

23. Makalelerde Türk Dil Kurumu'nun yazım kılavuzu ve yazım kuralları örnek alınmalıdır. Detaylı bilgi için Türk Dil Kurumu'nun web sayfasına bakınız: www.tdk.gov.tr. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözlükler kullanılmalıdır. Türkçe alışılmamış sözcükler kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilebilir. Metinde geçen yabancı kelimeler italik olmalıdır.

24. İngilizce dilinde gönderilen makalelerin ve Türkçe gönderilen makalelerin İngilizce yazılmış bölümlerinin, gönderim öncesinde yetkin bir dil kontrolünden geçirilmiş olması gerekmektedir. İçerikten bağımsız olarak, dil yönüyle yetersiz olan makaleler iade/ret edilmektedir. Yazarların bu hususa azami dikkat göstermeleri önemlidir.

25. Makalelerde dile getirilen düşüncelerden yazar/ları sorumludur.

26. Dergide yayınlanması kabul edilen ve yayınlanan yazıların (yazılı ve elektronik ortam) yazar(lar)ı telif haklarını Kırklareli Üniversitesi'ne devretmiş sayılır.

27. Makale sunum ve değerlendirme süreçlerine ilişkin tüm iletişim DERĞİPARK sistemi ile gerçekleştirilir. Telefonla bilgi verilmez.

28. Gönderilen makaleler yukarıda belirtilen Őartlara uygun olmadığı takdirde sürece sokulmadan editöryal ret verilecektir.

Kırkırelı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Makale Yazım Őablonu: [TR](#) ve [ENG](#)

Bu yayın koşulları, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu kararı gereği yürürlüktedir.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Adres: Karacaibrahim Mah. Meşe Sokak.
(Rektörlük Kültür Merkezi Binası Otogar Arkası No: 3)
Tel: 0288 246 16 01
Faks: 0288 246 16 02
Mail: sbe@klu.edu.tr